

Ірен
Роздобудько

Арсен

Зміст

Ірен Роздобудько

Арсен

ГРЕН-Т

УДК 821.161.2-31
ББК 84(4Укр)6-44
Р64

Повість
Для дітей середнього шкільного віку

Роздобудько І.

Р64 Арсен : повість / Ірен Роздобудько. — К. : Грані-Т, 2012. — 224 с.
ISBN 978-966-465-383-8

13-річний Арсен піклується про маму сам, адже тато їх давно покинув. Однак хлопець вірить, що мама ще знайде надійного й порядного чоловіка. А найбільше він мріє про мандри, пригоди і таємниці, бо сидіти всеняке літо за компом у київській квартирі — це, погодьтеся, важко назвати незабутніми канікулами. Тому Арсен і зважився гайнути в село, до бабці з дідом, яких не бачив після розлучення батьків. І там багато про що Арсенові довелося поміркувати — особливо про те, що він має бути справжнім чоловіком; чимало здолати — образу на тата, відчуття своєї непотрібності в татовій родині та ревності до маленької зведеної сестрички, яка «забрала» в нього тата; чимало дізнатись — адже історія його роду стала «візитівкою» цілого села. А головне — Арсен закохався. Вперше і, можливо, назавжди...

Нова повість відомої письменниці Ірен Роздобудько розповідає про дорослішання, життєво важливі трансформації в свідомості й пошук моральних орієнтирів у житті.

УДК 821.161.2-31
ББК 84(4Укр)6-44

ISBN 978-966-465-383-8

© «Грані-Т», майнові права, 2012

Зміст

Про що я думаю вночі	7
Кров Макара	12
Про себе, Юлю, батька та кульчик у вусі	14
Літо, яке я маю провести у «ворожому таборі» ...	20
Дорога. Айрес	25
Зустріч із родичами. Нійоле	35
«Зоряна Петрівна», «Біла Дама» та інша маячня... 48	
Макар розбагатів і оженився з панночкою.....	63
«Готуйте отруйні арбалети!»	75
Не поб'єшся — не потоваришуєш	79
Чорний, якого треба приборкати на честь Айрес	88
Хто такий Ярема?	94
Версія бабусі Ліди	101
Приборкання Чорного. Перший конфлікт	107
Арсен і Нійоле	115
БРТ і його мешканці	125
Продовження і невтішне закінчення історії про Арсена.....	134
Деякі навички зі «школи тавромахії»	141
Корида в місячному сяйві	154
Таємна вилазка на горище БРТ.....	163
Покарання втікача.....	174
Коробка з-під гаванських сигар	178
Безсонна ніч, або Минуле має значення!.....	187
Червоний віск.....	191
Що я розповів Айрес... ..	198
«Легенди мають жити!»	205
Що таке «P. S.» ?	210
P. S.	211

Про що я думаю вночі

Доброго дня!

Або — ранку.

Чи — вечора.

А ще краще — доброї ночі!

Бо хтозна, що в тебе зараз за вікном... Я хотів би, щоб це була ніч.

Так, я справді хотів би, щоб у тебе зараз за вікном була ніч. І якщо я тепер господар історії, яку збираюся тобі розповісти, то можу розпорядитися й часом доби, коли мені найбільше хотілося б спілкуватися з тобою.

І тому я кажу: «Доброї ночі!».

Якщо вона зможе бути для тебе доброю. Адже для мене ніч — це тривожний час таємниць і несподіванок, які вигадую сам.

Уяви: ти лежиш у ліжку й читаєш. Довкола тиша — така, що починаєш мимоволі дослухатися до неї. Надто підозрілою здається тобі ця тиша! Ти дивишся на стіну біля вимикача — і раптом помічаєш, що до нього повільно тягнеться чорна рука. Довга Чорна Рука! А краще так: Довга Чорна Волохата Рука із Синіми Пазурями. Вони ворухнуться, намагаються намацати вимикач.

Клац!

Світло гасне. А рука тягнеться далі — аж до твого ліжка...

Круто?

Не круто?

Можливо. Принаймні — моторошно.

Я часто уявляю щось подібне. Навіщо? Щоб звикнути до несподіванок і неприємностей. Щоб потім уже нічого й нікого не боятися.

Хоча, власне, чого боятися? Саме зараз, коли тобі «тринадцятий минає» і твій шлях не такий уже й широкий: школа-дім-комп... Можливо, спортивна секція. Бажано — кінного спорту чи великого тенісу. Але виходить, як у більшості — карате в приміщенні ЖЕКу чи гурток малювання, чи англійська мова, чи просто — комп, у якому зависаєш до ночі. У кого як.

Тому лежиш і вигадуєш небилиці — то Чорну Руку, то якусь велетенську руду мавпу, що застрибує на підвіконня і всіх душить, як в оповіданні Едгара По. Або — середньовічний вітрильник, який несе тебе у відкрите море.

І там на тебе чекає героїчна пригода — вітер в обличчя, бій із загарбниками фортеці, яку ти боронитимеш разом з останніми воїнами. І все залежить лише від тебе й твого меча. Або арбалета. Або просто від накачаних м'язів і нереального везіння, як у Бетмена.

Вигадуєш собі й зовнішність. Адже те, що бачиш уранці в дзеркалі, коли чистиш зуби, ясна річ, тебе не влаштовує! Бажано бути та-

ким, як Джонні Депп чи Орlando Блум із «Піратів Карибського моря», або Бред Пітт із «Трої». Смаглява шкіра, вибілене солоною водою і сонцем волосся. Кинджал за паском. Ботфорти. Джинси, підшиті рудою шкірою. Капелюх із широкими крисами...

Звісно, якщо ти очкарик, уявляєш себе Гаррі Поттером. Якщо товстун — Шреком. У вигаданому світі для всіх знайдеться своя роль. А в житті?

Я часто питаю себе — де воно, справжнє життя? Невже лише під обкладинками книг, на дисках з фільмами чи у піснях про війну? До непоганих книжок і фільмів мене привчила Юля (до речі, Юлею я називаю свою матусю, але про неї — згодом). Ті пісні, фільми і книги, які ми любимо — про гори, війну, справжню чоловічу дружбу, ризик, шалене кохання і красиву смерть у бою.

Часом думати про те, що все це так і лишиться під тими обкладинками, геть нестерпно — аж хочеться тікати світ за очі. Сісти на корабель і відчалити в якусь «гарячу точку». Адже в наш час їх вистачає. Колись так і вчиню! Скільки можна сидіти на одному місці?!

Але спершу я багато мушу зробити. Наприклад, залишити Юлю в надійних руках, щоб вона не була сама, не сумувала без мене. Мушу закінчити школу, вивчитись і заробити гроші.

Стати, скажімо, адвокатом чи стоматологом. Тобто, як каже Юля, отримати певну професію.

Потім можна буде подорожувати. Це тепер не проблема: купив путівку в турбюро — і вперед! Ми якось були з Юлею в Єгипті... Зустрічають тебе в аеропорту, везуть «під білі руки» в готель, що біля моря, сповіщають, що сніданок о такій годині, обід — о такій, а екскурсії — будь-куди. Хочеш — цілий день валяйся на пляжі в шезлонгу, хочеш — катайся на верблюді. Їж солодощі. Пий «пепсі-колу». І не чхай! Додому повертаєшся, мов байбачок — щоки обвисають. Ось тобі і вся подорож...

...Якщо ж відверто, нічого такого я не хочу.

Я хочу пригод.

Тут і тепер.

Щоб вітер — в обличчя.

Щоб піді мною був нещодавно приборканий кінь. Хочу ходити в підшитих рудою шкірою джинсах, ніколи не стригтися, а заплітати волосся в косу, як це роблять індіанці.

Хочу вполювати ведмедя. Як Тристан у фільмі «Легенди осені». Бачили? Ні? Шкода. Неодмінно подивіться і зрозумієте, про що я...

Юля іноді каже, що тепер справжніх чоловіків можна побачити хіба в кіно. Певно, тому вона й розлучилася з батьком. Гадаю, він не був аж таким «несправжнім». Просто, як каже Юля, він «зламався» — перестав вірити в себе і в те, про що вони мріяли разом.

А я не хочу ламатися.

Я хочу вполювати ведмедя, відрубати його кіготь і повісити собі на шию. Як це зробив Тристан. Або самотужки посадити зламаний літак і врятувати пілота, як хлопець з «Останнього дюйму». Чи принаймні вигадати прилад, який дозволив би мандрувати в часі й просторі. Ось про що я думаю вночі, коли тренуюсь нічого не боятися.

Але мене напружує те, що я ніколи не звідаю справжнього бою, не знатиму, як це — скакати на коні без сідла, боротися з ворогом і перемагати.

Я мрію про подорожі, загадки, скарби і небезпеку. Але де те все знайдеш?! Хіба в комп'ютерних іграх. Спершу я так і робив — цілими вечорами кнопки натискав. То з роботами боровся, то з інопланетянами воював, то скарби шукав. Потім мене пробило: ну й дурня! Сидиш у кріслі, точиш чіпси, мов миша картон, працюєш лише пальцями, а вдаєш, що світ підкорюєш! І скільки ж нас таких по всьому світу? Мільйон? Більше? Сидимо, жиріємо і вдаємо з себе героїв. Віртуальних. У разі небезпеки — клац! — перезавантажився і — знову на коні. Це, як на мене, принизливо...

розділ
ли
ну
теши
те

Одного разу, коли від цих думок стало геть зле — я ж не маленький, щоб не розуміти, що й навряд чи коли-небудь уполюю ведмедя чи втечу до Африки полювати на тигрів, — мене

стукнула в чоло думка... Просто звалилася зне-
нацька і вдарила по лобі, мов яблуко!

Ось яка думка: у своїх фантазіях я заходжу
надто далеко — туди, куди мені не дістатися.
Море... Ведмідь... Фортеця... Човен... А є речі наба-
гато ближчі, про які я просто забув. Або не нада-
вав їм належної уваги. Або вони здавалися мені
не такими цікавими й важливими. Скажімо, по-
дії, які років двісті тому відбулися в нашому роду.

Цю історію я почув від свого діда Олега —
тоді був зовсім малим.

А була вона про...

Кров Макара

Але перед тим, як розповісти все докладно,
скажу кілька слів про батьків. Точніше — про
батьків моїх батьків. А простіше кажучи, про
дідусів і бабусь. Без цього моя історія не зру-
шить з місця.

Отож, Юлиних батьків я ніколи не бачив.
Вони були геологами й загинули десь у Сибі-
ру. Навіть не знали, що колись я називатиму їх
бабусею та дідусем — на фото, що висить у нас
на стіні, вони надто молоді...

А ось батьки мого тата — живі-здорові й
мешкають неподалік від Києва, в невеличко-
му селищі. Раніше я там часто бував.

Одного разу дідусь Олег, щоб заохотити мене їсти кашу (мені тоді було років сім), розповів родинну легенду, від якої я закляк з повним ротом — замість того, щоб старанно працювати щелепами.

Легенду перекажу так, як пам'ятаю.

Отже, був у нашому роду пра-пра-пра- (чи ще тричі по «пра») дідусь Макар. Був у нього син, на честь якого, до речі, мене й назвали — Арсен.

Народився той Макар у 1852 році. Давненько...

У родині збереглася байка про те, що на початку ХХ сторіччя в хаті Макара якимось чином з'явився великий глиняний глек, набитий золотом. За словами діда Олега (не забуваймо, що, розповідаючи про це, він встромляв мені до рота чергову ложку огидної каші!), однієї темної й дощової ночі цей глек зник. А зранку в хаті знайшли бездиханне тіло Макара в калюжі застиглої крові.

Найбільше з цієї моторошної розповіді мені запам'яталася та кривава пляма на підлозі. Дідусь Олег сказав, що вона ніколи не зникала. Підлогу мили, шкребли, терли оцтом, виводили керосином. Дзуськи! На ранок пляма з'являлася знову! Ось це я тоді найбільше й запам'ятав. Адже був малий і дурний — мене страшенно цікавило, як то може бути, щоб пляма не зникала?

Захоплений цим, я пропустив повз вуха те, що зараз стукнуло мене по лобі. Два факти.

Перший: тоді у злочині звинуватили мого тезку — прапрадіда Арсена. Але таємницю загибелі Макара так ніхто й не розкрив. Проте на довгі роки Арсен був таврований як убивця власного батька. Це ганебне тавро лежить на родині Іванюків досі!

Другий факт: глечик із золотом! Він був — і зник. І його ніхто так і не знайшов.

Ось яка думка, ба, навіть дві вдарили мене, мов блискавки. І з того часу не давали спокою.

Отже, справжня таємниця зовсім поруч! Таємниця родинного скарбу.

І все це може належати мені.

...Фу-у-х! Перепочину. Бо мене навіть зараз трусить від хвилювання.

Зроблю паузу.

Щоб не все відразу.

Певно, варто більше розповісти, з ким ви маєте справу. Тобто — познайомитися ближче...

Про себе, Юлю, батька та кульчик у вусі

Як я вже казав, звать мене Арсеном. Прізвище — Іванюк. Мені нещодавно виповнилося

тринадцять. Хоча іноді відчуваю себе набагато дорослішим. Адже за останній рік я добряче виріс.

Коли ми з Юлею йдемо поруч — до магазину чи в кіно — всі думають, що вона моя старша сестра. Пригадую, як якісь дорослі хлопці сказали мені: «Агов, шкет, познайом із сестрою! Вона у тебе — кльова!»

Звісно, мене тішить, що моя матуся така молода і «кльова». Вона ходить у джинсах і модних футболках, струнка й довгокоса. Та водночас... Було в цьому проханні щось неприємне, так що я добряче побився з тими хлопцями і прийшов додому з розбитим носом.

Юлі, зрозуміло, я не сказав, через що побився. Не сказав і те, про що часом думаю: я хочу, щоб вона, нарешті, знайшла собі того справжнього чоловіка, який би оцінив у ній не лише зовнішність.

Хоча вона каже, що найголовніший чоловік у її житті — це я. Решта її не обходить! Але я не такий уже малий, щоб не знати, як їй буває самотньо. Я не думаю, що жінка — особливо така, як моя Юля — має жити лише піклуванням про мене і хліб насущний. На тата я досі серджуся. Ось якби в мене була така дружина, як Юля, наряд чи я зміг би піти до іншої. А він пішов...

Юля казала, що колись тато намагався повернутись. Але вона заборонила. Коли я запитав — чому, вона відповіла, що на той час тато-

моє життя

ва нова дружина вже народила дівчинку, мою зведену сестру. Але я не хочу ніякої сестри і не маю жодного бажання говорити на цю тему!

Ще трохи варто розповісти про це їхнє розлучення, котре, як колись завважила мамина подруга тітонька Іра, зробило з мене неука і бешкетника.

Так от. Коли батьки поставили мене перед цим чудовим фактом, я вчився в п'ятому класі. Звісно, вони мене ні про що не питали — а просто сказали, що шукають обмін для того, щоб роз'їхатися. Ця новина мене приголомшила. Якщо ж чесно — просто вбила...

У школі я старанно приховував цю подію навіть від свого найближчого друга Пашки. А дарма! Краще б сказав правду. Але мені було так соромно за батьків, що я почав вигадувати різні нісенітниці.

Коли ми з мамою замешкали в невеличкій квартирі в іншому кінці міста, я довго думав, як пояснити це Пашці. Й нарешті знайшов вихід, який на той час здався мені правдоподібним. Я сказав, що батька відправили в тривале закордонне відрядження — до Америки. А оскільки наша квартира виявилася надто великою для двох, то ЖЕК дав нам з мамою меншу. Ця версія здавалася мені правдоподібною. І Пашка в неї повірив. Лише пошкодував, що тепер далеко «рулити» до мене в гості.

Але наступного дня він прийшов до школи у бойовому настрої і впевнено сказав:

— Треба боротися! Мої батьки обурені й кажуть, що виселяти вас на меншу площу ЖЕК не мав ніякого права. Вони готові допомогти відновити справедливість. Кажуть, що підіймуть на ноги всі інстанції. Адже це повне беззаконня: виселяти людей через те, що один із членів родини поїхав у відрядження!

Можете собі уявити, як я розгубився. Не знав, що й казати. І... посварився з Пашкою. Сказав, що ніхто не просить його та його батьків утручатися в наші справи.

Пашка образився, пересів за іншу парту. Якби він міг знати, що коїлося у мене всередині: атомний вибух!

Але прояснила ситуацію вчителька математики. Вчителі взагалі звідкись про все дізнаються першими. Звісно, вона й гадки не мала, що я старанно приховую цю халепу від однокласників. І тому одного разу голосно, на весь клас завважила:

— Арсене, те, що твої батьки розлучилися, не дає тобі підстав не вчити математики!

Клас завмер. Тоді зареготав. А я готовий був провалитися крізь землю від сорому. Якби вона, Ганна Павлівна, знала, що в цю мить одним махом перевела мене з розряду благополучних хлопців до безнадійних невдах! Та ще й брехунів...

Я вискочив з класу.

Проте увечері до мене прийшов Пашка.

— Дурний, — сказав він. — Ти гадаєш, що ти один такий? Та у нас півшколи живе з матусями. Немає в тому ніяких трагедій і таємниць. Дорослі — йолопи. І це не наша справа. А той, хто буде з цього кепкувати, матиме справу зі мною.

І він стиснув кулаки. Я розчулився. Навіть сльози підкотили. І стукнув Пашку в плече, а він — мене. І ми знову стали друзями.

Проте саме відтоді я почав поводитися, відверто кажучи, огидно. Особливо на уроках Ганни Павлівни. А через ту Ганну Павлівну зненавидів і решту вчителів. Усі вони, крім фізрука та історички, здавалися мені підступними і несправедливими. Я багато думав про те, що дорослі часом можуть бути жорстокішими за дітей і одним словом вдарити набагато болючіше, ніж коли ми розбиваємо одне одному носи. І при цьому вважатимуть, що мають на це повне право.

А яке право мав я? Мовчати.

Я й мовчав. Як кажуть — замкнувся в собі.

У сьомому класі відростив довге волосся, носив сорочку, розстібнуту майже на всі гудзики, ходив до школи в потертих джинсах. І щоденно отримував за це догани й записи в щоденнику. Але нічого не міняв.

немає нічого
до улюблених

зростає

Відверто кажучи, я собі подобався в такому розхристаному вигляді. Особливо після того, як Ганна Павлівна з огидою повідомила, що такий неохайний вигляд мають «аргентинські мачо». Вона знову сказала це на весь клас. Але цього разу помилилася: клас (особливо дівчата) задоволено загув. А я після того ще й самотужки проколов собі одне вухо і почав носити кульчик. А коли зустрів Ганну Павлівну в шкільному коридорі, ще міг прикинутися п'яним. Можете собі уявити, що з нею коїлося!

Одного разу Ганна Павлівна вхопила мене за вухо і потягла до директора. Я вдавав, що ледве ноги переставляю, і при цьому наспівував: «Я не здамся без бою-у-у-у!». Вона сварила мене всю дорогу до директорського кабінету. Але коли ми зайшли до приймальної, я спокійнісінько став, мов ніде нічого. Гарненько і чемно відповів на всі запитання директора.

— Погляньте на нього — він же сам не свій! — рептувала математичка. Але нічим не змогла це довести.

І директор відпустив мене з миром.

Ви запитаєте, як ставилася до цього Юля? Я ж казав, вона у мене особлива. Вона знає мене набагато краще, ніж якась Ганна Павлівна. І залишає за мною право бути таким, яким я є. Тільки просить, щоб я гарно вчився. І тут я не можу її підвести. Не вдається лише з математикою.

Літо, яке я маю провести у «ворожому таборі»

Ото приблизно так я й жив до того часу, коли мене поглинула таємнича легенда нашої родини.

Наближалось літо. Я планував попрацювати в якому-небудь «Макдональдсі» — не вимагати ж грошей у Юлі на нову мобілу! Я можу мити посуд, розносити піцу, мити автомобілі. Не завадить пізнати і цей бік життя, не такий уже я мамчин синок!

Але історія про Макара круто змінила мої плани.

Чому б мені не поїхати в те село, де все це сталося? Принаймні цікаво було б подивитися на руїни маєтку, поспілкуватися з людьми, зрештою, навідати бабусю з дідусем.

Вони, хоча вже й мали ще одну онуку, але часто передавали для мене посилки з медом чи домашнім варенням, запрошували в гості й надсиляли на день народження грошовий переказ — на ролики, скейт чи ще якісь мої забаванки.

Щоправда, Юлі це не дуже подобалося. І це єдине, в чому ми не доходили згоди. Я не міг

зрозуміти, чому Юля не дозволяє мені їздити в село.

— Не хочу, щоб ти був там зайвим ротом! — якось сказала вона.

Але я точно пам'ятаю, що бабуся й дідусь завжди ставилися до мене добре і ніколи не вважали «зайвим». Можливо, Юля знала щось таке, про що не знав я, і мала всі підстави вважати саме так. Не знаю...

Але я пам'ятаю ще дещо: Юля любила бабусю Лїду і поважала діда Олега. До розлучення вони часто до нас приїздили. І тоді в квартирі пахло медом, польовими квітами й свіжим сиром. Ми разом ходили в театр, до музеїв. Юля складала цілу «культурну програму». А увечері ми збиралися за великим столом і їли щось смачненьке. А потім — співали. «Цвіте терен», «Червону калину», «Ой, чий то кінь стоїть»... Ці вечори я пам'ятаю досі. Тепер таке ніколи не повториться. Хоча б тому, що Юля забороняє навіть згадувати про те, як вона каже, «минуле життя».

Як сказати їй, що хочу вирушити до села? Чи відпустить? Зрештою, я не буду там «зайвим ротом» — я можу працювати. Улітку в селі завжди знайдеться робота.

Отже, остання чверть закінчилася. З математики у мене в табелі стояла тверда «незадов.», тобто «двійка». Через це я не пішов на шкільну вечірку на честь закінчення занять.

Жартів і глузувань я не боявся, а не пішов принципово — адже «незадов.» була несправедливою. У річній контрольній я виконав усі завдання (якщо чесно, я люблю математику), але Ганна Павлівна не повірила, що я не списував, і викликала мене окремо на додатковий іспит. І там надавала стільки завдань, що я ледве впорався. Потім вона ставила усні запитання. Та так швидко, що я відчув себе мов на якійсь телевізійній вікторині на кшталт «Найрозумніший». Хіба що у мене під рукою не було пульта з кнопками, а у Ганни Павлівни — загрозливої звукової сирени.

Звісно, на двадцятому запитанні в стилі «бліц» я заплутався. Точніше, просто вперто замовк і припинив відповідати. І отримав «двійку».

Тому в той час, коли мої однокласники гуляли містом, а потім, як розповідав Пашка, пішли танцювати до Міли Івінської — дівчинки, що жила в приватному будинку на Нивках, я сидів удома й вигадував план утечі до села.

Звісно, спершу я і не збирався «втікати». А просто поговорив на цю тему з Юлею.

— Ма, а що зараз поробляють дід Олег з бабцею Лідою? — почав я здалеку. — Щось вони давно не пишуть...

— Чому ж — пишуть, — відповіла Юля. — Питають про тебе. Навіть запрошували в гості.

— Ну, а ти їм — що?

— Відповіла. Подякувала.

— І це все?!

— А ти що хотів? — ображено сказала Юля. — У них нова онучка, своє життя. До того ж, я ні від кого нічого не чекаю. Якось обійдемося. Якщо вони потребуватимуть допомоги — ми допоможемо. А нав'язуватися — зась!

— А якщо б мені до них поїхати? — закинув гачок я.

— Сісти їм на голову? Ні в якому разі! — відрізала вона і пішла у своїх справах.

І я зрозумів, що подальші розмови — зайві. Не пустить. Іноді вона буває надто категоричною.

...Перший день літа розпочався нудно. Я прокинувся і дивився у вікно. За ним літав тополиний пух і вже зранку було дуже спекотно.

Йти на річку не хотілося — для цього треба було їхати на інший кінець міста. Але лежати на дивані й читати — це теж не вихід для довгоочікуваних літніх канікул. Я вийшов на кухню, побачив на столі записку «З'їж це. Цілую. М.». Запискою було накрито двійко варених яєць і тарілку геркулесової каші.

І мені стало прикро.

До Юлиної відпустки лишалося півтора місяця — тоді вона обіцяла, що ми поїдемо на море. Але півтора місяця — це ж ціле життя! І воно минає!

Подумавши про таке, я почав швидко збирати свій наплічник. Кинув туди все необхідне. Навіть зубну щітку не забув.

Страх і захват підганяли мене. Ледь розуміючи, що роблю, я написав іншу записку: «Мамо! Не хвилюйся. Я скоро повернуся. Цілую. Твій син Арсен».

Потім я вигріб зі своєї скарбнички все, що назбирав за цей рік — 300 гривень. На квиток вистачить. І на їжу, в разі чого. А далі — побачимо. Не виженуть же мене з хати мої рідні бабуся та дідусь!

Ще подумавши, дописав у записці таке: «Дихати свіжим повітрям — корисно для здоров'я!» — і вискочив з квартири.

Відверто кажучи, так я зробив уперше. І тому, доки їхав до автобусної станції, страшенно хвилювався — чи не образиться Юля, чи приймуть мене родичі, яких не бачив уже років зо п'ять. Але згадавши тополиний пух за вікнами, жовте застояне повітря великого міста, довгі вечори перед телевізором, я переконав себе, що все роблю правильно.

Доїхавши до станції, купив квиток і вже скоро сидів на задньому сидінні великої міжміської маршрутки, споглядаючи, як за вікном стрімко тече дорога.

І відчував, що... починається нове життя!

Дорога. Айрес

Вийти довелося в районному центрі. Далі автобус не йшов. До села треба було діставатися іншим транспортом, але яким — я не знав. Зупинка, яку я пам'ятав з дитинства, була зруйнована, а металевий щит-вказівник із розкладом руху заіржавів і зігнувся навпіл. Я розгублено зупинився, міркуючи, що робити далі?

Невже доведеться повертати назад?

Дорога до села була неблизькою.

Я подумав, що зворотнім рейсом устигну дістатися додому раніше, ніж Юля повернется з роботи. Уявив, як викидаю свою записку і лягаю в ліжко, накрившись ковдрою з головою. Ось цим і закінчиться мій сміливий вчинок! Бр-р-р...

Подумавши так, я розізлився: от який «матусин синочок»! Нікчема! А цікаво, як раніше люди долали відстані? А як долали відстані справжні мандрівники? А як би вчинив Тристан — той хлопець, що відрубав у чесному бою кіготь ведмедя? Певно, не повернув би назад.

Я роззирнувся довкола. Попереду пролягала широка асфальтована дорога. Завертаючи вбік від міста, вона переходила у звичайну земляну стежину, що тягнулася між соняшни-

ковими ланами. Якщо йти по ній швидко, то за три-чотири години буду на місці, подумав я. А ще подумав: якщо до ночі не дійду, спробую переночувати в соняшниках.

З собою у мене був бутерброд і сірники. Можна розпалити вогнище. А головне — випробувати себе. Адже легко балакати про сміливість, коли знаєш, що увечері на тебе чекають вечеря і тепле ліжко.

Отже, я вирішив іти.

І пішов.

Хвилини десять ішов трасою. Мене обганяли авто, здіймаючи в повітрі задушливий пил з розпеченого асфальту. Але потім я звернув на дорогу, що пролягала між ланами.

Щойно перетнув цю межу, як чітко відчув, що занурився в інший світ. Запахами трави і квітів мене оповила тиша. Лише голосно сюрчали коники і співали якісь невидимі пташки. Сонце припікало. Я зняв футболку, обв'язав нею голову. Стало краще. Проте ретязі наплічника почали муляти оголені плечі.

Я йшов під музику невгамовного оркестру коників і пташок. Планував пройти без зупинки, принаймні, години зо дві. І весь час поглядав на годинник.

Та хвилини за сорок відчув, що моє тіло палає. Вирішив зробити зупинку. А коли зняв наплічника, побачив, що на плечах відбилися дві яскраво-білі смуги від ретязів. Решта — груди

і живіт — набули яскраво-червоного кольору. Як же я не подумав про те, що можу обгоріти на сонці...

Я швидко натягнув футболку. Але дотик тканини до розпеченої шкіри був таким болючим, ніби я вдягнув на себе залізний панцир із голками, повернутими всередину. А коли спробував знову вдягти наплічник — попечені сонцем місця відгукнулися ще більшим і ще нестерпнішим болем.

Ось тобі й перше випробування, дурню, — сердито подумав я. Певно, жоден сільський хлопець не зробив би такої дурниці! І що тепер? Думка про повернення знову промайнула в моїй голові. Але тепер повертатися було набагато важче — я вже пройшов добрий шмат дороги.

До того ж, я сердився на себе через те, що не захопив пляшку з водою. Посеред безмежного лану, в цій тиші, поміж живими стінами високих рослин я почувався загубленим. Підбадьорював себе думкою, що в людей бувають ситуації набагато гірші. Наприклад, у відкритому морі або на борту літака, що падає.

Я знав, що в таких ситуаціях краще увімкнути уяву. Так і зробив. Уявив, що повертаюся додому після двадцяти років поневірянь світами. А ця дорога — лише кілька останніх кілометрів до омріяної мети, рідної хати. Тоді на ногах виростають крила!

Після такої думки йти стало значно легше. Я навіть пришвидшив крок. Бо яке значення мають ці кілька кілометрів у порівнянні з двадцятьма роками небезпечних подорожей?! Дрібниця! Такі відстані справжні чоловіки долають із піснею на вустах!

Узагалі, в мене доволі багата уява. Варто на чомусь подумки сконцентруватись, як я починаю жити тим життям, яке сам собі маюю. Тоді в голові виникають тисячі картин, від яких важко відірватися. Бо ті картини набагато цікавіші за все те, що відбувається довкола.

Особливо часто таке траплялося на уроках Ганни Павлівни... Одного разу я нібито перебував на човні «Свята Марта», керівництво яким узяв на себе після загибелі капітана Соверсена. І саме в ту саму мить, коли озвірілий шкіпер Біллі Бом в оточенні кількох покидьків підбирався до мене з кинджалом, а за моєю спиною було лише троє вірних людей (серед них і Пашка)...

Цю шалену мить протистояння увірвав дикий лемент:

— Арсене! Арсене!

Я ледь устиг пожбурити свою «наваху» в жирний тулуб Біллі, як мене вже смикала за вухо Ганна Павлівна, приказуючи:

— Давай щоденника! Завтра без матері не приходь!

Лише краєм внутрішнього зору, перед тим, як повернутися до реальності, я встиг помітити, як

осіло на закривавлену палубу тіло мого ворога. А його прибічники кинулися на нас із ще більшим лементом, ніж здійняла Ганна Павлівна.

Але чим усе це скінчилось, на жаль, я так і не встиг побачити. Довелося дістати щоденника і подати його вчительці...

Тепер же, посеред поля, я уявив дещо інше, цілком правдоподібне — як цією ж дорогою ходили мої предки. Макар... Арсен... Чи мій прадід Микола, який загинув на Другій світовій війні зовсім молодим...

Що бачив кожен з них?

Про що думав?

Чого хотів?

Я мушу це відчутти хоча б тому, що ця пам'ять, яка живе десь на денці мене, набагато реальніша, ніж мої марення про капітанство на «Святій Марті»!

А що я знаю про них? Нічого. Крім того, про що розповідав дідусь Олег: я трохи подібний до свого тезки, прапрадіда Арсена.

Але яким він був? Невже він міг скоїти такий страшний злочин? А може, він був розбійником? Може, моя погана поведінка в школі — спадковість?

Можливість знайти відповіді на ці запитання дуже підбадьорила мене, і я пішов ще швидше. Хоча не бачив цій дорозі між соняшниками ані кінця, ані краю.

Раптом далеко позаду почув якесь гурчання.
Озирнувся.

Сонце сліпило очі.

Ледве розгледів, як на звивистій нерівній дорозі здіймає пил щось подібне до мотоциклу. Придивившись уважно, зрозумів, що це мопед. Або, як кажуть, «дирчик»! Він мчав на всій можливій для себе швидкості, причому саме в мій бік. Це була удача. Я зупинився і вирішив почекати. Раптом якась добра душа візьме мене на «борт».

Мопед наближався — але в такій щільній куряві, що годі було уявити, хто сидить за кермом. Зупинився просто перед моїм носом. Водій загальмував надто різко, і з-під коліс здійнялася величезна хмара. Я закашлявся, намагаючись роздивитися, хто це.

А це був худорлявий хлопець у тільняшці й обрізаних вище колін джинсах. На обличчі — масивні мотоциклетні окуляри, що закривали більше ніж півобличчя. З-під бейсболки, вдягнутої козирком назад, виглядав світлий короткий «хвіст». На руках — потерті шкіряні рукавички з обрізаними пальцями, на ногах — стоптані кросівки. У вусі — майже так само, як у мене, — стирчало кілька кульчиків.

Кілька секунд їздок так само прискіпливо оглядав мене.

— Ти не місцевий, — нарешті промовив він трохи хриплуватим голосом.

Це було й так зрозуміло.

— А ти місцевий? — запитав я.

— Я — так, — відповів водій, не знімаючи окулярів. — Підкинути?

Я нічим не виказав радості від його пропозиції. Відповів спроквола:

— Можна...

Водій кивнув собі за спину — мовляв, сідай.

Я ніколи ще не катався на мопеді. Лише мріяв про нього.

Заліз на сидіння.

— Тримайся! — наказав хлопець.

Він узагалі був небагатослівний. І це мені подобалося. Я вхопив його за плечі. Мотор загурчав, і ми помчали.

Соняшники застрибали перед моїми очима і понеслись повз нас, мов скажені. Знову здійнялася курява. Цей хлопець добре знався на швидкісній їзді! Часом мені здавалося, що він навмисне потрапляє колесами на нерівності дороги, в'їжджає на пагорби, щоб потім щодуху знестися з них, як це роблять на змаганнях справжні байкери. Відверто кажучи, такі перегони, особливо, якщо не бачиш дороги і сидиш на задньому сидінні, були не дуже приємними.

— Нормальок? — лише раз гукнув до мене хлопець, повертаючись і лоскочучи мене своїм «хвостом».

— Ага! — гукнув я, подумавши, що скажений водій, певно, чекає від мене благань їхати повільніше.

Не дочекається.

Їхали ми доволі довго. У мене почали клацати зуби, і я весь час боявся натрапити ними на власний язик і відкусити його. Тому під кінець перегонів у мене аж щелепи звело.

Нарешті вдалині виринули сільські обійстя. Не доїхавши до першої хати, водій круто розвернувся (я ледве втримався!) і заглушив мотор.

Я відчув, що мої ноги затерпли. Але, не змигнувши оком, спробував зіскочити зі свого місця. Зіскочив і... впав.

Хлопець теж зліз зі свого сталевого коня, засмівся і подав мені руку. Я зробив вигляд, що не бачу її, і підвівся сам.

— А ти молоток! — плеснув мене по плечі хлопець і зняв окуляри.

За ними — бейсболку і витер нею спітніле чоло.

— Ти теж, — сказав я і закликав: переді мною стояла дівчина!

Вона прочесала п'ятірнею своє скуйовджене волосся, щільніше затягла гумку на «хвості» й стягла з рук шкіряні рукавички.

Знову простягла мені руку. Але цього разу для привітання:

— Айрес!

Вочевидь, це було її ім'я. Я зробив вигляд, що нічому не дивуюсь, і потис її руку, назвавши себе.

— А що це за ім'я? — не втримався від цікавості.

— Взагалі, мене звать Олександрою, — сказала дівчина. — Але коли я отримуватиму паспорт, попрошу, щоб у ньому записали «Айрес». Знаєш чому?

Звідки ж я міг це знати.

— А тому, — вела далі дівчина, — що коли я виросту, то поїду до Буенос-Айресу, до Аргентини. Тому і «Айрес». Мене тут уже всі так називають. Спершу так мене називали вдома, потім — дражнили в школі, а тоді я й сама звикла. Мені подобається. На конкурсі я краще за всіх танцювала «ламбаду»! Усьок?

— Усьок! — сказав я. — А в якому будинку ти живеш?

— Там... — кивнула вона кудись углиб села. — Тут є будинок родинного типу для...

Вона на мить знітилася, а потім гордо додала:

— Для тих, у кого немає батьків. Нас там десятеро.

Я не знав, як на це реагувати, адже про існування сиротинців чув лише по телевізору. Побачивши мою розгубленість, дівчина різко додала:

— Чого закляк, малий? Мої батьки — справжні аргентинці. Коли виросту — поїду їх шукати. Зрозумів?

Що я насправді зрозумів, то це те, що вона бреше. Адже я так само брехав, коли мої бать-

ки розлучилися. З тою ж відчайдушною інтонацією. Мене не проведеш! Але я не хотів її засмучувати і тому ствердно кивнув.

Дівчина заспокоїлася.

— А ти сюди до кого? — запитала вона.

— До Іванюків. Знаєш таких?

Дівчина наморщила лоба.

— А-а, до тітки Лідії та дядька Олега?

— Ага.

— А ти їм — хто?

Я не знав, чи казати правду.

— Колись був їхнім онуком... — вимовив невпевнено.

— Як це — «колись був»? — обурилася Айрес. — Колишніх онуків не буває! Ти їм рідний за кров'ю?

— Звісно!

— Тоді ніколи не кажи «був», — серйозо мовила дівчина. — Від своїх не відмовляються. Затямив?

Я кивнув.

— Добре, — махнула рукою Айрес у бік вулиці. — Тобі туди. А мені в інший бік. Побачимося.

Вона знову одягла окуляри, рукавички та бейсболку і всілася за кермо свого скаженого «коня». Завела мотор. «Дирчик» обдав мене хмарюкою пилу — і за мить вже гурчав у кінці вулиці.

Я навіть не встиг запитати, що вона мала на увазі.

Відверто кажучи, дівчина мені страшенно сподобалася. Навіть тим, що спочатку я прийняв її за хлопця. Вона не була схожою на моїх однокласниць. Якщо я тут залишуся надовго, як планував, ми справді ще побачимося. Настрій мій покращився, і я попрямував шукати обійстя бабусі й дідуся.

Хоча не дуже добре пам'ятав, де воно. Багато часу минуло...

Зустріч із родичами. Нійоле

Хату знайшов не одразу.

Лише пам'ятав, що дах укритий червоною черепицею, а паркан — зелений. Такої хати на вулиці не знайшов. Минуло ж цілих п'ять років з того часу, як я тут був востаннє!

Я пішов навмання, заглядаючи крізь паркани. Може, щось пригадаю...

Біля одного з будинків стояла лава, схована за розлогим віттям абрикосового дерева. Ця старезна абрикоса видалася мені знайомою. Пригадую, в дідовому садку було багато абрикосів, які я їв, підбираючи просто із землі. А бабуся сварилася, казала, що не можна їсти немиті...

Я присів на лаву і припав оком до шпарини в паркані. Віти дерева були рясно вкриті стигли-

ми плодами. Гори абрикосів устеляли землю під моїми ногами. Запах стояв запаморочливий!

Я почав збирати абрикоси просто із землі й запихати їх до рота. Виявляється, я добряче зголоднів. Але справа полягала ще в тому, що цей смак був мені дуже знайомий — ні в кого в селі не було таких смачних абрикосів, як у мого дідуся Олега.

Так я остаточно впевнився, що не помилився.

...На подвір'ї було тихо.

Рожеве світло призахідного сонця по вінця заливало подвір'я і робило його просто казковим. Будинок потопає у деревах і квітах. Я не знав, що робити далі. Постукати? Увійти? Гукнути?

Я вагався.

Аж тепер збагнув, яким недоречним може виявитися мій несподіваний приїзд. Адже я не бачив родичів багато років. Що їм скажу? «Здрастуйте, я ваш маленький онучок?». Нічого собі — «маленький»! Чи вони взагалі мене впізнають?!

А якщо Юля мала рацію і знає щось таке, чого не знаю я? Те, через що мій приїзд сюди справді виявиться недоречним?

Поки я міркував, у дверях постала маленька білява дівчинка. Їй було років зо п'ять. Я захопився спостерігати за нею.

Спершу дівчинка замоталася в мереживні фіранки, що висіли в отворі дверей. Зробила

з них собі щось на кшталт сукні. Постояла так, мов королева, оглядаючи сад.

Зробила реверанс.

Розмоталася. Зійшла зі сходів.

Я придивився: гарненька, білява, з великими очима і кирпатим носиком. Це робило її обличчя незвичайним і водночас дуже кумедним. Дівчинка нахилилася, підняла із землі дві пари вишень із «хвостиками» і начепила їх собі на вуха. Взятася за краї спіднички і ще раз присіла в глибокому реверансі.

Я ледве стримався від реготу: певно, уявляє себе принцесою! Звідки вона тут узялася?

Дівчинка ще трохи постояла посеред саду, киваючи деревам, ніби вони були її підданими, а тоді попрямувала до паркану — саме туди, де з протилежного боку стояв я.

Дійшла до паркану.

Зупинилася.

Завмерла.

Я причаївся. Дівчинка — також. Ми ледь чутно дихали по різні боки паркану. Я боявся, що налякаю її.

Несподівано мала притислася обличчям до шпарини — я побачив її зелене око — і тихо мовила:

— Ти — барбідонець?

Я здригнувся від несподіванки і від того, що вона так швидко «вирахувала» мене. А також від отого дивного слова.

— Хто-хто?

— Ну, ти з Барбідонії? Барбідонець? — ще раз перепитала дівчинка.

Тоді я ще не знав, що ця мала здатна на неабиякі вигадки. І тому все сприйняв за чисту монету.

— Що за Барбідонія? — сказав я, навіть не подумавши, що розмовляю із зовсім маленькою людиною, з якою, певно, ще треба «сюсюкати».

— Хіба ти не знаєш? — обурилася дівчинка. — Барбідонія — країна маленьких крузлів і кризлів! Вона — там... — дівчинка невизначено махнула рукою в бік саду.

— Кого?? Яких таких крузлів?!

Вона геть збила мене з пантелику.

— Крузлі і кризлі — це маленькі барбідонці. А ти великий. І ти теж барбідонець! — Пояснила вона з розумним виглядом, ніби читала лекцію.

Я зрозумів, що вона глузує з мене, але вирішив продовжити її гру.

— А ти ж тоді хто? — серйозно запитав я.

— Я — віолівія, — зітхнула дівчинка і скоромовкою почала пояснювати: — Віолівії живуть у квітах. Але відрізняються від ельфів тим, що у них немає крил. А ще є марвійри, снупіоли і фіолеги. Марвійри — це нічні феї, у них білі крила і вісім ніжок. Снупіоли — їхні слуги, вони повзають по землі, мов гусінь. Фіолеги — такі крихтіні ведмедики. Вони мешкають у слоїках з медом.

Ні, з мене досить, — вирішив я.

— Я запитав, хто ти, тобто як тебе звать! — сказав досить суворо.

Дівчинка відсторонилася від паркану, знизала плечима — певно, я втратив для неї будь-яку цікавість.

У цей час на поріг вийшла жінка і вигукнула не менш дивне слово:

— Нійоле!

Що за маячня? Що таке «нійоле»? Куди я потрапив?

Дівчинка побігла до хати.

— Там хтось сидить! — доповіла вона жінці, вказуючи за паркан, і зникла за мереживними завісами.

Жінка пішла у мій бік.

Я страшенно розхвилювався. Бо ж упізнав бабусю Ліду! Ніколи не думав, що ця зустріч може мене так сколихнути. Серце загупало, у вухах забриніло.

Рипнула хвіртка. Бабуся визирнула на вулицю і не одразу помітила мене в тіні дерева. Адже на вулиці почало сутеніти.

Потім бабуся зойкнула, сплеснула руками і підійшла ближче.

— Арсенчику? — невпевненим голосом запитала вона.

У мене перехопило подих. Я міг лише кивнути.

Бабуся підійшла і обняла мене. Мені стало ніяково. Я ж дорослий! Навіть на голову ви-

щий за неї! Але мить була така, що у мене за-
свербіло в носі.

Згадав слова Айрес: «Від своїх не відмовля-
ються!»

Бабця відсторонилася, витираючи очі обо-
ма руками, і почала роздивлятися мене.

— Як ти виріс, онучку! — сказала вона. —
Який став гарний. Справжній парубок. Ми так на
тебе чекали. Вже й надію втратили, що колись
побачимо. Ну, ходімо, ходімо хутчіш до хати! Як
же ти тут опинився? До нас же жоден автобус
уже не доїжджає! Як мама? Ото дідусь зрадіє! А
ти чого такий червоний — чи не захворів?

Ведучи мене подвір'ям, вона говорила без-
упину. Я навіть не знав, на яке запитання від-
повідати спершу. І вирішив помовчати.

Бабця завела мене до хати. Тут усе було
інакше, ніж я пам'ятав, але запах лишився
тим самим — трав'яним, духмяним, солодким,
пряним. Я ніби розчинився в ньому.

— Діду! — гукнула бабця вглиб кімнати. —
Йди-но, поглянь, хто приїхав!

Але на її гукання вистрибнула та сама ді-
вчинка, з якою я спілкувався на вулиці. Вона
знову замоталася в порт'єру, що висіла у пе-
редпокої, і виглядала звідти, мов метелик із
кокону. З кімнати почулися кроки діда Олега.

Я набрав у груди якомога більше повітря —
досить розводити мокротиння під носом! Це
має бути чоловіча зустріч — і ніяких пестошів!

Дід Олег одразу впізнав мене. Повівся так, ніби ми лише вчора бачилися. Простягнув руку, турнув у плече, поплескав по спині. Все по-дорослому.

Дід прокашлявся і нарешті мовив:

— Що ж, герою, з приїздом. Нарешті...

Дівчинка застрибала довкола нас.

— Це Нійоле, — сказала бабця Ліда. — Твоя зведена сестричка.

Отакої! Невже це вона — донька мого батька? Саме та, через яку він не зміг до нас повернутися?

— А що це в неї за ім'я? — зневажливо запитав я.

— Хіба ти не пам'ятаєш? — запитав дід. — Так звали вашу прапрабабцю. Твій тезко, мій дід Арсен, привіз її з Прибалтики. Цікава була історія. Невже я тобі не розповідав?

Можливо, щось таке він мені й розповідав, коли годував манною кашею, але цього я вже точно не міг запам'ятати — про якусь там Нійоле.

Певно, це була любовна історія, себто не така цікава, як про викрадення баняка із золотом. Я не міг її запам'ятати у сім років. Але тепер я хотів знати все!

За тим і приїхав.

— Ну, проходь, проходь, — сказав дід Олег. — Ми саме збираємося вечеряти.

Він знову поплескав мене по спині, і я поморщився — відчув біль від опіків.

— Ой, та він же весь горить! — скрикнула бабуся Ліда.

Я пояснив, що півдня провів на спекотному сонці.

— Будемо тебе лікувати, — сказала бабуся. — А поки що мий руки — і до столу! Нійоле, принеси братові чисту тарілку і кухлик.

Нійоле розмоталася з портъери і дивилася на мене зацікавленими очима.

— Барбідонці їдять із картонних коробочок, — упевнено мовила вона. — А пити їм не можна, бо від того в них виростають довгі нігті на ногах. І тоді вони не можуть ходити — лише шкребуть ними по підлозі. І весь час падають!

Бубуся Ліда докірливо похитала головою і звернулася до мене:

— Не зважай. Ми з нею вже змучилися — часом навіть не розуміємо, що вона каже. Вигадує нісенітници на ходу. Звикай.

Ми сіли за стіл. У мене аж подих перехопило. Я давно не бачив такої їжі! Бабуся винесла з кухні кілька полумисків з варениками. Одні були насиченого жовтого кольору — з сиром, в інших крізь тонкий шар тіста просвічувалися червоні вишні, а ще були вареники з абрикосами, чорницею і навіть агрусом. Посеред столу стояла миска зі сметаною — в ній стирчала і не падала ложка. Вдома ми з Юлею часом купували вареники в супермаркеті, але вони були маленькі й усі однакові...

— Ти надовго? — запитав дід, поки я наминав вареники.

Я промугикав, що збираюся попрацювати десь на фермі.

— Це добре, — сказав дід. — Але тут навряд чи є робота для тебе. Хіба що на конефермі.

— А хіба тут є конеферма? — зрадів я.

— Так. Але вона ще недобудована. Плануємо згодом розводити коней.

— Коні — сміються! — вставила Нійоле. — А всі кажуть — іржуть. Це грубо...

Я скоса глянув на неї, насупився і буркнув:

— Вони ще й кусають за ніс усіх надто балакучих...

— Тому бережи свого носа! — Спокійно додала дівчинка, запихаючи до рота вареника з вишнями, від чого червоний сік потік їй аж по ліктях.

У вікно вже заглядав круглий місяць.

Дід повів Нійоле до ліжка — я ще пам'ятав, що доглядати за малими і розповідати їм казки було його обов'язком. І я навіть позаздрив цій малій прогнозі.

А бабуся повела мене на скляну веранду. Там було велике ліжко й інші старі меблі. Підлогу встеляли плетені бабусяю килимки.

— Якщо пригадуєш, Арсенчику, тут добре спиться! Ти любив спати саме тут... — сказала бабуся. — Давай лише я тебе трохи полікую, бо ти весь гориш.

Вона дістала з шафи плящину з коричневою і запашною рідиною. Намастила мені спину. Поки вона розстеляла постіль, рідина всоталася в тіло і — дивовижно! — жар одразу спав. Ніби це було якесь чарівне зілля.

— Лягай, онучку! — сказала бабуся Ліда. — Завтра поговоримо. У тебе очі злипаються.

Вона нахилилася і поцілувала мене в чоло. Вимкнула світло й пішла.

Я лишився лежати в духмяному затишку. Дивився на місяць, на гілки дерев, що колихалися за вікном, — і теплі хвилі почали відносити мене кудись далеко. Коли я був маленький і спав на цій веранді, бабця так само цілувала мене в чоло на ніч...

Раптом згадав про Юлю і знітився. Аж на ліжку підскаочив! Як вона сприйняла мою втечу? Мабуть, хвилюється? Треба буде завтра обов'язково зателефонувати. Шкода, що я загубив свою мобілку!

Я заспокоїв себе тим, що лишив записку. І тим, що моя мама завжди вміла мене розуміти. Зрозуміє і цього разу. А я їй усе поясню. І, до речі, нехай знає: мене тут люблять і пам'ятають. Це я сьогодні точно відчув!

...Посеред ночі я несподівано прокинувся.

Просто одразу розплющив очі, ніби й не спав.

Ви коли-небудь прокидалися посеред ночі після міцного, майже паморочливого сну в незнайомому місці? Дивне, скажу вам, відчуття! Трохи моторошне. Адже під час сну всі події минулого дня мовби зникають, ти поринаєш в інший світ і забуваєш, де опинився.

Я так собі думаю, що коли я спав, то, певно, мені здавалося, що, як зазвичай, лежу в своєму ліжку в себе вдома. А коли розплющив очі — побачив над собою високу чужу стелю, почув запах трави і сушених фруктів.

Поглянув у широке вікно й заціпенів: у ньому висів здоровезний круглий місяць.

Спробував поворухнутися — і втону в м'якій перині (вдома я звик спати на твердому!).

Нашоросив вуха — і почув нічний оркестр: щось шурхотіло вгорі, щось шкреблося внизу, за вікном із глухим звуком зривалися з дерев стиглі плоди, цвірінькали коники, а в освітлене місяцем скло з м'яким звуком бився великий нічний метелик.

Жодні дурниці про Чорну Руку не могли й близько зрівнятися з чудесами цієї ночі на новому місці!

Я втиснувся в перину і, мов заворожений, дивився на місяць, поволі розуміючи, де я. Згадав сьогоднішній ранок удома, записку, яку залишив на столі, подорож соняшниковим ланом, дівчину на мопеді. Здавалося, що відтоді проминуло не менш як кілька діб! Згадав, як мене

зустріли бабуся з дідусем. Проковтнув слину від спогаду про вареники з вишнями і сиром.

Єдина неприємна думка — про Нійоле!

Звідки вона взялася на мою голову?! Краще б її не було. Мені зовсім не потрібна ніяка сестра! Подумавши про цю нишпорку, я поворухнувся. І більше не міг заснути.

Тихо виліз з ліжка і підійшов до вікна. Крізь мереживо дерев удалині світилися білі стіни хат, за ними чорними пагорбами, схожими на спини велетенських тварин, клубочився ліс. Наша хата стояла на узвишші, й село лежало переді мною, мов на долоні.

Десь там, біля лісу, колись стояв маєток Макара. Я уявляв, як у місячному сяйві лежать його руїни — залишки мармурових колонад, понівечені торси античних скульптур... А поміж цих білих руїн ходить привид Макара. Або його вбивці...

Звісно, ніяких таких романтичних мармурових руїн там бути не могло. Але мені дуже хотілося, щоб вони були! Я ж за цим сюди і приїхав! Я напружив зір, вдивляючись у темряву.

І щойно напружив — побачив зблиск вогника саме на тому місці, де уявляв руїни.

Придивився уважно.

Спалах повторився.

Більше того — йому у відповідь зблиснув вогник біля однієї з хат. А потім такий же зблиск помітив на березі річки, що оперізувала село.

Я аж дихати перестав. Вогники миготіли так, ніби подавали один одному сигнали!

Потім на якийсь час запала темрява. Світив лише місяць. Я вже почав думати, що все це мені лише привиділося. Але за кілька хвилин зблиски повторилися. Цього разу вони були ближче один до одного, ніби збиралися до купи.

Моє серце билось, мов навіжене. Очі боліли від напруження.

Знову настала пауза. Темрява. Тиша.

Вогники зійшлися і згасли...

Скільки не вдивлявся — більше нічого не побачив. Я приблизно вирахував, що місцем збору була околиця села. Треба буде завтра прогулятися туди.

Незважаючи на те, що мені було трохи моторошно, я зрадів, зрозумівши, що нудьгувати мені тут не доведеться. І ліг у ліжко. Точніше, пірнув у м'які нутрощі перини.

Більше не пам'ятаю анічогісінько.

Як зненацька прокинувся (а цікаво — від чого?!), так зненацька і заснув.

«Зоряна Петрівна», «Біла Дама» та інша маячня

Якби я був письменником (власне, я ще не знаю, ким хочу бути, крім мандрівника!), то розповів би все за порядком. Як прокинувся, як поснідав у родинному колі і який у мене був настрій. І таке інше.

Але, відверто кажучи, деталі мені поки що не даються.

Та все ж розумію, що треба сказати декілька слів про ту місцевість, у якій опинився. І про тих людей, що мешкають довкола. Хоча головної розповіді це і не стосується. Запишу деякі свої короткі спостереження першого дня перебування у дідуса і бабусі.

Отож, ранок... Я прокидаюсь від того, що на моїх ногах, вкритих ковдрою, лежить щось тепле і важке. Більше того — відчуваю, що це живе тепло.

Розплющую одне око, не ворущусь і скошую погляд донизу.

Бачу, що на моїх ногах скрутилася бубликом велика чорна кішка. Вчора я її в хаті не помітив. Певно, спостерігала за мною здалеку.

Кішки — вони ж такі: спочатку приглядаються, а вже потім поводяться з гостем так, як їм заманеться. Тепер ця красуня вляглася на мою постіль і тихенько муркоче від задоволення!

Я розплющив друге око. Як вона це відчула — не уявляю. Але кішка миттєво підвела голову, зіскочила на підлогу, трохи відбігла й сховалася під табурет. Мабуть, їй не дозволяють стрибати на ліжка.

Я потягнувся. Ранок був теплим, сад за вікном був такий яскравий, мов картинка на моніторі.

Снідали втрюх — бабця, я і Нійоле. Дід Олег уже пішов у своїх справах. Бабця Ліда поставила перед нами по кухлику молока. На його поверхні збилася піна, мов у коктейлі.

Бабця пояснила, що це свіже молоко — тому й піна. Звісно ж, Нійоле одразу додала, що це молоко від «ельф'яних корів», що живуть у квітах. І що від нього діти ніколи не дорослішають, а навпаки — зменшуються, стають маленькими, мов мухи чи комарі, й можуть запросто подорожувати світом, примостившись на капелюхах у інших людей. Це мені страшенно сподобалося. І я випив тепле молоко залпом.

Потім бабуся з Нійоле почали збиратися на пасіку, де вже був дід Олег. Бабуся запропонувала мені залишитися вдома і добряче відіспатися, адже канікули щойно розпочалися і вона

завважила, що у мене втомлений вигляд. Але спати я не хотів.

Вирішив прогулятися селом. Так би мовити, ознайомитися з місцевістю. Дійти до того місця, де вночі бачив вогники, скупатися в річці й, можливо, знову побачити дівчину на мопеді...

— Як хочеш, — сказала бабуся. — Тільки до обіду повернися. І ще запам'ятай одне наше правило: вітайся з усіма, кого зустрінеш. Двері можеш не зачиняти — тут чужі не ходять. І гляди: не перекупайся в річці. А в ліс далеко не заходь — він у нас «водить»...

— Як це — водить? — здивувався я.

— А так, — пояснила бабуся. — Зайдеш — і не вийдеш. Заблукати можна.

— Не заходь! — тут же підхопила Нійоле, погрозивши мені пальцем. — Там — моє королівство. Туди можна потрапити, коли навчишся вітатися по-барбідонськи! І матимеш шість невидимих ніг!

Я зітхнув. Доведеться звикати до її фантазій.

Отже, я набив кишені черешнями й рушив у бік річки.

...Ну, скажу я вам, і село! Таке враження, ніби ця базика Нійоле має рацію: справжня Барбідонія!

Не встиг пройти і двадцяти метрів від хати, як почув, що мене хтось кличе на ім'я:

— Арсене! Арсене Іванюк!

Від подиву я аж підскочив. Хто тут мене може знати?! Я лише вчора увечері приїхав.

Виявилось, що це гукала сусідка, яка поралася на городі. Я приязно привітався з нею, запитав:

— Звідки ви мене знаєте?

— Уже всі знають, що ти приїхав до бабусі з дідусем, — пояснила вона. — Ми такі за них раді! Вони так сподівалися, що колись тебе побачать! І ось дочекалися...

Вона почала розпитувати, як я вчуса, ким хочу бути і як живеться в місті — що там є і за яку ціну. Я терпляче і ввічливо відповів на всі її запитання. Вона уважно слухала, спершись на лопату. А потім сказала:

— Ти, хлопче, будь тут обережний. Надто ти схожий на свого тезку-прапрадіда. А про нього тут досі різні чутки ходять... Село є село.

— А які чутки? — запитав я.

— Ну... тобі, мабуть, це буде не дуже приємно чути... — знітилася сусідка. — Моя бабця розповідала, що була у того Арсена дружина — справжня відьма. Привіз він її з якихось невідомих країв. Казали, гарна вона була, як снігуронька. Вся біла — волосся, шкіра, очі світлі. Все — нетутешнє. Півсела чоловіків звела на нівець. Зсохлися вони... Потім, уже коли вона сама лишилася, горювала дуже. І собі смерть заподіяла. А тепер її привид досі ходить селом, лякає подорожніх. Тьху-тьху!!

Жінка перехрестилася і тричі плюнула через ліве плече.

Я було почав розпитувати, як це — «зсохлися» і хто кого лякає, але сусідка зробила вигляд, ніби я звертався до її кішки, що крутилася поруч. Тобто — зціпила зуби і знову взялася за лопату.

Вже мені услід вона гукнула:

— До лісу не ходи — дідько забере!

Я мовчки знизав плечима — нехай малих лякає тим дідьком! — і почав спускатися з пагорба.

Назустріч мені підіймався якийсь чолов'яга. За ним ішла руда коза. І чолов'яга свистів до неї, мов до собаки.

Порівнявшись зі мною, він зупинився. Коза дивилася на мене суворими прозорими очима.

— Вона не кусається, — повідомив чолов'яга і простягнув руку для знайомства.

— Дід Микита! — назвав себе. І, кивнувши на козу, додав: — А це — Зоряна Петрівна.

Почувши про себе, Зоряна Петрівна підійшла ближче і витягла до мене шию.

— Можеш її почухати, — поважно дозволив дід Микита.

Я слухняно почухав.

Коза задоволено кивнула.

Знайомство відбулося.

Дід Микита також хитнув головою і прискіпливо оглянув мене такими ж прозорими очима.

— Ох, Арсене, Арсене... — прѣбурмотів він. — Завдав клопоту всій родині. Таке лихо накоїв.

Я зрозумів, що він має на увазі не мене, і нашо́рошив вуха.

— Така заможна родина була... — вів далі дід. — Усе село за неї Богу молилося. Макар на кожне свято селянам по карбованцю давав! Дід мій розповідав, що все на Макарові трималося — господар він був добрий. А син у нього — непутящий. Баламут. Усе рвався кудись. Кажуть, до Африки хотів дістатися. Чи до Америки. Курей у багатих крав — бідним роздавав, як малим був. Опудала біля брам ставив, щоб дівчат лякати. Мандрував багато — не сиділося йому на місці... Баламут!

— Ух ти! — вигукнув я. — А ви все це пам'ятаєте?

— Я нічого не пам'ятаю. Мене тоді на світі не було. Люди казали. І досі кажуть, що це він батька звів у могилу. І гроші поцупив! А я більше нічого не знаю! — суворо відказав дід.

— Навіщо ж ви говорите про те, чого не знаєте? — не втримався я. Бо мене вже не на жарт почали діставати ці балачки.

— Люди все знають. З вуст до вуст передають.

— Ну, це ми ще побачимо, що вони там знають, — насупився я і попрощався з дідом Микитою.

Не встиг ступити і двох кроків, як почув услід:

— Гляди, будеш гуляти — до лісу не заходь!

Зоряна Петрівна підтвердила це голосним меканням.

Я помахав рукою і рушив далі.

І майже одразу зупинився. Помітив, що з-за паркану за мною спостерігає парочка цікавих очей... Це був хлопець трохи старший за мене. Замість привітання він просто свиснув і поманив мене рукою так, ніби ми давно були знайомі.

Я підійшов.

— Ти — Арсен? — запитав він.

Я кивнув:

— Так, а що?

— Та от, Арсене, — немов продовжуючи розмову, сказав хлопець. — Айрес уже сказала, що сюди приїхав якийсь новенький. Отже, ти з Іванюків, виявляється?

Тон у нього був не надто привітний.

— Ну і що з того? — огризнувся я.

— А те, що це небезпечно.

— Чому ж?

— Тому що Іванюків тут не люблять! Мій дідусь казав...

Я аж присвиснув! Знову те саме: «дідусь казав»...

Що за дивні люди? Живуть чутками про те, що хтось-комусь-колись-щось казав.

— Цікаво, через що це Іванюків не люблять? — увірвав я хлопця.

— Через Білу Даму... — прошепотів той. — Вона тут ночами шастає по вулицях, народ лякає...

— Яку ще Білу Даму? Що ти верзеш?

— Ще дізнаєшся! — зловісним голосом сказав хлопець і зістрибнув з паркану.

— Стій! — гукнув я. — Поясни!

— Дідько пояснить! — крикнув він, ідучи до своєї хати.

А вже з порогу додав:

— До лісу краще не ходи!

І зник за дверима.

Невже всі мешканці домовилися з мене глузувати?

...Коли дістався річки, вже знав чи не півсела! Хтось гукав до мене крізь паркан, хтось обганяв на велосипеді, хтось ішов назустріч. Усі зупинялися, віталися, розпитували і попереджали, щоб я не заходив у ліс.

Теревенили про мою подібність до давно померлого Арсена. І про його дружину-відьму, яка перетворилася на привид Білої Дами...

Голова мені вже йшла обертом. Я дійшов до берега річки і сів на пісок. Вирішив підбити підсумки.

Отже, як виявляється, в селі добре знають історію про Арсена, пам'ятають Макара і досі

вважають, що дружина його сина, на честь якої назвали мою зведену сестру, була відьмою.

Я сидів на березі річки і вдивлявся в ліс, що щільною стіною вставав за бродом.

Десь тут уночі спалахували вогники.

Мені стало незатишно.

Ліс і річка здалися ворожими. До того ж довкола стояла мертва тиша. І таке враження, ніби за тобою стежать.

Щойно я про це подумав, як позаду щось зашелестіло. Я повернув голову. По піску до мене тихо йшла Айрес. Вона була в тих же подертих джинсах, кросівках і в тільняшці. Тільки розпущене волосся тепер лежало на плечах, мов полотно.

Я зрадів.

Айрес сіла біля мене.

— Ну, як ти? — запитала вона.

— Добре, — відповів я. — Тільки трохи дивні у вас тут люди.

— Чому дивні? — здивувалася вона. — Звичайні.

Я подумав, що нарешті маю добру нагоду почути хоч щось більш-менш зрозуміле, і сказав:

— Може, і звичайні, але надто цікаві. По-перше, дивляться на мене так, ніби я з неба впав. По-друге, попереджають, щоб не ходив до лісу. А по-третє, розповідають якісь нісенітниці про Білу Даму. Можеш мені щось пояснити?

— А що ж тут пояснювати? — посміхнулася дівчина. — Кожне село має свої заморочки і свої байки. А ти саме з тієї родини, про яку ті байки ходять.

— А які саме?

— Ти хіба не знаєш? — здивувалася Айрес. — Невже тобі батьки не розповідали про пана Макара, в якого були скарби? Все село на них поведене, досі їх шукають! Але вголос про це не говорять! Бояться конкуренції. Проте вночі виходять на руїни хутора, де жив Макар, і риють, риють...

— Тобто ті вогні, що я бачив уночі, це... — почав було я, але Айрес різко увірвала мене:

— Які ще вогні?! Що ти бачив? Нікому про це не кажи. — Вона зітхнула і прошепотіла мені в самісіньке вухо: — Це не живі вогні! Це — примари. Кажуть, що то ходить свита Білої Дами!

— Слухай, Айрес, — заблагав я. — Ти класна дівчина, але дуже прошу, хоч ти не верзи дурниць! Якщо можеш, розкажи все, що знаєш. Навіщо наганяти туману?

— Добре, — згодилася вона. — Але знаю я небагато. Лише те, про що пліткують. А люди кажуть таке: вже багато років ходить селом привид Білої Дами. Ходить і квилить над річкою. А що хоче — невідомо. Може, стереже скарби. Може, тужить за кимось. Кажуть, що була та Дама дружиною твого предка і померла лютою

смертю. Тому і до тебе така цікавість. Але ти не зважай. Ти ж сюди відпочивати приїхав.

Я вирішив сказати їй правду — приїхав з'ясувати деякі темні плями в історії моєї родини. А тепер упевнився на всі сто відсотків, що ці плями таки існують. І, звісно, було б непогано все розставити на свої місця. Дізнатися, чи справді мій тезко Арсен винен у смерті свого батька. І чому його дружину вважають відьмою.

— Ну ти даєш! — захоплено вигукнула Айрес. — Хіба тепер це можна з'ясувати?

— Думаю, що можна, — поважно відповів я. — Якщо підійти до цього з розумом.

— І що ти збираєшся робити?

— Спочатку розпитаю діда. Колись у дитинстві він розповідав мені родинну легенду. Але я тоді був малим.

— Це слушно, — погодилася Айрес. — Тобі він усе точно розповість.

— А ти згодна мені допомагати? — з трепетом запитав я і пояснив: — Розумієш, кожному Шерлоку Холмсу потрібен свій доктор Ватсон!

Я помітив на обличчі Айрес сумнів. Вона помовчала кілька хвилин, ніби вирішуючи для себе щось важливе, а потім відповіла:

— До певної міри...

Я не зрозумів, що вона має на увазі.

— Згодна до певної міри, — пояснила вона. — Якщо твої розслідування не зашкодять нашим інтересам...

— Чиїм інтересам? — не зрозумів я.

— Ну... — знітилася дівчина. — Інтересам місцевих...

— Поясни! Які тут можуть бути інтереси? Це ж родинна справа!

— Особисто я б не хотіла, щоб твої розслідування зруйнували нашу місцеву легенду, — сказала Айрес. — Їх, легенд, і без того лишилося не так багато...

Це видалося мені розумним. Я згодився з нею. Адже сам знав: без таємниць і пригод життя перетворюється на суцільне жування манної каші!

— Добре! — пообіцяв я.

...Потім ми скупалися в річці, а тоді настав полудень.

Треба було йти додому.

На перетині двох вузьких вулиць ми розійшлися. Айрес почала спускатися до свого обійстя, а я пішов угору. Туди, де на мене вже чекали бабуся, дідусь і ця нестерпна Нійоле.

Згадавши про неї, я аж підскочив від відкриття, яке щойно спало мені на думку: ми ж були тезками наших предків!

Арсен і Нійоле.

Убивця і Біла Дама...

Нічого ж собі!

...Увечері ми всі — дід Олег, бабуся Ліда і Нійоле — зібралися на вечерю. День проминув

непомітно. Незважаючи на те, що я нічого не робив, мене добряче розморило.

— Ти схожий на помідор, — сказала Нійоле, показуючи мені язика.

Я зробив те саме. А потім ще й ухопив себе за вуха, розтягнув їх і замукав «страшним голосом». Нійоле спокійно знизала плечима і додала:

— Ще й дурний...

Бабця легенько стукнула її по чолу ложкою. За столом запанували тиша і спокій.

Їли мовчки. Грибний суп. Молоду картоплю зі шкварками. Хрумкотіли свіжими огірками. Як можна було про щось говорити?

Але за чаєм я не витримав. Мої сьогоднішні питання так і перли з мене. Тому, почекавши, коли дід Олег зробить перший ковток чаю і заїсть його медом (а мед, до речі, мав такий аромат, що можна було збожеволіти; вся хата ніби перетворилась на вулик!), я наважився на розмову.

Точніше, спочатку запитав дід Олег:

— Ну, де був, що бачив?

Я розповів про сусідів — тітку Дарину і діда з козою.

І про те, що вони досі згадують прадіда Арсена, вважаючи його злочинцем. А ще лякають мене лісом і Білою Дамою.

Дід Олег аж стукнув кулаком по столу спереседя:

— От балабони! Стільки часу минуло, а вони ніяк не вгомоняться. Не дають їм спокою байки про скарби. Вже два покоління їх шукають. І коли ця вся маячня скінчиться?!

— А що, — обережно почав я, — тих скарбів немає?

— І ти туди ж?! — сахнувся дід Олег. — Звісно, немає!

— А Біла Дама? — не вгавав я.

— І ніякої Білої Дами не було, — зітхнув дід Олег.

— І маєтку?

Дід Олег засопів, поліз по цигарки.

— Ну що ти, старий, усю родинну романтику в хлопця відбираєш? Вони й так нічого не знають і не бачать через той інтернет та телевізор! — заступилася за мене бабуся Ліда і погладила мене по голові.

— Маєток був... — нарешті мовив дід Олег.

— Ура, ура! — застрибала Нійоле. — Звісно — був! І зараз є — тільки його не очима можна побачити!

Я був такий нашорошений, що цілком серйозно звернувся до малої:

— А чим?!

— Руками! — з радістю відгукнулася вона. — Можна намацати руками. Вночі! Я сто разів намацувала! Він такий гарний! Увесь із золота...

— То ти свій горщик намацувала... — огризнувся я.

Нійоле підскочила і боляче вщипнула мене за носа. Я відмахнувся. Вона застрибала докола мене, мов кішка.

Дід Олег зітхнув і знову стукнув долонею по столу:

— Так! Добре. Гайда на веранду — розповім вам історію! Краще спати будете.

Незважаючи на те, що я був набагато старший від своєї так званої сестрички, я майже так само, як вона, вигукнув: «Ура!».

І дід повів нас у сутінки веранди, мов командир. На веранді він запалив свічку. Ми всі зручно вмостилися на перині — й зависла пауза. Дід збирався з думками, і ми його не квапили. Вогник свічки відбивався в склі й роздвоювався, коливався, мов язик гадюки — здавалося, що з лісу на нас дивиться велетенський змій.

За вікнами вже сяяли зірки. Над ними завис дивний місяць — здавалося, що зорі сиплються просто з нього, мов із кошика. Десь на болотах дрібно розсміявся нічний птах.

Ми з обох боків притислися до діда.

І почули про те, як...

Макар розбагатів і оженився з панночкою

Спершу наші предки були бідні, як усі кріпаки.

Тато і мати малого Макара ходили на панщину. Одне слово, тут розповідь діда Олега мало чим відрізнялася від підручнику з історії.

Село тоді було досить велике, розлоге і належало панові Островершенку.

Цей пан, треба сказати, був досить лютим. У молодості він служив у війську, був бравим гусаром. Але потім вийшов у відставку і оселився тут, у своєму родинному маєтку. Проте збирався жити в Парижі. Не вийшло. І тому він лютував. Муштрував своїх кріпаків, розпродавав їх направо й наліво, руйнував родини. Одне слово, був тут царем і богом.

Тому маніфест про скасування кріпацтва 1861-го року пан Островершенко сприйняв як трагедію. Зачинився в маєтку, начистив зброю і вирішив, що в разі повстання (а таке могло бути, адже пана в селі ненавиділи) буде стріляти. Однак на маєток ніхто не пішов.

Проте помста селян полягала в іншому. Вони просто не вийшли на роботу. І якщо пше-

ниця могла й почекати, то худоба залишилася без належного догляду. І п'ятдесят невидоених корів зчинили по всій околиці страшний лемент. Жінки затуляли вуха й плакали, рвалися допомогти нещасним тваринам. Але чоловіки були невблаганними: нехай мучаться! Нехай віднині сам пан їх і доїть, якщо вміє!

І ось з цієї події й розпочалася історія сходження родини Макара. Тоді йому було десять чи одинадцять років. Два дні хлопець плакав, накривши голову подушками. Але й через гусяче пір'я до нього долинали плачі нещасних «рябух», яких він пас і яких знав поіменно. Малий Макар не розумів, який стосунок має лютий пан до цих бідолашних тварин. І чому вони мусять мучитися...

На третю ніч, дочекавшись, коли батьки заснуть, Макар виліз із ліжка й побіг до панської стайні. Відкинув засув і занімів від жаху та жалю: п'ятдесят пар великих коров'ячих очей дивилися на нього з людським болем. Тварини навіть припинили кричати — просто дивилися з докором.

І Макар узявся до роботи. Цілу ніч і півранку він доїв корів просто на землю. Його пальці заніміли, а вся земля була просякнута піною і запахом свіжого молока.

Але коли перші промені сонця освітили крони дерев, мукання стихло й село поринуло в довгоочікувану тишу.

Друга «серія» цієї родинної легенди почалася того ж ранку. До стайні, в якій уже спокійно спали звільнені від тягаря тварини, заглянула юна панночка. Треба сказати, що це було допитливе і геть не схоже на свого суворого татуся створіння. В селі подекували, що дев'ять років тому народила її циганка, в яку був закоханий пан Островершенко. Відтак циганка втекла з табором, підкинувши панові його маленьку донечку.

Пан назвав її Марією. Виписав для неї зі столиці купу гувернанток і вчителів. Але ті просто не знали, що з нею робити. Адже, як сказали б зараз, Марія була доволі «проблемною» дитиною.

Цілими днями дівчинка ганяла по ланах з місцевою дітлашнею, роздаровувала дівчаткам свої мереживні сукні або вимінювала їх на полотняні запаски і вишиті сорочки. Часто можна було побачити, як вона скаче через усе село на своєму маленькому поні, яке тато виписав їй з Англії, або сидить на розлогому вітті старого дуба і читає книжку. Або, втікши від своїх няньок, купається в ставку.

Цього ранку дівчисько, як завжди, вистрибнуло з вікна своєї спальні просто в мокру від роси траву. Їй конче було необхідно дізнатися, чому замовкли корови. Адже до того всі няньки та гувернантки ходили з головним болем,

обв'язавши вуха хустками і позатикавши їх шматочками корпії — так називалася тоді вата.

У вранішній тиші нарешті було чути, як співають пташки. Усі в маєтку спали міцним сном, адже втомилися за ці ночі суцільного коров'ячого галасу.

Отже, Марія вистрибнула з вікна і попрямувала до стайні.

І що вона там побачила?

Звільнені й щасливі тварини мирно посапували в стійлах. А просто посеред стайні на купі вологого сіна лежав... чортяка!

Він був малий і замузаний. На щоках — чорні сліди від брудних сліз, пальці рук — розпухлі й скорчені, рот розкритий, дихання гаряче, мов з пекла. Щоправда, чортяці не вистачало хвоста і копит.

Марія обійшла його тричі, вгрузаючи ногами в розмоклу від молока землю. А потім присіла поруч, радіючи можливості поспілкуватися з нечистою силою.

А «нечиста сила» спокійно собі спала.

Минула година, і чортяка несподівано розплющив очі.

І в сонному маренні побачив над собою дивну істоту — в довгій білій сорочці, з розпущеним чорним волоссям, що огортало її стан аж до п'ят. Промені світла, що пробивалися крізь

діри в даху, золотим контуром окреслювали всю тендітну постать...

Хлопчик і дівчинка з переляку одночасно перехрестилися. Адже обох учили хреститися, коли побачиш щось дивне і несподіване — тоді кара зникне.

— Ти не ангел? — запитав Макар.

— А ти не чорт? — запитала Марія.

І вони засміялися.

Забігаючи наперед, варто сказати, що так відбулася перша зустріч тих, від кого залежало моє народження майже сто сорок років по тому! Макарові було одинадцять, Марії — дев'ять. Макар був сином кріпака, Марія — панночкою. Звісно, тоді ніхто і уявити не міг, у що виллється їхнє знайомство. Але історія з доїнням корів для родини Макара закінчилася несподівано щасливо. Почувши про такий героїчний і милосердний вчинок хлопця, пан Островершенко розчулився і подарував родині свого рятівника хутір.

З того часу батьки Макара стали заможними. І рік від року почали збільшувати свої статки.

Діти, звісно, більше не зустрічалися. Хоча Макар доволі часто нипав біля панського маєтку і здалеку спостерігав, як бешкетує його випадкова знайома. Відтак же, років за п'ять, пан Островершенко віддав доньку на навчання в столичний пансіон, а сам вирушив до омріяного Парижа.

140р
Макар
Марія

Зустрілися молоді люди аж за десять років, коли панночка після навчання повернулася до своїх гаїв. На ту пору, нагулявшись у Парижі, повернувся до села і пан. Він привіз нову дружину — француженку.

Треба сказати, що панночка Марія не дуже змінилася. Столичне життя з його балами і нудними кавалерами аж ніяк не вабило її. Певно, в ній нуртувала вільна циганська кров її матері. І тепер, коли Марія подорослішала, це ще більше почало даватися взнаки. Дівчина продовжувала дивувати і батька, і прислугу. Начитавшись Дюма, Жуля Верна, Марка Вовчка, Майна Ріда та Жорж Санд, вона скакала на коні по селу в чоловічому вбранні — в штанах, високих чоботах та шкіряному капелюсі. Як і в дитинстві, вона любила гуляти по лісу на самоті, лише з велетенським чорним хортом. І вміла стріляти з рушниці.

Пан Островершенко, а особливо мачуха, просто не знали, що з цим усім робити. Хіба так поведуться панянки з порядних родин! — обурювалися вони. І соромилися сватати доньку за будь-кого з місцевої аристократії — кому потрібна така навіжена, невихована дружина?! Тому Марія завжди була сама. Виїздила на полювання лише зі своїм вірним псом, а всіх залицяльників проганяла. Вона вміла самотужки розпалити в лісі вогнище, підсмажити підстрілену качку, не боялася переночувати

біля річки в солом'яному наметі. А потім поверталася до маєтку замуриана і щаслива, мов який-небудь індіанець Джо.

У селі подейкували, що панночка «неповна розуму». Хоча й гарна. Така гарна, що очей не відвести! Щоправда, роздивитися її обличчя нікому не вдавалося — через завжди насунутий на лоба чоловічий капелюх. Вона мчала селом, здіймаючи під копитами клуби пилу; і селяни хрестилися вслід потрійним хресним знаменням.

На той час родина Макара мешкала на хуторі, мала гарне подвір'я, коней, свиней та корів. І в селі вже вважалася «панською». Макар рідко з'являвся на людях, адже мав купу справ по господарству. Пам'ять про маленьку дівчинку давно вивітрилася з його голови. А вона, звісно, теж забула, як десь років тому зустрілася з малим «чортякою», що спав на купі сіна посеред стайні...

Тут треба завважити, що родина Макара, несподівано розбагатівши, взялася і за освіту. Адже добре господарювати на землі — це ще замало для того, щоб вважатися людьми освіченими й поважними. Тому, трохи подорослішавши, Макар розпочав самостійно навчатися різним «панським мудрагелям». А ці «мудрагелі» можна було почерпнути з книжок.

До того в їхній хаті була лише одна книжка — «Кобзар», що зберігалася поруч із іконою Пресвятої Богородиці. Макар знав її мало не напам'ять ще з дитинства, але цього йому

виявилось замало. Тому він частенько навідувався до столиці — і не лише задля того, аби взяти участь в ярмарках і накупити там різних господарчих речей. Разом із необхідним приладдям та начинням він купував різні книжки. Навіть потоваришував у Києві з господарем книжкової крамниці, який став його першим і незмінним порадником у «книжковій справі». Таким чином на книжкових полицях нашого «прапра» з'явилися і Жуль Верн, і Майн Рід, і Марко Вовчок з Іваном Франком та Ольгою Кобилянською. І навіть зовсім несподівані книжки англійських економістів, етнографів та істориків — тобто тих розумних людей, які писали про облаштування життя на землі. Через це парубка вважали в селі дивакуватим.

Коли Макарові прийшов час привести до хати дружину, ніхто з місцевих дівчат не наважився прийняти сватів навіть від такої заможної родини. Хоча сам парубок аж ніяк не сумував через це — йому подобалася воля. Він любив блукати лісом і міркувати про облаштування світу, про мандрівки і відкриття.

Одного разу, гуляючи біля скель річки Тетерів, він помітив на одному з пагорбів димок від ватри. Оскільки ця ділянка лісу належала йому, хазяйновитий парубок вирішив перевірити, хто наслідився посягнути на його власність. Чи не треба негайно братися за рушницю й покарати злодіїв?

Він зліз із коня і почав тихенько прокрадатися крізь хащі, тримаючи наготові рушницю.

Але вона не знадобилася. Адже він побачив ось що. Посеред галявини тліло багаття, біля дерева куняв розкішний крапчастий кінь, а біля багаття лежав, розкинувши руки, хлопець, обличчя якого прикривав капелюх із широкими крисами. Певно, в такий спосіб хлопець захищався від уїдливих комах.

Макар придивився уважніше. Цього парубка він тут ніколи не бачив! Та ще в такому дивному одязі. Адже на сплячому була біла сорочка з мережаними широкими рукавами, кептар, оторочений хутром, короткі штани чорного кольору і червоний атласний пасок, кілька разів обкручений довкола досить тонкого стану. Обличчя незнайомця було все сховане під капелюхом. Макар посміхнувся: що за маскарад?! Чи не зійшов цей дивний хлопець зі сторінок книжки Жуля Верна?!

Він спробував наблизитися. І одразу ж пошкодував! Адже за своєю спиною почув тихе, але загрозливе гарчання. Обернувся і побачив, що в бойовій стійці шкірить ікла великий чорний пес. Що робити?

Доки пес не кинувся на нього, треба було негайно розбудити хазяїна.

— Агов, пане, прокиньтесь! — гукнув Макар.

Пес загарчав голосніше. Хлопець не ворухнувся.

— Прокидайся, нарешті, чортяко!!! — закричав Макар, ладуючи рушницю. — Бо я пристрелю твого пса!!

Хлопець підскочив, мов ошпарений, і своєю чергою вхопився за пістоль, що стирчав з-за паска.

— Тубо!!! — гукнув до пса. — Лежати!

Пес покірно ліг, але й далі дивився на Макара нашорошено.

А в Макара відібрало мову. Аж тепер він помітив, що перед ним... дівчина!

Мимоволі його рука потягнулася до чола і грудей, щоб покласти на себе хресне знамення — «свят, свят!». А дівчина голосно засміялася:

— Не бійся! Здається, я тебе впізнала! — сказала вона. — Ти той чортяка, що колись видоїв наших корів, чи не так?

Макар від здивування не міг вимовити ані слова, лише розгублено кивнув у відповідь.

Так вони познайомились наново...

— Агов, діду! Перша година ночі! Ти чого там дітей маринуєш?

Ох! Цей вигук бабусі Ліди повернув мене на землю. Дід Олег винувато замовк.

Бабуся увійшла до веранди руки в боки:

— Негайно в ліжка! Певно, у дітей вже очі злипаються, а ти все теревениш!

— І нічого у мене не злипається! — відгукнулася Нійоле. — Це в нього (вона турнула

мене в бік) злипаються! І очі! І вуха! І пальці! Все, все склеїлося!

— Не бреши, — суворо сказав я і додав: — Ми справді не хочемо спати.

— Ні, вже пізно, — відказав дід Олег. — Лягаймо.

— А що ж далі було з тими людьми? — не вгавала Нійоле.

І я подумки підтримував її — все ж ідеться про моїх предків. І взагалі, вся ця історія починала мені подобатися.

— А про це дід розповість завтра! — сказала невблаганна бабуся і потягла Нійоле вмиватися. Дівча пручалося, але йшло, як та коза.

— Діду, а вони одружилися? — запитав я, щойно бабуся з Нійоле вийшли за двері.

— Не все так просто... — загадково мовив дід Олег і кивнув на двері. — Давай вже почесному: розповім вам обом завтра.

— По-чесному! По-чесному! — зачувся голос Нійоле зі спальні. — Не кажи йому нічого, якщо він такий дурний і нездогадливий!

Дід посміхнувся і розвів руками, мовляв, з цим дівчиськом краще не сперечатися! І погладивши мене по голові та побажавши доброї ночі, вийшов.

Я залишився сидіти сам у тій же запашній і трохи моторошній темряві, перед вікном, за яким розкурював свою люльку пелехатий ліс.

А він знову почав виблискувати спалахами. І не лише ліс — я бачив, як вогники пересуваються вулицями села, оминають хати, згасують і знову спалахують на іншій вулиці. Цікаво, чи бачить їх Айрес?

Айрес...

Несподівано мені спало на думку, що моя зустріч з Айрес дуже подібна до зустрічі Макара і Марії.

Ух ти, точно: я ж теж спершу сприйняв її за хлопця!

Сон одразу як рукою зняло! Я почав пильніше придивлятися до вогників. А вони так і стрибали перед моїми очима — з'єднувалися десь в одній крапці на околиці села, згасали, а потім знову виринали вже біля лісу. Це було неабияке видовище.

Я вирішив, що на завтра маю купу справ.

По-перше, розшукаю Айрес і розпитаю про ці вогні. По-друге, сходжу на те місце, де колись стояв маєток Макара. А по-третє, дізнаюся про подальшу історію нашої родини. Адже без цього моє розслідування неможливе. А ще треба було б поговорити з дідом про заробіток — я ж не сидітиму у них на шиї все літо!

З такими думками я і заснув.

Сон мені наснився доволі романтичний. Але переповідати його не буду.

Вже вибачайте...

«Готуйте отруйні арбалети!»

Я проспав!

Ось чим відрізняються міські люди від селян — ранок для мене розпочався тоді, коли мої місцеві ровесники вже поверталися з риболовлі.

Мало того, що я прокинувся пізно, так ще на мене одразу ж чекала неабияка халепа. Спершу я навіть не зрозумів, у чому справа.

Розплющив очі й поворухнувся — хотів потягнутися і... одразу ж заплутався в якомусь павутинні. Я спохопився. Що трапилося?

Побачив, що я з ніг до голови перемотаний нитками!

Більше того: моє волосся було розділене на пасма, і кожне з них прив'язано нитками до бильця ліжка. Що за чортівня? Я обурився.

Розірвати ці пута було досить легко, але мене цікавило, хто таким чином намагався ув'язнити мене? В коридорі ледь чутно рипнули дошки підлоги, на дверях заколихалася мереживна фіранка, за якою виднівся знайомий силует.

Ага, зрозуміло — це витівки Нійоле!

Але ж як соромно: мала бешкетниця прокинулася раніше за мене, і поки я давав хропака, спеленала мене нитками, мов павук муху.

Що ж робити?

Вдати, що сплю. Дочекатися, поки вона підійде, схопити і надавати добрячих стусанів. Точно!

Я затаївся. Завіса нечутно відсунулася вбік, і Нійоле навшпиньках почала підбиратися до мене. Я не ворушився. Треба підпустити ворога якомога ближче!

Я приготувався до стрибка. І коли дівчисько підкралося зовсім близько, вхопив її за руку.

— Гармати до бою! — дзвінко вигукнула вона. — Оточуйте зліва! Готуйте отруйні арбалети! Стріляйте за моєю командою. Брати живцем!

Я розреготався:

— Що ти вдаєш?! Які ще отруйні арбалети?!

Її щоки палали, вона продовжувала віддавати накази своєму невидимому війську:

— Готуйте триста візків! Будемо перевозити його в надійне місце! — І до мене: — Ані руш! Здавайся: ти в полоні у сміливих барбідонців.

— Ну добре, добре, не верещи! — згодився я. — Ти, певно, граєш у Гулівера?

— А як ти здогадався? — розчаровано запитала вона.

— Просто: я теж читав цю книжку.

— А-а, зрозуміло... — зітхнула вона і сіла на край мого ліжка. — Тоді розкажи, що було далі — я не читала. Мені тато переповідав. Але не до кінця.

Ця остання фраза обурила мене до нестями. Я аж зуби стиснув. Бачте, їй тато переповідав!

Мені він нічого такого не розказував — завжди був зайнятий. Певно, вона відчула, що мій настрій змінився. Я вже казав, що це була доволі дивна дівчинка. Вона серйозно поглянула на мене і несподівано поставила питання руба:

— Правду каже бабуся, що ти мій брат?

— Так, до певної міри... — коротко кивнув я.

— Як це — «до певної міри»? Чому ж я тебе ніколи раніше не бачила? Ти був невидимкою? — закидала мене запитаннями Нійоле.

Я вирішив пояснити їй усе, як є. Сказав, що у нас один, спільний батько, але матері — різні. Так буває...

Вона була здивована. Аж рота розкрила і почала підраховувати:

— Один тато і двоє мамів... Ого!

Потім вона наморщила чоло і сказала беззаперечно:

— Якщо ти мій брат — я мушу скрізь ходити з тобою!

— Цього ще не вистачало! — з острахом вигукнув я. — І не мрій!

— Це ж чому? — нахабно сказала Нійоле. — Я сама бачила: старші брати завжди ходять з малими сестрами. Я теж так хочу!

— Це коли в них одна мати на двох! — сказав я. — І коли вони разом росли, від самого початку. А ти мені чужа. Я про тебе нічого не знав! І знати не хочу.

Мала насупилася, низько схилила голову. Але не заревіла. Лише тихо мовила:

— Але ж тепер — знаєш...

— Ага, знаю, — суворо і невблаганно сказав я. — І це мене аж ніяк не тішить. Тож іди, грайся зі своїми ляльками! А за мною не ходи!

Я різко встав, обриваючи з себе нитяну мережу.

Очі Нійоле налилися сльозами. Саме в цю мить до веранди зайшла бабуся Ліда. Я зніяковів: зараз помітить, що я образив її улюблену онучку, і розсердиться.

— Ну, як ви, діти? — весело сказала бабуся. — Час снідати, Арсенчику! Нійоле вже дві години чекає, коли ти прокинешся — без тебе не сідала.

Мені стало трохи соромно. Ось зараз ця Нійоле влаштує їй зливу сліз — і шматок мені до горла не полізе. Я крадькома поглянув на дівчисько.

Але очі її були сухі. Лише кинула на мене докірливий погляд — і все. Я навіть із вдячністю посміхнувся: боєць!

Снідали мовчки. Бабуся квапилася — сьогодні вона мала якесь відповідальне чергування в місцевій бібліотеці.

— Ти не посидиш з Нійоле? — запитала вона.

Мене аж пересмикнуло: це найгірше, що могло бути — просидіти цілий день вдома. Ще й доглядати цю вередуху.

Але врятувала ситуацію сама Нійоле. Зиркнувши на мене з-під лоба, вона сказала:

— Я, бабцю, піду з тобою. З ним — не хочу.

І додала:

— Нехай не мріє...

І я знову зніжковів і трохи здивувався — дівчинка була хоч і мала, але горда.

Отже, ми всі разом вийшли за хвіртку і подалися хто куди. Бабуся з Нійоле пішли до центру села, а я — в протилежний бік, туди, де з пагорба було видно ріку і ліс.

Не поб'єшся — не потоваришуєш

Я вийшов на гребінь пагорба і завмер.

Довкола була нереальна краса. Ніби я потрапив до кадру з «Аватара». Всі барви природи були яскравими, мов їх підмалювали на комп'ютері. По сліпучо-синьому небу плив абсолютно білий караван хмар. Я зі щемом подумав, що мені доведеться прожити тут лише кілька тижнів. А може, й менше. І ці тижні варто використати сповна. Так, щоб відчутти кожну мить.

А ще на мене накотило дивне відчуття, схоже на те, коли батько на ярмарку купив мені

червоного півника на грубо обтесаному па-
тичку. Таких півників я бачив уперше. Їх про-
давала старенька бабця в зеленій хустці. Вона
здалася мені чарівницею з казки. Півник був
великим і прозорим. Я лизнув його, і в роті
розлився дивний смак — солодкий і водночас
гіркуватий від трохи перепеченого цукру.

Я смоктав його — і періодично підносив до
ока й дивився крізь нього, мов крізь червоне
скло. І світ здавався мені таким же солодким
і яскравим.

Тоді мені було років зо три. Але я досі
пам'ятаю, яке це було щастя...

Отже, я стояв на пагорбі й оглядав долину. І
задихався від захвату.

Село лежало серед розлогих садів, як низ-
ка необроблених коралів або... розсип цукерок
у різнобарвних обгортках. У смарагдовому
лісі спалахували золоті блискітки сонячного
світла. Раніше я ніколи цього не помічав. Такі
картинки виникали хіба на моніторі компа! Я
подумав, що варто було приїхати сюди лише
заради цього видовища. І пошкодував, що я не
художник.

Раптом біля мене дзенькнув велосипед. Я
оглянувся. На велику сидів той самий хлопець,
який учора лякав мене лісом і Білою Дамою.

— Привіт! — сказав він і, не чекаючи на від-
повідь, додав: — Хочеш підзаробити?

Звісно, я хотів! Але відповів не одразу. Поважно сплюнув у пилюгу і спроквола промимрив:

— А що пропонуєш?

— Дві гривні за дві години! — сказав він.

— Тобто? — не зрозумів я.

— Я пасу худобу... — почав пояснювати хлопець. — Платять мені десять гривень на день. Дві з них — твої, якщо будеш щодня підмінати мене на пару годин.

— А ти що робитимеш у цей час?

— Не твоя справа! — вигукнув він і запитально наморщив носа: — Згода?

— Не згода. Спочатку скажи, що робитимеш, доки я паритимуся з твоїм стадом за таку дрібну ціну! — наполіг я.

— Більшої ціни тобі не дадуть! — похмуро відповів хлопець, злізаючи з велика й підходячи до мене впритул. — Ти ж міська цяця. На що ти здатен?! Ось хіба що коровам хвости крутити! То давай — крути! І не питай зайвого.

— А ти, певно, вже добряче накрутив? — єхидно відповів я. — На більше не здатен?

— Ось зараз побачимо, хто на що здатен! — загрозово посміхнувся хлопець.

— Давай! — підбадьорив я його.

— Сам давай! — відказав він.

За мить ми вже покотилися з пагорба, зчепившись у смертельних обіймах. Щоправда, не таких уже й смертельних, адже котитися і битися водночас було доволі незручно.

На рівнині ми ще хвилин зо п'ять борюка-
лися у високій траві, аж доки наштовхнулися
на якийсь рівчак і розкотилися в різні боки.

Обоє важко дихали.

Похмуро поглядаючи в мій бік, хлопець
смикнув із землі листок подорожника, засунув
до рота і почав жувати. Я з цікавістю спостері-
гав за ним. Хлопець вийняв з рота пожований
листок і приліпив його до подряпин на коліні.
Помітивши мій погляд, пояснив:

— Заживлює рани.

Я теж смикнув подорожник, пожував і так
само причепив його на обідраній лікоть.

— Продовжувати будеш? — по-діловому за-
питав хлопець.

— А ти?

— Спекотно... — зітхнув він. — Тільки запа-
римося. У нас одна вагова категорія.

Я кивнув. Відверто кажучи, мені зовсім не
хотілося битися.

— А ти нічого, — сказав хлопець. — Я ду-
мав — злякаєшся.

— Чого б це я лякався? — обурився я.

— Ну ви, міські, такі полохливі... — пояснив
він. — М'язів не качаєте. Кволі якісь, бліді...

Я був змушений зігнути руку — показати
м'язи. З півгодини ми мацали одне одного,
змагаючись, чиї руки сильніші. Вирішили —
нічия.

А потім ми потисли один одному руки.

До речі, у мене так і з Пашкою було: ми спочатку добряче побилися перед тим, як стати друзями нерозлийвода. Пашка так потім і сказав: не поб'єшся — не потоваришуєш посправжньому, адже кожна справа має бути скріплена кров'ю!

Отже, хлопця звали Федір. А ті дві вільних години, за які він пропонував дві гривні, були потрібні йому для того, щоб навчитися приборкувати биків. А простіше кажучи, Федір хотів стати тореадором! Він просто був поведений на кориді.

Спершу все це видалося мені смішним. Якийсь дитячий садок — майже дорослий хлопець, а займається такою маячнею.

— Хочеш бути як «тореодори з Васюківки»? — пожартував я.

Виявилося, що Федір цієї книжки не знає. Проте знає, що таке справжня корида — і не з книжок! Для нього це все зовсім не маячня! А, можна сказати, справа всього життя.

— Я хочу бути, як великий Манолете! — гордо відказав він.

— Хто?

— Манолете — найвідоміший тореро в Іспанії! Його повне ім'я Мануель Лауреано Родріґес. Він загинув на арені в 1947 році. А знаєш, як? У боротьбі з непереможним Іслеро з Міурі!

Правду кажучи, я був спантеличений навалю нових і незрозумілих імен.

— А хто такі Іслеро і Міуро? — запитав я.

— Іслеро — бик! Найжахливіший бик тих часів. А Міурою називалася ферма в Іспанії, на якій він виріс. Іслеро єдиний, хто міг гідно станцювати з Манолете танець смерті!

— Який танець? — знову не зрозумів я, про що йдеться.

— «Танець смерті»! Так в Іспанії називали кориду! Для справжнього тореро немає більшої честі, ніж загинути в бою.

— Ну й перспектива... — з сумнівом знизав плечима я. — І ти теж цього хочеш?

— Авжеж! — підтвердив Федір. — А знаєш, як було з Іслеро і Манолете? Лише уяви: вони — і бик, і тореро — загнули одночасно, коли Манолете всадив кинджал під правий ріг, а Іслеро пронизав його лівим. Вони на мить стали єдиним цілим! І вся Іспанія пишалася ними.

— Чим же тут пишатися? — знизав плечима я.

— Красою фіналу!!! — впевнено сказав Федір. — Усі на трибунах підвелися й аплодували непереможеним бійцям!

— Маячня. Як на мене, це все жахливо.

— Для таких як ти, — відказав хлопець. — А для справжніх тореро — це честь.

— А звідки ти знаєш? — хитро примружив око я.

— Знаю!

— Звідки? — не вгавав я.

Федір насупився, помовчав, певно, міркуючи, чи варто продовжувати розмову. І все ж продовжив таємничим голосом:

— Мій прадід — іспанець.

— Не може бути! — вигукнув я, думаючи про те, що натрапив на ще одного фантазера на кшталт моєї зведеної сестри. Тільки та вигадала Барбідонію, а цей — іспанського предка. А ще ж є Айрес, яка вважає себе донькою аргентинців. Село якихось невгамовних фантазерів!

— Може, — спокійно пояснив Федір. — Під час Другої світової війни мого прадіда привезли на виховання сюди. Він тут так і залишився. І багато чого розповідав.

— Не брешеш? — підозріло запитав я.

— Зуб даю! — сказав Федір.

І розповів дивовижну історію, від якої у мене щелепа відвисла: ось де справжнє життя, пригоди, небезпека!

— Мої предки з давніх часів займалися розведенням бойових биків для кориди. Це була особлива порода, яку називали «кельтська».

— А чим вона така особлива?

— А тим, що в їхніх жилах текла кров прадавніх биків, які водилися ще до нашої ери. Цінувалися такі бики на вагу золота. Тому що у них був особливий характер!

— Хіба у биків буває характер? — засумнівався я.

— Ще який! Ці «кельтські» бички вирізнялися особливим благородством, хитрістю і відчайдушністю. Вони були мов справжні воїни. Мої предки вирощували і торгували такими биками по усіх світах. Останнім з родини цим займався батько мого прадіда. Аж доки не розпочалася війна. І тоді родина розпалася. Але до того вони всі жили в іспанській провінції під містом Толедо і тримали величезні коралі.

— Що тримали? Коралі — це ж намисто! — не зрозумів я.

— Це у нас — намисто! А в Іспанії так називалися спеціальні загони для тварин. Там жили і виховувалися молоді бички. Батько мого прадіда хотів зберегти чистоту породи. Її цінували у всьому світі. Покупці биків приїздили до нього під покровом ночі й мали суворо зберігати таємницю про те, звідки на аренах світу з'являються такі непереможні бійці. Платили за них чималі гроші! Але перед тим, як продати бичків, їх випробовували на місці, в селі.

— Як же їх випробовували?

— Просто: влаштовували таку собі маленьку кориду для селян. Щоправда, це була не справжня корида, а щось на зразок «боїв без правил». На таких змаганнях із биком міг поборотися будь-хто з мешканців. Уявляєш, якби такі свята запровадити тут, у нас! Кожен би міг показати, на що здатен!

загони
для твар

— У нас і своїх свят вистачає, — впевнено сказав я. — А корида — жорстока розвага. Мені шкода тварин.

— А мій батько каже, що це — мистецтво! — суворо заперечив Федір і додав: — Скоро він буде розводити тут таких же биків і коней. І продавати їх. Мій батько — фермер. Отже, ти згоден почергувати за мене пару годин?

Тепер я не міг відмовити. Адже мені стало цікаво — що воно таке, ця корида, і чи правду каже хлопець.

Я подав йому руку на знак згоди. Федір міцно потис її. Мені було приємно, що маю справу зі справжнім нащадком тореадора!

— Гайда на лан! Покажу тобі своє господарство! — весело сказав Федір.

І ми пішли на лан.

По дорозі я думав про те, що кожна родина має свої чудасії. І що я не помилився, коли вирішив розвідати й про свою. Адже і в нашому роду вистачає загадок і таємниць.

Чорний, якого треба приборкати на честь Айрес

Ми вийшли в поле. Там мирно паслося стадо.

— Цих корів ти хочеш приборкати? — здивовано запитав я.

— Звісно, ні! — засміявся Федір. — Це звичайна худоба. Вони й мухи не образять! Як з ними змагатися?! У мене інші плани.

— А що я мушу з ними робити? — запитав я.

— Роботи небагато, — сказав Федір. — Просто треба пильнувати, щоб корови не пішли до лісу, не загубилися. І час від часу пересуватися з місця на місце. Можеш навіть книжку читати.

— А де в цей час будеш ти?

— А я піду до загорожі з бичками. Це тут, неподалік, на фермі батька. Буду їх приборкувати.

— Кльово! — сказав я. — А можна і мені спробувати?

— Побачимо... — поважно сказав Федір. — Спочатку треба все про них знати. Вивчити їхні характери, наміри. Навіть мову...

— І ти це все знаєш? — здивувався я.

— А як же не знати, якщо їх розводить мій батько! — відказав Федір. — Певно, це у нас в крові. Він і мене долучає до справ.

— А яким чином?

— По різному... — зам'явся Федір. — Дозволяє прибирати за ними. Годувати. А одного разу я бачив, як народжувався Чорний!

— Хто?

— Чорний! Так звать одного молодого бичка. Я навіть допомагав татові. Це було непросто. І досить моторошно.

Відверто кажучи, я був у повному захваті від того, що почув. Ніколи не думав, що далеко від міста мешкають такі цікаві особистості.

Я вже вірив кожному слову хлопця і шалено бажав найшвидше дати гідну відповідь. Тобто теж так само зацікавити його собою.

А він тим часом розповідав мені історію чорного. Тобто — Чорного. Того бичка, якому Федір допоміг з'явитися на світ.

Як сказав мій новий товариш, це було найбільшим враженням його життя. Тоді тато навмисне покликав його, щоб син на власні очі побачив і запам'ятав, що треба робити, коли на світ народжуються бички. Адже з давніх-давен доглядати за худобою в їхньому роду вважалося суто чоловічим обов'язком.

— Цей бичок народжувався «в сорочці», — сказав Федір.

— Як це? — не зрозумів я. — Так можна казати лише про людей. Я сам чув, як про щасливчиків кажуть: «Народився в сорочці»...

Федір усміхнувся:

— Чорний теж народився в сорочці! Тобто в такому щільному повітряному пузирі. Тоді батько дав мені гострого ножа і наказав прорізати цей пузир, доки теля не задихнулося.

— І ти це зробив? — подивувався я сміливості майбутнього тореадора.

— Звісно. Хоча це було непросто.

Федір замислився.

І продовжував розповідати, як новонароджений бичок засмикався і майже одразу зіпнувся на ніжки. Хоча вони й розповзалися в різні боки.

Це сталося вранці. А вдень Федір спостерігав, як корова кілька годин без утоми вилизувала Чорного, аж доки його шерсть заблищала на сонці й стала чорнішою за чорну, аж ліловою.

І Федір злякався, бо багато разів чув від діда й батька про Господаря Темряви — лілового, аж чорного, і чорного, аж лілового бика-вбивцю! Такий бик народжується лише раз на сторіччя! І здатен перемогти супротивника самим лише поглядом своїх пронизливих очей.

Отже, Чорний стояв під черевом корови і, помітивши Федора, повів на нього оком. Федір упевнився, що то і є Господар Темряви,

бо в його оці світилася неймовірна яскрава білизна. Така сліпуча, що аж відкинула гострий промінчик на обличчя хлопця. Немов це був не погляд, а справжнє лезо!

Коли телятко трохи підросло, цей погляд справляв усе більше враження: мало хто наважувався підійти до бичка ближче, ніж на два метри. Коли Чорному виповнилося два місяці, батько відокремив його від стада й поселив за спеціальною загорожею. Батько казав, що це — найцінніший бик у стаді.

Ото саме цього Чорного й хотів підкорити хлопець. А для цього треба багато знати, а не просто так ганяти корів.

— Це — ціла наука! — упевнено сказав Федір, завершуючи свою оповідку. І мені одразу ж теж закортіло опанувати цю науку.

Але я запитав про інше:

— А навіщо тобі треба приборкати Чорного?

Федір опустил очі. Але вирішив бути відвертим.

— Розумієш, — сказав він, — я хотів би вийти на змагання з Чорним перед усім селом. Так, щоб мою перемогу побачила Айрес. Є правило: прекрасна дама закохується в переможця...

Ось воно що! Він хотів завоювати увагу Айрес.

Відверто кажучи, мені дуже сподобалася така ідея. І я вирішив, що мушу побачити того Чорного. І теж поборюся з ним.

— Мені треба йти, — сказав Федір. — Повернуся за кілька годин. Не боїшся?

Я спокійно похитав головою. І Федір пішов. Я ще довго бачив, як його картата сорочка майорить на пагорбі. Потім лишився сам зі стадом. І, правду кажучи, стало незатишно. Глянув на годинник, щоб порахувати, скільки часу мені доведеться бути «підпаском».

Дві години зі стадом здалися мені цілою вічністю...

...День добігав кінця. І не було нічого красивішого за цей палахкотливий кінець: стрімке падіння сонця в море зелених дерев супроводжувалося швидкою зміною барв.

Колись я читав про те, як рибалки в далекому океані полюють на «скай-хо» — велетенську рибу, піймати яку вважалося щасливим знаком. Секрет цієї риби в тому, що, вмираючи, вона щомиті змінює свій колір. Зі звичайної сірої і нічим не примітної перетворюється на суцільний феєрверк. Сіра луска поволі починає рожевіти, потім — червоніти. А коли пурпуровий полиск досягає яскравості призахідного сонця, луска згасає, мов ліхтар. Утім, натомість запалюється ультрамариновим полум'ям. Після синього спалаху настає черга жовтого, потім — зеленого і, нарешті, бузкового! Такий феєрверк на тілі рибини триває хвилин зо п'ять. А відтак риба тьмяніє і знову стає сірою.

Такою, якою і була, плаваючи в океанських глибинах.

Так само згасав день у селі! Мінливий вечір був схожий на згасання дивної риби «скай-хо». Зміна кольорів у вечірньому серпанку була подібна до зміни кольору луски чарівної рибини. Неймовірно видовище, скажу я вам!

Загалом, я був задоволений тим, як провів день. По-перше, почав заробляти власні гроші. По-друге, познайомився з цікавим хлопцем. А по-третє, ще й поспілкувався з Айрес. Це було вдень, коли я залишився зі стадом. Вона саме проїздила повз пасовисько на своєму «дирчику». Впізнавши мене, зупинилася, гукнула:

— Привіт! Що ти тут робиш?

Я пояснив, що підмінюю Федора.

— О! Цей ледащо таки знайшов собі наймита! — засміялася Айрес, зісперши мопед на підніжку й сідаючи поруч зі мною.

Звісно, я не сказав, що Федір займається серйозною справою — і, до речі, на її честь! Адже пообіцяв не видавати його таємницю.

Ми трохи побалакали про те, про се. Я переповів Айрес історію про Макара. Те, що встиг почути від діда Олега. Вона дещо розповіла про село і про дитячий будинок «родинного типу», в якому живе. Запросила в гості. А я ще раз запитав у неї про вогні, які бачу вночі з вікна веранди. Айрес знову напустила на себе таємничого вигляду:

— Я ж казала тобі — це ходить Біла Дама зі своєю світою!

— Мій дід сказав, що ніякої Білої Дами не існує! — заперечив я.

— Ще й як існує! — запевнила Айрес. — Скоро сам переконаєшся. Усі, хто до нас приїздить, теж спочатку не вірять!

— А як мені в цьому переконатися?

Але Айрес уже сідала на свій мопед. Завела мотор, і крізь гуркіт я почув:

— На все свій час!!!

Дівчина покотила з пагорба на пагорб, як справжній байкер. Я із захватом дивився їй услід. І остаточно вирішив, що неодмінно познайомлюсь з тим Чорним і приборкаю його раніше за Федора.

На честь Айрес, ясна річ.

Хто такий Ярема?

У доброму гуморі я повернувся додому — задоволений, сповнений очікування на чергову розповідь діда. Адже історія тільки розпочиналася.

Усі були вже вдома. Дід щось стругав на подвір'ї, бабуся й Нійоле збирали абрикоси у велике відро і зсипали їх до величезного корита з водою. Бабуся пояснила, що після того,

як абрикоси будуть вимиті, їх треба висушити на сонці.

Нійоле була замурзана, від неї пахло абрикосами. Бігала по саду, на ходу запихаючи до рота стиглі фрукти. Бабуся бурчала — вони були немиті, із землі. Я зітхнув: так колись вона бурчала й на мене. Тоді, коли ми всі були разом: тато, Юля і я... А я був малим. Таким, як ця Нійоле.

Побачивши мене, дівча насупилося. І нічого не сказало, як це було зазвичай. Вечеряли мовчки і швидко — ми з нетерпінням чекали на наступну розповідь діда Олега. Тож допомогли бабусі знести посуд до кухні, а відтак, як і вчора, дід повів нас на веранду...

— Ну, на чому я зупинився? — лукаво запитав він, перевіряючи, чи уважно ми його слухали минулого разу.

— Малий Макар видоїв панських корів і побачив панночку! — першою вигукнула Нійоле.

— Пан подарував йому хутір... — додав я.

— ...і Макар розбагатів! — продовжила Нійоле.

— А потім вони з панночкою побачилися вдруге через десять років, — сказав я. — На полюванні...

— І Макар сприйняв її за хлопця! — не здалася Нійоле.

— Усе точно, — посміхнувся дід.

І повів далі...

...Отже, Макар і Марія зустрілися ще раз — у лісі біля вогнища. Марія пригостила Макара печеною качкою. Спочатку поводитися з ним доволі зверхньо, як і має поводитися справжня панночка з простим селянином. Попри це, вони проговорили біля вогнища до пізнього вечора і домовилися, що наступного дня зустрінуться на цьому ж місці.

Макар пообіцяв панночці навчити її влучно стріляти з рушниці й розпізнавати лікарські трави. А Марія дала слово, що принесе хлопцеві почитати новий роман Жуля Верна. Потім дівчина сіла на коня і поскакала. За нею побіг і її чорний пес.

А Макар ледве зміг дочекатися наступного дня.

Так вони і покохали одне одного. І кохання це було потаємне. Адже жоден пан не видав би свою доньку заміж за простого селянина. Навіть якщо цей селянин розумний і має власне господарство.

Але часи змінювалися.

І змінювалася ситуація в родині пана Островершенка. Його нова дружина забажала повернутися на свою батьківщину — у Францію. Їй набридло жити в глушині, без балів і світського товариства, а ще більше набридла їй падчерка, з якою мала самі прикрощі — дівчина не слухалася, насміхалася з її пишного вбрання, зачісок і капелюшків, схожих на вазони з квітами чи єгипетські піраміди.

Отож, нарешті пані урвавсь терпець, вона тупнула ногою і сказала панові Островершенку:

— Хочу до Парижа!

А ще додала:

— Або я — або вона!

— Але ж зрозумій, любя, — спробував умовити її пан, — дитину треба буде взяти з собою!

Але пані лише голосно розсміялася:

— Яку дитину?! Твоя донька давно вже виросла! До того ж, як я чула, у неї є залицяльник — ото нехай і залишається з ним!

Дізнавшись про таке, пан Островершенко дуже розлютився. Але не на пані, а на власну доньку. Одного вечора він зібрав слуг, очолив їх і вирушив на те місце в лісі, де зустрічалися Макар і Марія.

Вони підкралися й побачили, що юнак і дівчина мирно сидять біля вогнища. Пан Островершено дав команду, і слуги напали на парочку, розкидали вогнище, скрутили Макара.

Після цього на поле бою вийшов розлючений пан. Він сказав, що віднині позбавляє Марію спадку. І якщо Макарові це подобається — нехай забирає доньку собі в тому, в чому вона стоїть перед ним. А більше він не дасть за неї ані нитки! Пан думав, що для такого завзятого господаря, яким виявився його колишній рятівник, це буде неабияким розчаруванням. Адже він вважав, що хлопець упадає за його донькою лише через те, що хоче заволодіти його маєтком і всім майном. Принаймні так казала дружина.

Але пан помилився. Макар лише розсміявся, скочив на коня, підхопив на нього розгублену дівчину і повіз до свого обійстя.

А згодом молоді обвінчалися...

— І стали жити-поживати й добра наживати? — увірвала діда нетерпляча Нійоле.

— Так, — сказав дід Олег. — Вони справді нажили чимало добра. Адже обоє були розумні й працьовиті. Але одного їм не вистачало — дітей. І через це вони були страшенно засмучені. Аж доки в родині не з'явився Ярема.

Тут уже не витримав я.

— Арсен! — поправив я діда.

Той похитав головою:

— Ні, хлопче, Арсен з'явився на світ набагато пізніше. Спочатку був Ярема...

Дивно. Я вперше чув це ім'я. Хто такий Ярема? Невже у нашого пращура було кілька синів? Чому ж ми ніколи про це не чули?

Я нічого не міг збагнути.

— Так-так, Ярема, — підтвердив дід Олег. І ми з Нійоле нашорошили вуха...

...Одного літнього вечора Макар і Марія закінчили всі справи по господарству і вийшли посидіти на порозі, помилуватися зірками.

Вони сиділи мовчки, дивилися на нічне небо й слухали, як довкола них шумить ліс. За парканом щось тихо цвірінькнуло. Спочатку

вони не звернули на це уваги. Але приглушений писк почувся знову.

— Певно, це заблукало чийсь курча, — сказав Макар. — Або ягнятко...

Писк повторився. І цього разу він був не схожий на курчачий.

— Ні, це не курчатко, — з острахом прошепотіла Марія.

Вони прислухалися. Писк перетворився на суцільний тоненький плач.

— І не ягнятко... — додав Макар, підводячись із порогу.

— І не телятко... — сказала Марія і перехрестилася.

Не змовляючись, вони одночасно кинулися до хвіртки. Відчинили її і побачили немовля, загорнуте в стару хустку.

Треба сказати, що таке часом траплялося: якась бідна мати підкидала під поріг багатого обійстя своє дитя.

— Бог послав нам дитину, — сказала Марія, піднімаючи маля з холодної землі.

— Треба повідомити про це урядника, — невпевнено сказав Макар.

— У жодному разі! — скрикнула Марія. — Ми стільки років молилися про це диво! І воно сталося! Невже ти хочеш віддати це чудове немовля до сиротинця?!

Вона піднесла малюка до обличчя Макара, щоб він міг краще роздивитися дитину. І ди-

тина, припинивши скиглити, посміхнулася Макарові.

— Що ж, — зітхнув він, — нехай так і буде. Заберемо його собі. І будемо вважати, що це наша дитина, якщо Бог не дає своїх.

Так і вирішили.

Малюка охрестили Яремою. І почали виховувати як власного сина...

— Діду, чому ми ніколи не чули про цього Ярему? — запитав я.

— А що ви могли про нього чути? — відповів дід Олег. — Не лишилося від нього пам'яті. Нащадків у нього не було. А після вбивства Макара він виїхав кудись за кордон. І шляхи його загубилися...

— Нещасною він був людиною... — додала бабуся Ліда.

І ми з Нійоле, мов флюгери, повернули голови в її бік:

— Чому нещасною?!!

— Може, й так... — зітхнув дід Олег. — Кожен має право на свою думку. — І, звертаючись до нас, сказав: — Зараз бабуся розповість вам свою версію!

— І розповім! — весело сказала бабуся й сіла поруч із нами.

Я пошкодував, що не можу все занотувати у свій щоденник, щоб потім не заплутатись у фактах. Але подумав, що Шерлок Холмс теж ні-

чого не занотовував, покладався на свій розум і пам'ять. Тому просто вирішив уважно вислухати «версію» бабусі Ліди. А вона була такою...

Версія бабусі Ліди

...Ярема ріс хворобливим і доволі відлюдкуватим хлопчиком. До того ж, хтось із мешканців села повідомив йому, що він не є рідним сином родини, а лише підкидьком. Або, як кажуть у селі, байстрюком. Хлопець не міг пройтися селом, щоб не почути знущальні слова: «Байстрюк! Байстрюк!» Як не заспокоювали його прийомні батьки, як не переконували у своїй любові, хлопець похмурнів з кожним днем.

А тоді сталася подія, яка геть засмутила його: у подружжя нарешті народилася власна дитина.

Це і був Арсен...

На честь його народження Макар улаштував великий бенкет для всього села. Навіть виписав зі столиці феєрверки. Весь день і всю ніч на подвір'ї грали музики, лилося рікою вино, смажилася баранина та свинина. Усі танцювали й раділи. Лише на горищі заливався гіркими сльозами хлопчик — Ярема.

Але Марія не забула про свого старшого сина. Коли немовля заснуло, вона кинулася

шукати Ярему. І знайшла на горищі — хлопчик лежав на соломі з червоними від сліз очима і стиснутими кулаками.

— Тепер ви не будете мене любити! — сказав він названій матері.

Марія обняла його і запевнила, що він помиляється.

— Ти тепер дуже поважна особа — старший брат! — сказала вона.

Почувши таке, Ярема припинив плакати і, здається, заспокоївся.

З того часу він став ще більше допомагати батькам у роботі, кидався виконувати будь-яке завдання наввипередки з найманими робітниками, був слухняним і покірним. Він хотів, щоб батьки любили його більше за Арсена.

І хоч як це дивно, але зрештою так і сталося!

Однак набагато пізніше, коли Арсен виріс і батьки мали з ним купу клопотів. На відміну від спокійного і розважливого старшого брата, Арсен був справжнім розбишакою. Він дуже рано почав рахувати, читати й писати. А коли йому ледве виповнилося вісім років, організував у селі «військо Робін Гуда» з таких самих малюків, як він. І керував ним, як справжній полководець. «Військо» крало курей у заможних селян і підкидало бідним. В одинадцять років Арсен уперше втік із дому, намагаючись дістатися берегів Африки. Там він хотів полювати на тигрів і стати ватажком абориге-

нів. У дванадцять сам пішов до лісу і пробув наодинці з природою кілька днів, полюючи на ведмедя. В тринадцять пішов із циганським табором і опинився з ним аж у Бессарабії.

Одне слово, це була неймовірно жвава дитина.

Батькам доводилося наймати загони добровольців-односельчан, щоб укотре розшукати бешкетника на неосяжних просторах країни. На чолі цих загонів завжди стояв Ярема. І завжди повертав утікача назад.

Макар і Марія ставили його за приклад молодшому братові.

— Колись ти зведеш батька в могилу! — часто повторював Ярема, тягаючи Арсена за вуха.

Коли Арсенові виповнилося вісімнадцять, Макар, якому набридло терпіти вибрики молодшого сина, вирішив хоч якось приборкати неслуха. І доручив йому торгівельну справу.

Арсенові це спочатку дуже сподобалося. Він їздив до столиці, торгував там усім, що вироблялося на хуторі — м'ясом, олією, молоком, медом. А натомість привозив до села різні корисні речі — нитки, сіль, інструменти, якими також торгував у невеличкій крамниці. І справи його йшли добре.

Але за два роки це заняття здалося йому нудним і одноманітним. І Арсен запропонував батькові поставити господарем крамниці Яре-

му, а він займеться розширенням торгівельної справи. Ідеї у нього були найнезвичайніші. Скажімо, якось він зібрався до Балтійського моря, щоб привезти звідти бурштину. Бурштин йому замовив один столичний архітектор, що саме в той час працював над оздобленням панського маєтку.

Одного дня, навантаживши кілька візків розмальованими глиняними глечиками, мішками з гречкою та слоїками меду, Арсен вирушив у далеку подорож — до берегів Балтійського моря. Поїхав і... зник. Аж відтак поштмейстер приніс на хутір телеграму: «Живий. Здоровий. Знайшов бурштин. Прошу благословення на одруження...»

Ох, і розлютився ж Макар! Яке ще одруження? З ким? Він написав синові телеграму: «Ніякого благословення! Негайно повертайся!»

І з тої пори від Арсена не було ні слуху, ні духу...

— Ось така історія... — зітхнула бабуся Ліда і додала: — Час спати.

Ми з Нійоле вхопили її за руки з обох боків.

— Як? І це все? — вигукнув я.

— Звісно, ні, — посміхнулася бабуся. — Але щось треба лишити до наступного вечора. Так що, діти, вкладатися.

— Ну хоч трі-і-і-ішечки... — благально проспівала Нійоле. — Він одружився? Повернувся?

— І одружився, і повернувся, — сказав дід Олег, допомагаючи бабці підвестися.

— Із Білою Дамою? — не вгавала Нійоле.

Дід із бабцею презирнулися.

— Ту, як ти кажеш, Білу Даму, звали так само, як тебе — Нійоле... — сказала бабуся Ліда. — І вона була вашою прапрабабцею.

Я бачив, що ця тема не дуже подобається дідові Олегові.

— Далася вам та Дама! — додав він. — Її вгадали забобонні селяни після смерті бідолашної Нійоле. Казали, що вона блукає селом, шукає кривдників і не заспокоїться, доки не знайде! А тепер марш по ліжках!

Нам довелося послухатися старших. Дід вимкнув світло. А я знову опинився віч-на-віч із глибокою ніччю, зірками і лісом, що виднівся на протилежному боці річки. Я вже знав, що скоро там мають замайоріти знайомі мені загадкові вогники, і намагався не заснути. Я твердо вирішив з'ясувати їхнє походження. Для цього навіть заховав під подушку дідів бінокль, який знайшов на горищі.

Але цієї ночі бінокль мені не знадобився.

Доки я вглядався в темну далечінь лісу, сталося щось доволі незвичайне і, відверто кажучи, жахливе.

Як я вже казав, будинок моїх родичів стояв на пагорбі, з якого було досить добре видно всю невеличку вулицю. Вдень вона потопала

в тіні абрикосових дерев, а вночі нагадувала чорний тунель. Коли згасали вікна, тут стояла така темрява, що не можна було розгледіти власну витягнуту руку. Так от, саме в цей час, коли я стояв біля вікна і вглядався в ліс, піднісши до очей бінокль...

Саме в цю мить, коли я в розпачі опустил бінокль, адже нічого путнього не побачив...

Саме в цю мить... просто перед собою, зовсім близько — поруч із вікном, на доріжці, що вела за ріг вулиці, — я побачив... Білу Даму...

І мені стало не до казок!

Яка вона була? Справді — біла, ніби огорнута простирадлом. Вона повільно пливла повз вікно і була схожа на дим від великого вогнища. На її голові розвивався широкий каптур, який закривав обличчя. У руках примара тримала маленький язичок полум'я, що кидав відблеск на її низько схилену голову. На відстані п'ятидесяти кроків від неї я помітив такі ж вогники. Вони погойдувались у повітрі й пливли, мов човники, в суцільній темряві. Добре придивившись, я зрозумів, що ті вогники несли в руках маленькі чорні карлики. Певно, це була «свита».

Правду кажучи, по моєму тілу побігли мурашки, а руки затремтіли. Я ледве стримався, щоб не закричати.

Дійшовши до мого вікна, Дама зупинилася.

Я завмер і припинив дихати. Вона повільно підвела голову і повернула обличчя в мій бік.

І я заляк. Обличчя було білим і пласким. А на ньому чорними розкосими дірамаи зяяли дві порожнечі — очі. Під ними такою ж проріззю — тільки видовженою — чорнів рот із печально опущеними кутиками. Ані носа, ані брів...

Звернувши на мене жахливий застиглий погляд, Біла Дама так само повільно повернулася, низько схилила голову до вогника і попливла далі.

За нею застрибали чорні карлики. За мить уся делегація зникла за рогом.

А я так і лишився стояти біля вікна з відкритим від жаху ротом...

Приборкання Чорного. Перший конфлікт

...Я кинувся до ліжка і з головою накрився ковдрою.

Весь тремтів. І не знав, про що думати. Я не вірю в існування привидів. Але зараз це означало — не вірити власним очам! І що тепер робити? Розповісти про це дідові? Тоді він точно подумає, що я фантазер і боягуз. Поділитися спостереженням з Нійоле? Але тепер вона ставиться до мене з недовірою. Та й навіть лякати таку малу дитину. Сказати бабусі?

Здається, вона єдина, хто зможе мене зрозуміти.

Але що далі? Ох, шкода, що я так злякався! Теж мені — герой! Треба було вистрибнути з вікна і піти назустріч цій таємниці. Якби не злякався, я так би і зробив. А тепер доведеться чекати іншої нагоди...

Коли перший страх проминув, я вирішив усе ж вистежити цю примару і її почет. І подумав що можу залучити до цього Федора, свого нового товариша. Разом ми — сила.

Прийнявши таке рішення, я нарешті зміг заснути. Хоча ще довго мені марилося те страшне пласке обличчя і застиглий погляд порожніх чорних отворів. Це було крутіше за всі мої колишні вправи із загартування волі. Це була справжня жахлива пригода, яку я мав подолати не на словах, а на ділі.

...Я прокинувся доволі рано. По-перше, пам'ятав учорашню забавку своєї зведеної сестриці й не хотів, щоб вона знову щось учинила з моїм сонним тілом. А по-друге, тепер я мав обов'язки — підмінювати Федора на пасовищі.

Мала Нійоле ще спала. А бабуся на кухні варила варення з абрикосів. Дід уже пішов на пасіку.

Їсти я не хотів. Попросив, щоб бабуся збрала мені обід у хустину, як це бачив у кіно. Бабуся посміхнулась, але виконала моє прохання: загорнула дві картоплини, сир і хліб.

— Коли ж на тебе чекати? — запитала вона.

— Як упораюся зі стадом.

Але до часу мого чергування ще було кілька годин. Я вирішив пройтися до обійстя Федора і хоч одним оком поглянути на того бичка на ймення Чорний, про якого він мені розповідав.

Обійстя було на іншому кінці села, більше від усіх інших. Адже батько Федора був фермером і навіть мав власного маленького трактора.

Як і вчора, і позавчора, над селом висіла спекотна тиша. Я оминув хату Федора і вийшов на відкритий простір їхнього чималого наділу. Посеред нього побачив те, що Федір назвав незнайомим словом — «кораль». Це був квадрат загорожі, за якою я одразу помітив лискучо-чорну спину молодого бичка.

А ще побачив Федора. Він стояв по той бік загорожі й мене не помітив. Я хотів гукнути до нього, але хлопець був надто зосереджений на якихось управах. І я вирішив його не турбувати, а сховатися і подивитись, як він займається приборканням Чорного. Щойно присів за насипом біля паркану, як почув за своєю спиною шурхіт.

Озирнувся. Кроків за десять від мене стояла... Нійоле.

— Ти чого тут? — пошепки запитав я. — Ану біжи додому — бабуся буде хвилюватися!

— Не буде, — так само пошепки відповіла Нійоле, не відступивши ані на крок.

— Іди геть! — сказав я, киваючи на «кораль». — Тут дорослі справи!

— Подумаєш — дорослі! — фиркнуло дівчисько. — Всі знають, що Федько грається в тореадора! Як малий!

— Він не грається, — сказав я. — Він справді хоче навчитися приборкувати биків. А я хочу, щоб ти пішла додому. Малечі тут не місце. Ну!

Але дівчинка підійшла ближче. Я зробив вигляд, що шукаю палицю чи камінь, щоб жбурнути в неї. Знайшов шмат засохлої глини й погрозово замахнувся ним: «Негайно повертай додому!».

Вона зовсім не злякалася. Лише докірливо глянула і знизала плечима.

Мені нічого не залишалось як дозволити їй присісти поруч. І ми почали спостерігати за діями Федора.

А по той бік коралю розігрувалося справжнє дійство, суть якого я поки що не розумів. Федір дражнив Чорного, намагаючись копіювати всі його рухи. А Чорний, у свою чергу, пильно стежив за Федором і ніби повторював рухи хлопця.

Ось Федір відскочив праворуч — і бичок зробив те саме. Федір завмер — і бичок застиг, придивляючись до свого суперника. Федір різко відскочив уліво — і Чорний зробив такий самий стрибок. Низько нахиливши голову, він дивився на хлопця з-під крутого лоба. І Федір

так само схилив голову, загрозово зиркаючи в яскраво-білі зіниці Чорного. Обидва на мить завмерли.

— Він його заворожує... — прошепотіла Ні-йолє.

Але це було зрозуміло і без її репліки.

Кілька хвилин хлопчик і бик гіпнотизували один одного. А потім сталося неймовірне. Федір відступив на кілька кроків від паркану і... став навкарачки. Чорний, здається, розгубився. Але ненадовго. Він почав повільно підбиратися до паркану. Федір зробив те саме. Хлопчик і бичок зближувалися, дивлячись одне одному в очі. Мені аж дух захопило! Це ж треба, який сміливець!

Ще мить — і вони зійшлися: низько схилений лоб Чорного торкнувся чола хлопчика в проміжку між двома міцними колодами загорожі. На лобі Чорного вже стирчали молоді ріжки, і його тиск, певно, був неслабким. Але Федір не здавався. Тиснучи на суперника, він продовжував дивитися йому в очі. Це змагання тривало кілька хвилин. Здавалося, обоє отримують від боротьби неабияке задоволення.

Але ось Федір почав здавати. Чорний поволі виштовхував його голову з коралю. До того ж, бичок почав нервово рити копитом землю. І це здалося мені небезпечним.

У цю мить Федір зробив щось дивне: простягнувши руку крізь шпарку і все ще продо-

вжуючи буцати Чорного, він... почухав його за вушком.

Чорний у насолоді витягнув шию і послабив натиск, а згодом просто розм'як. А Федір продовжував чухати його під шиєю і довкола ріжок, святкуючи свою перемогу.

Чорний відступив...

— Це нечесно, нечесно! — зашепотіла Нійоле. — Якщо він хоче боротися — нехай не обманює!

Мені це теж здалося не дуже порядним з погляду «тореадорської етики». Якщо він таким чином хоче продемонструвати свою силу Айрес, то це справді буде нечесно!

Ми з Нійоле вийшли зі свого укриття. Побачивши нас, Федір зашарівся, але зробив вигляд, що нічого не сталося.

— Бачили, як я його?! — гордовито запитав він.

Я знизав плечима:

— Як на мене, це не перемога.

— Ага, — поважно підтвердила Нійоле, на знак підтримки взявши мене за руку. Я навіть не помітив, як і сам міцно стиснув руку дівчинки.

— Це ж чому?! — з викликом запитав Федір.

— Тому, що ти не борешся з ним — ти лише хочеш його приручити. Зробити своєю іграшкою. Хочеш, щоб він піддавався тобі, — пояснив я. — Яка ж це корида?!

— Та що ти в цьому розумієш, цяця?! — на-
супився Федір. — Сам спробуй — тоді будеш
базікати.

— І спробую! — сказав я.

— Ха! А хто тебе сюди впустить? — єхид-
но сказав Федір. — У мого батька знаєш, яка
рушниця?! І взагалі, як ви сюди потрапили? Це
наша територія!

Я аж тепер помітив, які в нього світлі й го-
стрі очі — вони так і просвердлювали мене на-
скрізь.

Чорний за загорожею захвилювався і забив
копитом.

Ми почали зближуватися. Майже так само,
як десять хвилин тому зближувалися бичок і
хлопець. Однак між нами не було дощок парка-
ну. Та й за вушком я б нізащо не дався почухати!

Згадавши про нашу однакову «вагову кате-
горію», Федір нахилився і підняв із землі ка-
мінь...

Несподівано навперейми йому кинулася Ні-
йоле. Вона з усієї сили штовхнула його в живіт.

Федір хитнувся, але встояв. Натомість уxo-
пив дівчинку за плече і відкинув убік. Цього
я стерпіти не міг. І першим кинувся на кривд-
ника.

Ми зчепилися з ним, як і вчора. Але тепер
було за що. І спека нам зовсім не заважала...

У розпалі бою я не чув, як над нами стриба-
ла Нійоле, як ревів і буцав загорожу Чорний.

Отямився лише тоді, коли якась сила підняла мене вгору і добряче струснула в повітрі.

Картина виявилася б доволі цікавою, якби я дивився на неї збоку. Я висів у лівій руці якогось кремезного чолов'яги, а Федір бовтав ногами у правій. Потім чолов'яга одночасно відпустив нас, і ми покотилися по траві.

— Що тут відбувається? — суворо запитав він Федора. — Скільки разів я забороняв навіть наближатися до загорожі!!

— Нічого, тату... — похмуро вимовив він і кивнув на мене. — Він першим сюди прийшов! Це мій підпасок. Найняв його за дві гривні. Тепер вчу, як треба поводитись із хазяїном.

Промовивши це, хлопець поліз у кишеню, дістав звідти дві гривні й кинув їх мені.

Отакої! У мене аж вуха закрутилися від такого нахабства.

Я поправив розірвану сорочку й презирливо сплюнув собі під ноги закривавленою слиною — якраз влучив у ті дві гривні.

Чолов'яга чекав на відповідь і від мене.

— Це правда? — суворо звернувся від до мене.

Я спіймав на собі схвильований погляд Федора і одразу зрозумів: приборкання бичків — його таємниця. А характер у батька, певно, крутий.

— Так, — сказав я. — Я прийшов сюди першим.

Більше не зронив ані пари з вуст. І подав знак Нійоле, щоб вона також не казала зайвого.

— На перший раз вибачаю, — сказав батько Федора. — Але майте на увазі — підходити до коралю небезпечно. А гратися з биками — тим паче. Відповідай потім за вас...

Ми кивнули. Після того, що сказав Федір, у мене й думки не було продовжувати роботу на пасовищі. Треба буде пошукати іншої.

Коли ми з Нійоле вже далеченько відійшли від ферми, вона запитала:

— Чому ти не сказав Василю Петровичу, хто насправді винен?

— Тому що не люблю скаржитися, — пояснив я. — І все вирішую сам. Зрозуміло?

Нійоле кивнула і міцніше стисла мою руку.

Арсен і Нійоле

Усю дорогу додому я йшов мовчки, міркуючи про те, що не всяка бійка буває чесною. А ще про те, що чи не вперше почувався приниженим. Особливо після того, як Федір кинув мені до ніг гроші. Невже думав, що я нахилюсь і підберу їх? Можливо, хтось колись так і зробив?

Одразу ж перед моїм зором, як завжди, постала картина ймовірного розвитку подій. Ось цей Федір виростає і стає господарем ферми. Всі

місцеві схиляються перед ним. Адже він дає їм у борг і гроші, й трактора. А ще прокладає асфальтову дорогу від ферми до базару чи будує міст. Тоді взагалі тут його вважатимуть за царя і бога. Звісно, згодом він стає місцевим мафіозі чи йде в депутати. А потім одружується з Айрес.

Звісно, вона його ніколи не покохає, але він — чудова кандидатура. А щоб завоювати її прихильність, він б'ється з велетенським чорним биком і перемагає його! І лише я знаю, що його перемога нечесна й підступна. Вона замішана на хитрощах.

Але я далеко...

Я пливу на човні в невідомі краї. Щоб спокутувати своє приниження і повернутися назад героєм. Але пізно. Айрес уже справляє весілля з підступним Федором...

— Ой!

Це скрикнула Нійоле. Надто міцно я стиснув її маленьку долоньку, вигадуючи цю історію. Я повернувся до реальності.

Ні! Такої історії не буде. Я першим приборкаю Чорного в чесному бою. І я першим звільню село від страху перед Білою Дамою! І доведу, що мій прапрадід не вбивця!

Ось тоді й побачимо — хто кого.

Коли ми підходили до нашої хати, Нійоле сказала:

— Ой, який ти... Бабуся злякається...

Справді, сорочка моя була розірвана й брудна, на руках і ногах подряпини, обличчя замурзане.

— Бабусі ми нічого не скажемо!

— Тоді спершу ходімо до криниці, — запропонувала Нійоле.

І ми пішли вглиб садка, де була криниця. Я набрав води, добре вмився. Нійоле прокралася до хати і винесла мені чисту футболку. А ще гребінець.

— Пригнись, я тебе розчешу! — наказала вона.

Я слухняно підставив їй розкуйовджену голову.

Коли вона мене розчісувала і пригладжувала волосся водою, я подумав, що не так уже й погано мати сестру...

До хати я зайшов, ніби нічого не сталося.

Бабуся саме ліпила вареники. Зраділа, побачивши нас.

Нійоле одразу ж кинулась їй допомагати. Точніше — виліплювати з тіста коників і чоловічків. А я вирішив, що зараз найкращий час розпитати бабусю, що було далі з Арсеном і Нійоле. Мені здавалося, що бабусина розповідь може бути більш об'єктивною, коли справа стосується кохання.

А діда питатиму про інше...

...Отже, цілих три роки від Арсена не було ні слуху, ні духу. Його мати геть стужилася, ви-

глядаючи сина. Осінь повертала на зиму, зима на весну, весна на літо — і все знову йшло по колу. Наближалось нове, ХХ сторіччя...

Настала зима 1902-го року. Була темна ніч. Але ліс світився від інею, мов цукровий. У ту ніч Макар і Марія почули якийсь дивний звук, якого ще ніколи не чули — щось ревіло в глибині лісу. До кімнати забіг схвильований Ярема, який теж прокинувся, зачувши незвичайний галас. Усі з острахом припали до вікна і почали дослухатися.

— Це не вепр... — сказала Марія.

— І не вовк... — додав Макар.

— І не ведмідь.

А потім вони разом перехрестилися. Адже побачили диво: по дорозі, освітленій місяцем, їхав візок незвичайної конструкції — критий чорним металом, на чотирьох товстелезних колесах. Він деренчав, пускав пару й не був запряжений кіньми. Зупинившись біля воріт, візок видав звук, схожий на гудок пароплава.

— Це авто... автомобіль, — сказав Ярема. — Я бачив такі на малюнку в журналі!

— Відчини йому браму, побачимо, що це за гості до нас! — наказав синові Макар.

Ярема накинув кожух і побіг до брами.

З вікна Макар і Марія бачили, як авто заїхало на подвір'я. З нього вийшов чоловік у шубі і обійняв Ярему.

— Арсен! — скрикнула Марія і заплакала.

— Повернувся... — прошепотів Макар.

Вони вже хотіли бігти до дверей, але зупинились. Побачили, як Арсен відчинив задні дверцята свого залізного звіра і... обережно вийняв звідти великий хутряний згорток. Йому допомагав Ярема.

З цим великим хутряним згортком на руках Арсен і увійшов до батьківської оселі.

Макар і Марія мовчки стояли посеред кімнати. Побачивши батьків, Арсен посміхнувся. На його віях танув сніг і стікав по щоках, мов сльози.

Арсен передав згорток Яремі й кинувся до батьків, обійняв їх і став перед ними на коліна.

— Ось я повернувся, — сказав він. — Прошу вашого вибачення і благословення.

Батьки були щасливі.

— Накривай, мати, на стіл! Наш син повернувся! — весело вигукнув Макар.

— Почекайте... Я не сам... — сказав Арсен.

Він підійшов до Яреми, який просто заляк на порозі, заглядаючи в той згорток. Арсен перейняв ношу з рук старшого брата і підніс до батьків.

І ті теж залякли, заглядаючи: там, огорнута хутром і білою пуховою хусткою, спала прекрасна жінка. Вона тяжко дихала і не прокидалася.

— Це моя дружина, — сказав Арсен. — Вона настуджена. Її треба лікувати. Одна надія на наше зілля, мамо!

У хаті заметушилися. Жінку перенесли в найкращу кімнату, розтерли зіллям, поклали під теплі ковдри. А коли температура спала і жінка заснула здоровим сном, родина зібралася за столом.

— Як її звуть? — запитав Макар.

— Нійоле.

— Що за дивне ім'я?

— Так називають дівчат на березі Балтійського моря, — відповів Арсен.

Макар насупився:

— Ти гадаєш, що цій чужинці буде тут добре? Певно, у неї є батьки, своя батьківщина. Вона засумує...

Арсен розповів, що батьки Нійоле померли, залишивши їй чималий спадок. Але дівчина була зовсім не пристосована до самостійного життя. Єдине, що залишилось — це автомобіль батька, на якому вони сюди й приїхали.

Два роки тому вони обвінчалися, а тепер приїхали до батьків, щоб жити і працювати разом.

— І вони, нарешті, стали жити-поживати і добра наживати? — увірвала бабцю Нійоле.

Бабуся печально зітхнула. І повела далі.

Коли Нійоле видужала і вперше вийшла зі своєї світлиці, вбрана в міський одяг, зачесана і прибранна, мов панночка, на неї збіглася подивитися вся прислуга.

Була вона, мов екзотична пташка, не схожа на жодну дівчину чи молодицю з нашої околиці. Адже всі тутешні жінки й дівчата були чорнокосі й чорнобриві, з великими карими очима, з яскравим рум'янцем на щоках. Усі повновиді, міцні й дужі. А ця нагадувала тендітного нічного метелика. Усе в ній було світлим і блідим. Довгі біляві коси, порцелянове обличчя, світлі брови і прозорі блакитні очі. Вона, здавалося, була зліплена зі снігу.

Глянули на неї Макар з Марією і презирнулися. Мовляв, не таку дружину вони хотіли для сина. Але все ж благословили молодят.

А щоб краще їм жилося, купив їм Макар велику хату в селі — ближче до людей, до розваг.

І почали вони жити-поживати. Але недовго тривало те щастя!

Першого ж дня, коли Нійоле наважилася піти до церкви, за нею сунув цілий натовп цікавих. Чоловіки милувалися її нетутешньою красою, заздрили Арсенові, позираючи на своїх дружин. І жартували, що й самі не проти поїхати «за три моря», щоб знайти собі таких красунь.

Звісно, всі жінки села одразу ж зненавиділи тендітну білявку. Спершу боялися говорити про це вголос, лише пліткували про неї по кутках. Розпускали чутки, що вона — відьма, що спокушає і зводить зі світу людей, а ще ходить по ночах у стайні і псує худобу, як це роблять справжні відьми. І від того у корів пропадає молоко.

Арсен нічого не помічав, був щасливим. Робив усе, щоб Нійоле почувалася добре. Він знову взявся за торгівлю. Почав їздити на ярмарки. І, бувало, на кілька днів Нійоле лишалася сама на господарстві.

Саме в такий день її й вирішили провчити місцеві молодичі, яким набридло слухати від чоловіків захоплення нетутешньою красою чужинки.

Щойно Нійоле вийшла за поріг, як вони накинулися на неї й обмастили обличчя і коси попелом, а потім ще й закидали глиною.

Брудна і перелякана повернулася молода жінка до своєї хати. І відмовлялася виходити на вулицю! Як не умовляв її Арсен, як не захищав, але далі подвір'я Нійоле не ходила.

— Не бійся, любя! — умовляв її Арсен. — Я покараю кожного, хто наважиться тебе образити!

Але Нійоле лише плакала й казала, що ніколи ноги її не буде на вулицях цього села, де мешкають такі жорстокі люди!

— Не зарікайся, кохана, — намагався розвеселити її Арсен. — Настануть часи, коли ти ходитимеш тут, мов королева! І всі вклоняться тобі!

Він привозив коханій дружині найкращі сукні, найдорожчі коштовності, найсолодші тістечка і найцікавіші книжки. І не було у неї потреби виходити за межі обійстя. Тому почувалася вона щасливою і захищеною.

Аж доки не розпочалася Перша світова війна. І тоді в родині постав вибір — кому на неї йти. Старший брат Ярема від народження був хворобливим. Тому до війська пішов Арсен.

Гірко плакала Нійоле.

Довго бігла по дорозі за військом.

Аж доки не наздогнав її Ярема. Підхопив на руки, майже непритомну.

І запропонував перейти жити до батьків на хутір.

— Ну ось, готові вам вареники! — перервала свою розповідь бабця Ліда.

Я навіть не помітив, як і коли вона їх устигла зробити — так захопився розповіддю.

А між тим перед нами на столі вже стояла величезна миска з варениками. Крізь тоненьке тісто просвічувалися червоні горбики вишень.

Ми з Нійоле накинулися на них, мов навіжені. Червоний солодкий сік так і чвиркав на наші носи і щоки.

— А ти не запізнишся до свого стада? — запитала мене бабуся за обідом.

І я одразу спохмурнів, згадавши те, що сталося біля коралю.

— Ця робота не для мене, — відповів я. — Краще попрошу діда, щоб нарадив мені іншу. Не могу ж я сидіти у вас на шії!

— Синку, — лагідно сказала бабуся. — Ти б краще відпочивав. Нам з тобою лише радість.

Набирайся сил, відсипайся, їж фрукти. Ти ж у своїх рідних!

— Ага, — підтвердила Нійоле. — І ми всі будемо за тобою доглядати.

— Цього ще не вистачало! — огризнувся я. — Краще скажіть, що я можу зробити?

— Ну, якщо ти такий упертий, буду тебе завантажувати дорученнями! — сказала бабуся. — Ось перше: сходи-но в БРТ до тітки Софії і віднеси ось це...

Бабуся наклала вареників у полумисок і дала:

— Мені вже не так легко туди дістатися. Та й час полоти буряки. А як повернешся, допоможеш на городі. Ось і буде тобі робота! Згоден?

Я, правду кажучи, був спантеличений: куди вона мене посилає? І запитав:

— А що таке БРТ? І де воно?

— Не воно, а він, — пояснила бабуся. — БРТ — це Будинок Родинного Типу. Але ми вже звикли називати його БРТ. Це там, унизу, ближче до лісу. Номер 17.

— Там, де живе Айрес? — уточнив я.

— Ага, — сказала Нійоле і почала загинати пальці. — І Айрес, і Мишко, і Стасик, і Ліза, і Віка, і Артур, і Євген. А ще — Яків Степанович, Софія Михайлівна і кіт Пірат.

Пальці на обох руках закінчилися, а вона все продовжувала називати на імена всю живність, яка, певно, водилася в тому БРТ.

Я зрозумів, що йти доведеться у велике господарство. І охоче взяв клунок з варениками. А ще бабуся дала мені трилітровий слоїк меду.

Відверто кажучи, я був страшенно радий, що у мене з'явився привід побачити Айрес.

Мала дзига Нійоле, звісно, ув'язалася зі мною. Але цього разу я нічого не сказав — нехай собі...

БРТ і його мешканці

Зійшовши вниз, я одразу помітив доволі веселеньке обійстя. Навіть здивувався, що раніше не звертав на нього уваги. Певно, ходив не тими стежками.

Паркан було розмальовано різними фарбами — зеленою, жовтою, синьою, червоною. Причому якась частина була пофарбована рівно і охайно. А якась — так, ніби її квацляли хвостом мавпи.

— Оце ми з Лізою фарбували, — сказала Нійоле, вказуючи на жовту частину паркану — саме ту, що... «хвостом мавпи». — Правда ж, гарно?

Щоб не сперечатись, я кивнув.

— А ось там малювали Айрес із Мишком. А синім — Віка і Артур. Бачиш, вони навіть траву пофарбували?

Справді, вся трава під синьою частиною паркану теж була синьою.

За цим калейдоскопічним парканом виднівся будинок. Був він дивної конструкції — до одноповерхової звичайної хати приліпився досить охайний двоповерховий котедж із дерев'яними сходами, що вели нагору. Рами на вікнах теж було розфарбовано, а стіни — вкриті малюнками. Судячи з них, я зрозумів, що до тих малюнків теж приклали руки всі дітлахи по черзі. Були тут і літаки, і пароплави, і зайці, і ляльки, і квіти. А на розі хати — з обох боків — вабила око старанно вимальована єгипетська піраміда. На її верхівці чомусь «росла» зелена ялинка.

А на досить великому і гарно впорядкованому обійсті була купа цікавих речей. Посеред городу стояв дерев'яний лелека на довгій ніжці. З пеньків, що стирчали на місці спиляних дерев, вирізьблено жабок. Серед віття вишневих і абрикосових дерев «літали» зроблені з розфарбованих пластикових пляшок бджоли. А з густої трави стирчали яскраві капелюхи гігантських мухоморів. Я навіть не одразу здогадався, що це були звичайні перевернуті старі тазики!

На подвір'ї кипіла робота. Повновида жінка в пістрявому сарафані розвішувала в садку білизну, дістаючи її з неймовірного за розміром плетеного кошика. Їй допомагали хлопчик ро-

ків восьми і дівчинка, ровесниця Нійоле. Причому хлопчик був чорношкірий!

— Це Мишко, — помітивши моє здивування, пояснила Нійоле. — Африканець!

Я вже нічому не дивувався. Африканець — то африканець...

Отже, дівчинка і хлопчик допомагали розвішувати білизну. Інша парочка — білявий хлопчина і дівчинка — поливала город із довгого зеленого шланга, вириваючи його одне в одного з рук і створюючи довкола себе фонтан бризок. Причому ця дівчинка була точною копією тієї, що розвішувала білизну.

— Ага, — помітивши мій здивований погляд, підтвердила Нійоле, киваючи на обох дівчаток. — Ліза і Віка — близнючки. А той хлопець — Стасик. Ще є два старших брати — Артур і Євген. Артур тепер служить у війську. А Євген працює на комбайні. У нього вже своя родина.

Я кивнув. Але мій погляд був прикутий до іншого кінця двору. Туди, де був гараж. Там стояв мопед Айрес. Отже, вона теж була вдома.

Щойно я про це подумав, як побачив її. Дівчина сиділа під колесом свого «дирчика» і щось там прикручувала гайковим ключем. Обличчя її було замурзане мастилом, на руках — рукавиці, волосся підібране під бандану.

Класна дівчина! Уявив у такій ситуації нашу відмінницю Олю Курочкіну і голосно засміявся. Усі, хто був у дворі, водночас повернули голови.

— До нас гості! — радісно мовила жінка, витираючи вологі руки об фартух. — Проходьте, проходьте! Нійоле ми знаємо, а ти хто ж такий? — звернулася вона до мене.

— Це мій старший брат! — з гордістю затохкотіла Нійоле. — Він приїхав з Парижа — там він служив мушкетером, а сюди приїхав, щоб купити маєток у Барбідонії!

— Ну, якщо з Парижа, нехай заходить! — весело промовила жінка. — У нас хоч і не Париж, але теж непогано. Мене звать Софія Михайлівна. А це...

Вона не встигла договорити, як дітлахи почали наввипередки вигукувати свої імена:

— Мишко!

— Ліза...

— Стас!

— Віка!

— Я — Арсен. Онук Іванюків. І я зовсім не з Парижа, — сказав я, суворо глянувши на вигадницю. — Я з Києва. Приніс вам вареники і мед від бабусі.

Краєм ока помітив, що Айрес витирає руки і знімає з голови бандану. Отже, зараз і вона підійде до решти.

А дітлахи вже оточили мене і вели за стіл у садок. Я навіть не помітив, як за мить він виявився накритим.

— Ох, і Лідуся! — хитала головою Софія Михайлівна. — Завжди щось смачне передає! А

ми назбираємо для неї малини! Так, діти? І допоможемо город скопати.

— Ми, взагалі-то, не бідуємо... — додала Айрес, сідаючи верхи на стілець.

— Це просто гостинець! — сказав я.

— Тоді поїж з нами.

Їсти я не хотів. Поки діти наминали вареники й мед, знайомився з обстановкою і мешканцями цього різнобарвного БРТ.

Дізнався таке.

Тато цієї великої родини, Яків Степанович, працює директором школи. Тепер, поки канікули, він займається облаштуванням у місцевому клубі невеличкого музею історії села.

— Він цим з юності захоплюється, — сказала Софія Михайлівна. — Вже назбирав цілий архів — і все на горищі пилом припадає. А там і старовинний одяг, і знаряддя праці, і документи. Ходив по всіх хатах, збирав різну старовину. Зараз люди такого не зберігають. Усі ремонти роблять, а старе викидають. Щоб усе було по-міському...

Мені аж у носі засвербіло, як у хорта, що нанюхав у норі лисицю!

— А від нашої родини там щось є? — з хвилюванням запитав я.

— Може, і є. Але я точно не знаю, — сказала Софія Михайлівна. — Він до всіх заходив. І всі щось давали.

— А можна мені подивитися? — обережно запитав я.

Софія Михайлівна з сумнівом похитала головою:

— Він туди нікого не допускає! Ось буде музей — тоді й подивишся.

Я кивнув. А про себе подумав, що на той архів варто поглянути. Можливо, в цьому допоможе Айрес? Треба з нею поговорити...

Коли я зазбирався додому, Айрес пішла мене проводити. А мала Нійоле лишилася гратися на подвір'ї з сестрами-близнючками.

Ми вийшли за хвіртку веселого подвір'я і пішли найдовшою дорогою вздовж ріки.

— Гарний у вас будинок! — ніяковіючи, сказав я, щоб не мовчати.

— Так, гарний, — підтвердила Айрес і додала: — І батьки у нас гарні.

— А ви як їх називаєте? — поцікавився я.

— «Татом» і «мамою». Ми ж у них від самого дитинства. Просто вони не приховують від нас правди. Але це не зменшує нашої поваги. Навпаки...

Ми трохи пройшлися мовчки. Потім я нарешті наважився спитати про архів.

— А ти часом не знаєш, чи є на тому горіщі щось від нашої родини? Якись речі чи папери? — запитав я.

— Можуть бути, — впевнено сказала Айрес. — Там купа всього. Все горіще заставлене експонатами.

— А як би мені побачити ті експонати? — обережно запитав я.

— Не знаю... Тато туди нікого не пускає. Боятися, що все переплутається. Але якщо ти хочеш, я могла б тебе провести. Однак не тепер, а коли всі наші підуть до клубу чи ще кудись.

Я дуже зрадів такій пропозиції.

А ще я вагався — чи розповісти Айрес про свою вчорашню «зустріч» із привидом? І все ж наважився. Розповів.

— Ось бачиш, — сказала Айрес. — А ти не вірив!

— Я й далі не вірю, — відповів я. — Треба все довести з наукового погляду!

— Який ще «науковий погляд»? — обурилася Айрес. — Тато каже, що скоро через увесь цей прагматизм на землі не буде існувати жодної легенди! Нехай собі ходить тут цей привид! Кому він заважає? Навпаки! Це ж круто: мати свою примару в селі! Чому вони мають бути лише в англійських чи французьких замках?! Чому — не тут? Це ж так незвичайно й цікаво! Одного разу до нас навіть журналісти приїздили!

Я не міг із цим не погодитися.

Звісно, таємничі історії мають право на існування. Але все ж я запевнив Айрес, що мушу хоча б дізнатися, через що в нашому селі з'явився цей привид, чого він хоче.

— Розумієш, — сказав я, — привиди просто так не з'являються! Я колись читав про

це: привиди — це душі померлих, які через обставини проминулого життя не мають спокою на небі. А якщо вже та Біла Дама — з нашого роду, то я просто зобов'язаний дізнатися, навіщо вона тут з'являється, чого хоче...

Айрес знизала плечима, але погодилася.

— До речі, — сказала вона, — ми майже дійшли до броду. А за ним, на тому березі, досі лежать руїни колишнього помешкання вашої родини. Хочеш подивитися?

Звісно, я хотів! Тим паче, що ми саме дійшли до того місця, де я бачив ті нічні вогники.

— Не боїшся? — запитала Айрес.

— Чого це я маю боятися?!

— Тоді — ходімо! — скомандувала вона.

І ми перейшли тоненький перешийок ріки босоніж. Вода тут була тепла, як молоко. Під ногами світилися порослі мохом круглі камінці.

Ми заглибилися в ліс. Я уважно розглядав землю — чи не побачу якихось слідів. І таки щось побачив! Нахилився й помітив на траві та землі застигли краплі воску!

— Ну, що ти там копирсаєшся? — гукнула Айрес, яка йшла попереду.

Я обережно поклав шматочки воску до носовичка.

Показав дівчині:

— Бачиш?

— Що це?

— Віск! Тобто ті вогні, які я бачив, — звичайні свічки, які продаються в кожній крамниці!

— Ну то й що? — здивувалася Айрес.

— А те, що ті привиди, певно, купують свічки в нашому «сільпо»! — посміхнувся я, радіючи своєму відкриттю.

— Справді, віск... — розгублено підтвердила Айрес, розглядаючи застигли краплі.

Я заховав знахідку в кишеню.

Що б тепер зробив Шерлок Холмс? Він би порівняв ці застигли краплі воску з тими свічками, які продаються в магазині. А ще краще — зі свічками, які є в господарстві кожної хати! Але... ох, скільки ж хат мені доведеться обійти! Хоча у мене є одна «підказка» — віск був червоного кольору. А червоні свічки — то вже хоч якась відмінність від інших! Поки я так міркував, ми дійшли до великої галявини.

— Прийшли... — сказала Айрес. — Ось тут був маєток Макара.

Я оглядівся.

Дивне було відчуття, скажу я вам...

Ми стояли посеред нерівної, ніби виораної божевільним плугатарем галявини, порослої високою травою. По всьому периметру валялися камінні брили. Під лісом стирчали два кривих і почорнілих «зубці» колишньої огорожі. І більше нічого, що вказувало б на існування оселі мого предка. Звісно, минуло майже два сторіччя.

Айрес посміхнулася до мене й мовила:

— Ось ти і вдома...

Продовження і невтішне закінчення історії про Арсена

— Ось ти і вдома... — сказав Ярема, заводячи майже непритомну Нійоле до хати батьків. — Тут тебе ніхто не образить. А всі разом ми дочекаємося Арсена!

...Як ви вже здогадалися, настав вечір — і ми з Нійоле знову повели діда до веранди, щоб послухати продовження історії. Перед тим ми переказали дідові те, що вдень почули від бабусі Ліди. Як Арсен повернувся на хутір на автомобілі з молодою білявою дружиною. Як його забрали до війська. І як Ярема запросив жінку до батьківського хутора.

І дід продовжив історію так.

Макар і Марія зраділи поверненню Нійоле.

Тим паче, що настали такі небезпечні, тривожні часи — війна. Потім — революція. І знову війна, громадянська. Цілих шість років про

Арсена не було ані чутки! Марія і Нійоле щодня ходили до церкви, ставили свічки за його здоров'я. А чоловіки, Макар і Ярема, пошепки говорили про те, що, мабуть, уже немає бідного Арсена на світі.

Усе тяжчим ставало життя на хуторі. Прийшли нові часи, нова влада, яка хотіла знищити всіх панів, а разом із ними й заможних селян. Тому довелося Макару віддати до комуни корів і коней. Лишилися на подвір'ї самі кури, та й тих поволі викрадали то лисиці, то тхорі, а то й люди.

Занедбалась і велика хата. Вже не було у Макара сил, щоб побудувати нову. Часто на подвір'я навідувалося сільське начальство — забиравало все, що бачило.

Від туги за сином тяжко захворіла Марія. Цілу зиму пролежала вона в ліжку, а коли настала весна, зібрала коло себе всю родину і сказала таке:

— Певно, настав мені час залишити вас. І тому послухайте моєї поради. Не хотіла я говорити про сумне, але скажу. Мабуть, Макаре, не дочекаємося ми нашого дорогого синочка. Певно, загинув він на війні. І скоро я зустрінуся з ним на небі. Переповім, як вам тут живеться. А щоб жилося вам добре, треба зробити так... Нехай Ярема одружиться з Нійоле. І родину збережете, і дівчинку нашу врятуєте від лиха, бо чужа вона тут. Пропаде...

Очі Нійоле налилися гіркими сльозами. Був у розпачі і Ярема. Але не стали вони заперечувати матері, а слухали далі.

— А потім раджу я вам, мої рідні, тікати з цих місць. Добре нам тут жилося, але відчуваю, що вже так, як було, не буде...

— Не хвилюйся, любя, — намагався заспокоїти дружину Макар. — Якось буде. І куди ж нам тікати з рідних місць?

Марія прошепотіла:

— Їдьте в інші краї... Кажуть люди, що на тому кінці світу життя краще...

Сумно посміхнувся Макар:

— Немає у нас зараз таких статків, щоб кудись їхати.

Тоді Марія сказала зовсім тихо:

— Подбала я про це...

Перезирнулися рідні, думаючи, що мати марить. Але вона не марила і розповіла, що багато років тому, коли її батько, пан Островершенко, від'їжджав до Франції, він потайки від своєї дружини зустрівся з донькою. І щоб якось залагодити свою провину за те, що вигнав доньку з маєтку, дав їй глечик, наповнений золотими монетами. І попросив пробачення. Але взяв клятву з Марії, що використає вона те золото лише за однієї умови...

— Що ж це за умова? — запитав Макар.

І хвора Марія лагідно посміхнулася:

— Тепер я можу про це сказати, любий! Батько наказав, щоб ці гроші я використала лише в тому випадку, якщо ти розлюбиш і покинеш мене напризволяще. Адже пішла я до тебе, в чому була, без жодної копійки за душею. Тому він не вірив у твою любов. Але помилився! Все наше довге життя ми прожили в мирі й злагоді. А ще — в роботі й достатку. Тому і не було в мене потреби виконати ту умову. Тепер настали інші часи. І той скарб знадобиться вам, щоб налагодити своє життя деінде.

З подивом слухали її рідні, не знаючи — вірити чи ні.

— А де ж той глечик? — запитав Ярема.

І Марія попросила дітей залишити її наодинці з Макаром.

Поцілували її Ярема та Нійоле і вийшли.

А коли знову Макар покликав їх до світлиці — Марія вже померла...

Довго сумував Макар за дружиною. Так само, як і Нійоле за своїм Арсеном. Але згодом усе ж зібралися вони на родинну раду, щоб вирішити, як жити далі.

Звісно, Нійоле і слухати не хотіла про одруження з Яремою. Але іншого виходу не вбачалося. Була вона тут чужинкою, без роду і племені. Пропала б...

Одного дня поїхав Макар по селах шукати хоч одного вцілілого священика, щоб одружи-

ти дітей. Тоді майже всі церкви були зачинені або зруйновані. Знайшов якогось старенького панотця і привіз на хутір.

Усю ніч невтішно плакала Нійоле. А на ранок одягла чорну сукню, накинула на голову чорне мереживо і вийшла до вінчання. Нічого не сказали на те Макар із Яремою. Лише священник дуже здивувався — що ж це за наречена, яка одяглася, немов удовиця?! Але нічого не сказав.

І вже готовий був розпочинати вінчання, як раптом...

Тут дідусь зробив довжелезну паузу. Ми з Нійоле боялися й дихнути, але не наважилися поквипити діда.

А він сказав таке:

— Бачте, діти, часом у житті буває так, мов у казці, а в казці — як у житті!

Так от...

...Раптом зарипіли двері й до хати увійшов чоловік.

Був він у старій потертій шинелі без погонів, у стоптаних чоботах, обличчя заросло бородою... Ніхто не впізнав його. Лише пес одразу весело закутувся біля його ніг. А Нійоле вигукнула:

— Арсене! — і впала непритомна.

Так, це повернувся додому Арсен.

Горе змінилося на велику радість! Скинула Нійоле чорне вбрання.

Арсен розповів, як поневірявся він на війні і в різних полонах, як мало не загинув. І як, нарешті, зумів повернутися додому.

І почали вони жити по-новому.

Арсенові довелось ховатися на хуторі від цікавих селян, а головне — від нової влади. А щоб якось відкупитися, Макар мусив здати до комуни решту свого майна.

Прийшли злидні, і Ярема почав наполягати, щоб родина вчинила так, як наказувала Марія, — втекла до інших країв. До Канади чи Австралії...

Але на той час в Арсена і Нійоле вже народився син — Микола. Було це наприкінці 1922-го року. Треба було почекати, доки він підросте.

Та й Арсен не дуже хотів тікати з рідної землі. Сподівався, що життя налагодиться. Запекло сперечалися про те брати. Мовчки слухав їх старий Макар, не знаючи, хто з них має рацію.

Але все ж увечері він вирішив піти на те місце, яке йому перед смертю вказала дружина, і викопати глечик із золотом...

— А потім сталося те, про що ви знаєте, — закінчив свою розповідь дідусь. — Якось уночі приніс Макар той глечик до хати. А на ранок

знайшли його мертвим. І глечик зник! Одразу ж викликав Ярема представників влади — міліцію. Обшукали вони все обійстя, всі кутки і всі кімнати. Знайшли під ліжком Арсена закривавлений молоток. Як не виправдовувався той — не повірили! Заарештували його. Повезли до міста. І цього разу він справді більше не повернувся...

— А що сталося з Нійоле? — запитав я.

— Горювала вона дуже. Не їла і не спала. Геть знемогла від горя. Переїхала з сином із хутора в село, в колишню свою хату, де щасливо починала жити з Арсеном. Так само, як і раніше, дуже рідко виходила на вулицю. За нею доглядав Ярема. Привозив харчі, бавив малого Миколу. Все село вважало, що поруч із ними мешкає дружина вбивці власного батька. І ненавиділо її. Не витримала цього Нійоле. І... вкоротила собі віку. Пішла взимку до лісу в білій весільній сукні — і не повернулася, замерзла. Після того випадку зник із села і Ярема.

— Ось так закінчилася ця історія. А мого батька, Миколу, взяли на виховання добрі люди... — завершив розповідь дідусь. — Досі вважають, що саме Арсен учинив цей злочин. А як довести протилежне — ніхто не знає. Мій тато в це не вірив! Казав мамі, що має захистити пам'ять про свого батька. Але, як ви знаєте, загинув він на війні у 1943-му році. Зовсім ще молодий був...

Дід зітхнув, запалив люльку і пішов на подвір'я. Певно, дуже розхвилювався...

...Коли всі розійшлися по своїх кімнатах, я ліг у ліжко і втупився очима в стелю. Треба було ретельно обміркувати почуте.

Єдине, що я чітко усвідомлював: ніяких прямих доказів злочину не було! А той молоток могли Арсенові просто підкинути вночі.

Це означає, що провина мого прапрадіда Арсена не доведена.

Міркуючи так, я навіть забув поглянути за вікно — чи не з'явиться там учорашній примарний почет?

Але на вулиці не зблиснуло жодного вогни-ку...

Деякі навички зі «школи тавромахії»

...Рано-вранці повз вікно пронісся «дирчик» Айрес.

Я одразу ж скочив з ліжка. Але встиг побачити лише хмарку пилуги в кінці вулиці. Одразу ж мені в голову полізли різні думки. Ну, скажімо, а чи не проїхалася вона тут навмисне, щоб побачити мене? Ото було б добре!

Я ніколи не ніяковів перед дівчатами. Колись, у шостому класі, мені подобалась відмінниця Ольга, то я їй одразу написав записку на уроці математики: «Після школи зустрічаємося біля теплиць — у мене два квитки в кіно!». І не переживав, як вона це сприйме. Звісно, вона прийшла, і ми сходили в кіно. А коли проводжав її додому, одразу ж і розлюбив. Одне діло, коли вона сидить на уроці — така гарна, з довгою світлою косою, і посміхається, а інше — коли ми дорогою почали обговорювати «Аватар», і вона сказала, що цілком на боці військових, які намагалися зруйнувати той загадковий світ. А його мешканці видалися їй потворними.

Отоді я швидесенько її й розлюбив. І більше не просив списувати. Навіть у її бік не дивився.

На шкільних дискотеках я теж не пас задніх. Одного разу навіть запросив до танцю старшу дівчину, з дев'ятого класу. І нічого! Вона ще сама потім запропонувала погуляти після вечірки. І так кривлялася, що мене аж нудило. Провів її додому — і все.

І ось тепер я просто не знав, що про себе думати — почав боятися цієї дівчинки на мопеді. Чого б це? І як вийти з такого дурнуватого стану?

Рішення прийшло майже миттєво: Чорний!

Я мушу приборкати Чорного — і так, щоб вона це побачила! Я аж підскочив. Точно! Я зроблю це. І не так підступно, як робить Федір!

Тим паче, що Айрес обіцяла провести мене на горище. І мені треба заслужити її довіру!

Вирішивши так, я швиденько пішов снідати.

Цього ранку бабуся була заклопотана: мусила везти Нійоле в район, у поліклініку. Ви-являється, вчора, коли ця дзиґа залишилася з дітьми в БРТ, вони гралися в кухарів і наварили якоїсь бурди із зелених помідорів. Об'їлися нею, і тепер бідолашна скаржилася на болі в шлунку.

Одне слово, я провів бабуся з Нійоле до подвір'я нашого сусіда, який обіцяв відвезти малу до районної лікарні, а сам вирушив до обійстя Федорового батька. Просто до коралю.

Я пам'ятав, чим закінчилася зустріч із фермером, і тому вирішив бути дуже обережним. Спочатку просто поспостерігаю за бичком, вивчу його звички. А приборкувати буду вночі. Й перед тим призначу Айрес побачення біля коралю!

Я тихо підібрався до загорожі, оглядаючись, чи немає поблизу господарів. На моє щастя, біля коралю нікого не було. Підійшов ближче до паркану з міцних дубових дощок і тихо свиснув. Із протилежного кутка, де падала густа тінь від дерев, відділилася лілова тінь. До мене, тяжко вгрузаючи в ґрунт, ішов Чорний... Мені здалося що за ці дні він виріс і подужчав чи не вдвічі.

Чорний повільно підійшов до загорожі впри-
тул і проштрикнув мене своїм поглядом-лезом.
Моторошний це був погляд, скажу я вам! Але я
все ж змусив себе просунути в загорожу руку.

Бик несподівано тицьнувся в мою долоню
крутим чолом. Певно, чекав, що я полоскочу
його за вушком.

— Ні! — сказав я. — Спочатку поміряємося
з тобою силами в чесному бою. Ти згоден?

Чорний ніби зрозумів мене. Відступив на
два кроки і стукнув копитом об землю, як
справжній нащадок прадавніх бійцівських
биків. Я дивився на нього, мов заворожений.
Не міг очей відвести — таким гарним був Чор-
ний! Розумні очі, міцна статура, дужі й стрункі
ноги. Від його постаті віяло дикою силою...

Я опустився на траву і сидів у задумі, уяв-
ляючи собі кориду. Не люблю, коли вбивають
тварин. Набагато краще родео! Там люди лише
приборкують норовливих тварин, намагають-
ся втриматися у них на спинах і не пролива-
ють жодної краплі крові...

— Милуєшся? — несподівано почув я над
самим вухом.

Озирнувся. Біля мене стояв батько Федора.

Я знітився. Ось зараз він схопить мене за
вухо чи здійме у повітря, як минулого разу.
Але Василь Петрович просто присів поруч зі
мною.

— Не бійся, — сказав він. — Я і сам можу милуватися цим створінням годинами. Тільки у мене на це, на жаль, зовсім немає часу...

Я зрозумів, що сьогодні він у доброму гуморі, й наважився запитати, чи правда те, що він є нащадком іспанця-тореадора.

— Правда, — відповів фермер. — Саме тому у мене така любов до цих тварин. Поглянь, хіба він не красень?

Він кивнув на Чорного, і я не міг не кивнути йому у відповідь. Чорний справді був досконалим створінням природи.

— Часом буває, що тварини набагато кращі за деяких людей... Добріші. Вірніші. І ніколи не вбивають одне одного просто так, заради забави... — в задумі продовжував говорити батько Федора. — Коли мій дід був зовсім юним, він працював на фермі Міура. Це така славнозвісна ферма в Іспанії, де вирощують і відбирають биків для кориди. Він втік із дому, і доки його не взяли на ферму, ночував неподалік просто неба, спостерігаючи за гордими тваринами. Сказати, що він був у них залюблений — не сказати нічого! Він вивчав їхні поведки, міг з ними розмовляти. І навіть — гіпнотизувати. Здавалося, в минулому житті він і сам був одним із цих диких і гордих тварин! А бійцівські бики — особливі. Рівних їм немає...

— Чому? — запитав я.

— Розумієш, будь-яка тварина — вовк, лисиця, ведмідь чи бик — тікає від небезпеки, — охоче почав пояснювати фермер. — А бики бійцівської породи виховані інакше: вони не тікають! Ніколи! Навпаки — вони самі наражаються на небезпеку. А коли програють битву, не ховаються, а продовжують битися, доки не візьмуть гору над супротивником. Або — загинуть у бою. Впертість у досягненні мети у них в крові! І бики, яких вирощували на фермі в Міурі, були саме такі. Їх можна було відрізнити від будь-яких інших. У них навіть зовнішність була інакшою, ніж у звичайних тварин!

— Дивно... — промимрив я.

Відверто кажучи, я не міг відрізнити бика від корови. Що тут особливого? Чотири ноги і хвіст!

— Нічого дивного! — відказав фермер. — У бійцівських биків — видовжена шия, гострі, довгі роги і високі стрункі ноги. А шкіра сяє на сонці, мов вони щойно вийшли з моря. Перемогти такого звіра — піднятися над собою.

— І ваш дід зміг це зробити? — запитав я.

— Принаймні, він намагався, — зітхнув Василь Петрович. — Мав таку мету і вперто йшов до неї. Спочатку він вигрібав зі стаєнь гній і спостерігав, як на ферму приводять учнів зі школи тавромахії...

— Тавро... чого? — не зрозумів я.

— Тавромахії. Так називалися школи, де вчили на тореадорів. Зазвичай там навчалися юнаки із заможних родин. Адже в Іспанії бути тореро — велика честь, за яку платять великі гроші! А мій дід був бідним. Він міг лише спостерігати за своїми ровесниками здалеку. Всутував кожний рух, який учні відпрацьовували з учителем. Ковтаючи сльози заздрості, він поклявся колись заткнути цих чистунів за пасок! А для цього треба було багато чого знати.

Я й гадки не мав, що існують такі школи! І поглянув на батька Федора з глибокою недовірою.

Він спіймав мій погляд і закивав:

— Так, для того, щоб стати справжнім тореро, треба багато вчитися! Перший рік навчання зазвичай проходить у тренуваннях із молодими дворічними бичками, яких називають бессеро. Потім учні переходили до змагань із новільо — чотирьохрічними тваринами. А пізніше настає час альтернативи — так називається змагання із зрілим і дужим биком. Якщо випускник школи вигравав цю альтернативу, його посвячували в тореро. Ось таким мав бути шлях до справжньої кориди!

— І ваш дідусь його пройшов? — із захопленням запитав я.

— Звісно, ні! — сумно розсміявся Василь Петрович. — У нього просто не було ані часу, ані грошей на навчання. Він одразу почав з

«альтернативи». І це було небезпечно... А було це так. Якось він сам зшив собі капотосо — так зветься плащ, яким тореро дразнять биків. Зшив його з якогось старого простирадла.

— Червоного кольору? — не втримався я від запитання, адже знав, що плащі тореро завжди мають червоний колір.

Пан Василь розсміявся:

— Маячня, хлопче! Це загальна помилка, ніби бики реагують на червоне. Це брехня. Бики взагалі кольорів не розрізняють! Плащ потрібен тореодору лише для того, аби привернути увагу тварини рухом і шелестом. Тому червоний колір «капотосо» — це лише для краси видовища. І не більше! Так що мій дід зшив собі просто шелестку накидку, щоб дразнити бика.

От із цим капотосо в руці він щоночі потайки пробирався за паркан коралю. За цим парканом були не які-небудь дворічні бессеро чи чотирьохрічні новільо, ні! Там жили дорослі чорні велетні — бики-вбивці, що при світлі місяця нагадували гори. І у мого діда була лише одна альтернатива: смерть або слава. Страху він не мав, адже йому не було чого втрачати...

— А життя? — підказав я.

— Він його не шкодував. І, зрештою, йому поталанило. Та так, як не мріяв жоден ученик тієї школи! Одного разу вночі, коли хлопець намагався приборкати найжорстокішого бика

на ім'я Есперо, до коралю тихо під'їхало авто. Дід його не побачив і не почув, адже був захоплений боротьбою.

А коли, важко дихаючи, вибрався з-за паркану, його за вухо вхопили сухі міцні пальці. «Ти хоча б знаєш, що минулого тижня цей бик убив Паоло Гарто? А позаминулого — скалічив Родріго Хосентіо? — пролунав над ним суворий голос. — Навіщо ти його дражниш? Хто тебе підслав?!»

Ось такі були слова його першого вчителя...

— То він усе ж знайшов учителя?

— Радше той знайшов мого діда! Але спочатку дід дуже злякався і намагався випрочатися з міцних пальців незнайомця. А коли підвів очі, побачив перед собою високого кремезного стариганя, обличчя якого вкривали глибокі зморшки. Такі глибокі, що при світлі місяця воно здавалося рваною паперовою маскою. Старигань був страшніший за бика. Хлопець упізнав його — то був найвідоміший у минулому тореро на ім'я Чорний Тато! І він злякався ще дужче. Викрутився з цупких пальців і... знову стрибнув за паркан. Побіг так стрімко і так виривно, що Есперо, який усе ще бив копитом в очікуванні на продовження бою, кинувшись навздогін, зміг хіба наступити на його тіль.

Одне слово, переляканий хлопець миттєво вертнувся коралю і вистрибнув з протилежної боку. «Добре бігає...» — іронічно завважив

старигань. А наступного дня він забрав мого діда з ферми. І почав учити мистецтву кориди. Адже побачив у ньому того, кому міг би передати всі свої секрети.

Коли мій дід уперше вийшов на бій — стрункий і гострий, мов спис, у білому костюмі, розшитому срібною ниткою, з червоним плащем в одній руці й шпагою в іншій, — арена, по вінця заповнена публікою і освітлена сліпучим жовтим сонцем, зашкварчала, мов яєчня на розпеченій пательні.

Дідові дуже кортіло повторити легендарний подвиг свого вчителя. Багато років тому цей уславлений тореадор перед тим, як звалити з ніг бика, спочатку ніжно обтер його морду мереживною хусткою.

— І він це зробив? — у захваті видихнув я, відчуваючи, як тремтить моє тіло, ніби і сам був на арені наодинці з биком.

— Він перевершив свого вчителя! — з гордістю сказав Василь Петрович. — Під час фаєни...

— Що?

— Фаєна — це назва третьої частини кориди, коли тореро залишається віч-на-віч із биком. У цій частині дійства важливо не втратити погляду тварини, злитися з нею, відчути її кожною клітиною тіла, загіпнотизувати рухом і поглядом — так, як це робили з півнями мандрівні циркачі. Ото під час фаєни, перед тим, як всадити в бика шпагу, мій дід умудрив-

ся... поцілувати заморожену тварину просто в чоло!

Відтоді його прозвали Лагідною Карою. Він став відомим і багатим. Але... саме з того часу втратив спокій. Вбиті тварини почали снитися йому щоночі. А коли ці сни стали нестерпними, мій дід поїхав у далеку провінцію, де став звичайним фермером і почав займатися розведенням найкращої і найчистішої породи іберійських бичків. І більше ніколи не вбивав цих благородних тварин...

...Я вдихнув і не міг видихнути! Немов з головою пірнув у дивний сон наяву, де я стою посеред арени в біло-срібному костюмі перед розлюченим биком.

Краєм ока бачу трибуни. Вони гудуть. Вони гуркочуть, мов шторм на морі. В перших рядах сидить Юля. Поруч із нею — вчителька математики Ганна Павлівна. Директор школи... Пашка... Айрес... Бабуся з дідусем... А десь вдалині — силуєт тата з Нійоле...

Юрма на трибунах гуде:

— Хто це?

— Навіщо нам цей новенький?!!

— Що він може?!

— Хто його сюди пустив?!!

А я, не звертаючи на те уваги, виструнчився і чекаю на появу свого суперника — найбільшого бика в світі.

Але, попри це, чую голоси своїх рідних.

— Синку! Повернися! — кричить Юля. — Не ризикуй!!! Ти у мене єдиний у цілому світі!

— Арсен Іванюк!!! — додає схвильована Ганна Павлівна. — Геть з арени! Ти можеш загинути! Клянуся, я поставлю тобі п'ятірку!!! Навіть за рік! Неси щоденник!!!

— Дайош! Дайош! — кричить Пашка.

— Сину, пробач мені! — кричить тато. — Я повернуся!

— Я не дошкулятиму тобі!!! — верещить мала Нійоле.

І лише Айрес дивиться на мене мовчки своїм загадковим синім поглядом.

А на арену виходить бик. Не бик — а бичище!

Наближається до мене.

Дихає вогнем. Я повільно беру його за обидва роги. Напружуюся. І згинаю його голову аж до землі.

Трибуни завмирають. А потім зриваються мільйоном голосів. Але в цьому мільйоні голосів я чую:

— Це мій син!!! — кричить Юля.

— Це мій син!! — кричить батько.

— Це наш онук!! — кричать бабуся з дідусям.

— Це мій найкращий учень! — кричить Ганна Павлівна.

— Гордість школи! — кричить директор.

— Це мій друг! — кричить Пашка.

Мене закидають квітами.

Я дивлюся на мовчазну Айрес. Її губи нечутно ворухнуться. Але в очах усе можна прочитати: вона в захваті!

Я кланяюся. Мене виносять з арени на руках. Живий і здоровий бик мирно жує сіно в своїй загорожі.

— Агов, хлопче! — почув я голос фермера. І прийшов до тям. Це ж я, як зазвичай, марив.

Мене охопило шалене бажання негайно перелізти через паркан і випробувати себе наяву. Як це зробив той сміливий іспанський парубок.

— А тепер біжи додому, — сказав Василь Петрович, підводячись з трави. — Ти турбуєш тварину. Бачиш, як він дивиться? Певно, відчуває в тобі суперника. Вони розумні...

Чорний справді все ще стояв під парканом, ніби чув і розумів нашу розмову. Я теж підвівся, подякував фермерові за цікаву розповідь. І пішов геть.

Але я вже точно знав, що маю зробити! Негайно і неодмінно!

Я озирнувся і кинув останній погляд на Чорного. Він уважно дивився мені вслід...

Корида в місячному сяйві

Коли я повернувся на наше обійстя, Нійоле вже стрибала по саду, ніби візит до лікарні надав їй нових сил. І знову їла із землі немиті абрикоси!

Я підскочив до неї, відібрав.

— Знову хочеш захворіти?!

— А я зовсім не була хвора! — радісно повідомила дівчинка. — Це бабуся вигадала!

— Все одно — фрукти треба мити. І руки також! — сказав я тоном старшого брата.

На диво, Нійоле одразу ж мене послушалась і пішла мити руки. Я знову завважив, що не так уже й погано мати сестру і навчати її уму-розуму.

А ще їй можна доручити важливу справу. Ту, про яку я міркував усю дорогу додому.

— Нійоле! — покликав я дівчинку.

Вона одразу ж прибігла. Очевидно, їй теж було приємно відчувати, що у неї є брат.

— Умієш зберігати секрети? — запитав я.

— Атож! — гордо мовила вона. — У нас у Барбідонії суцільні таємниці! І всі їх зберігають у слоїках з-під меду. І закорковують воском!

Я кивнув і поманив пальцем, щоб вона наблизила до мене вухо. Її обличчя стало кумедним і дуже серйозним. А я прошепотів:

— Можеш віднести записку до БРТ?

— Звісно... А кому віддати?

— Айрес, — сказав я. — Тільки це треба зробити так, щоб ніхто цього не бачив! Зможеш?

— Атож! — знову повторила вона. — Я можу одягнути невидимий плащ!

— Який ще плащ? Я ж серйозно! — розізлився я.

— І я серйозно, — сказала Нійоле. — Ну, якщо не хочеш, щоб я була в плащі, можу просто піти гратися до Лізи і непомітно віддам записку...

— Оце буде краще, — сказав я.

— А ти що — закохався? — хитро посміхнулася дівчинка.

— Звісно, ні! — почервонів я. — Просто у мене до неї є важлива справа.

— Яка? Скажи, яка? — мала аж застрибала від цікавості.

— Розумієш, я хочу, щоб Айрес провела мене на горище. Ти ж чула, що там зберігаються якісь речі й документи мешканців села. Можливо, там є щось про наших?

— Про Арсена і Нійоле? — здогадалася вона.

— Так. Ми ж мусимо знати про них більше! — поважно сказав я. — Але про це поки що нікому не треба знати. Розумієш?

Дівчинка кивнула.

— Клянешся? — суворо запитав я.

І вона знову кивнула.

— А де записка? — запитала вона.

— Зараз напишу.

І я пішов до хати писати записку. Виявилось це справою непростого. Я сів за дідівський стіл, узяв папір та ручку. І закликав.

Що ж написати? Почав згадувати, що писав Ольці Курочкіній. Здається, там було так: «Приходь після уроків до теплиці. У мене є два квитки в кіно...»

Написав — і оком не змигнув. Але що маю написати зараз?

Я напружено гриз кінчик ручки...

Написав таке: «Айрес! Приходь...» — і зібгав папір. Узяв новий аркуш. Замислився.

«Дорога Айрес...» Знову зібгав. Усе було не те...

Може, не треба ніякого звертання? Але як вона зрозуміє, що я звертаюся до неї?

Я взяв новий аркуш: «Айрес! Є важлива справа...».

Чи можна починати листа одразу зі справи?

Одне слово, за півгодини біля мене на столі виросла ціла купа зібганих аркушів.

Під вікном уже нетерпляче стрибала Нійоле. Час минав.

Я розсердився на себе і зопалу вивів на папері такі слова:

«Синьйорино! Якщо Ви хочете побачити кориду в місячному сяйві — будьте біля коралю рівно опівночі» — і поставив жирну крапку.

Акуратно згорнув папірець і написав зверху: «Айрес. Особисто».

Потім, поки не передумав, швиденько віддав листа Нійоле. Побачив з вікна, як вона стрімко помчала вниз вулицею. І одразу ж пошкодував про свою затію. А раптом Айрес сприйме це за жарт або покаже записку іншим? І всі насміхатимуться з мене?

Але що зроблене, те зроблене. І відступати вже пізно.

...Що ближче день котився до вечора, то дужче я хвилювався.

Згадував розповідь Василя Петровича, і в мені мовби починала бриніти якась невідома до цього часу струна — тихо, але наполегливо. Чи зможу я зробити те, що хочу? Випробувати себе на сміливість, як той іспанський хлопець, про якого розповідав батько Федора? Чи вистачить хоробрості й рішучості? А чи вся моя сміливість — лише на словах? Тоді навіщо я викликав Айрес? Невже лише через те, щоб похизуватися перед нею? І взагалі, навіщо мені ця пригода? Чи не краще повернутися додому, де на мене чекають мої книжки і спокій? І сам собі відповів: ні, не краще! Я ж давно мріяв про справжнє життя, небезпеку, прихильність Прекрасної Дами. Про те, щоб свіжий вітер завжди дмухав в обличчя, а не в потилицю! І про те, щоб

дізнатися, хто я є — боягуз чи людина слова й честі?

Під вечір на обійстя повернулася Нійоле.

— Ну, що? — пошепки запитав я.

— Передала, — сказала вона.

— Особисто?

— Як це? — не зрозуміла мала.

— Ну, ти передала їй особисто — з рук у руки?

— Звісно! А як інакше?

— І що вона сказала?

— Нічого.

— Зовсім нічого?

— Зовсім. Просто прочитала і поклала в кишеню.

Я був розчарований. Гадав, що будь-яка дівчина почала б з цікавістю розпитувати — і що, і як, і навіщо, і з якими намірами...

Але потім збагнув, що Айрес не з таких — вона не буде виказувати своїх емоцій. Але все ж захвилювався, чи не сприйме вона мою записку за жарт.

За вечерею я ледве стримував хвилювання.

— У тебе якийсь нездоровий блиск в очах і щоки палають, — помітила бабуся Ліда. — Ти часом не захворів?

Вона торкнулася вустами мого чола.

— Ні, ні, зі мною все гаразд, — поквапився запевнити я. — Певно, втомився. Сьогодні ляжу раніше.

Я подякував за вечерю і пішов до своєї веранди.

Ліг, не роздягаючись. Лише прикрився ковдрою. І почав чекати, доки на небі розгориться місяць. Щохвилини я підносив до очей годинник. Але стрілки на ньому пересувалися надто повільно. Майже не рухалися.

У хаті було тихо — всі заснули. Від хвилювання на мене теж несподівано наповз сон. Щоб не задрімати, я скочив з ліжка і зробив кілька присідань, потім віджався від підлоги разів з десять. Стало значно краще.

Та й стрілки годинника вже показували пів на дванадцятку. Час іти!

Я нечутно відчинив вікно і вистрибнув у сад.

Трава була вологою, земля прогиналася під ногами, поглинаючи звук моїх кроків. Я прокрався за хвіртку і вийшов на вулицю. Вона була огорнута щільною темрявою.

Я подумав, що було б цікаво, якби в цю мить по вулиці пройшла Біла Дама. Тоді я б не знав, яку з двох пригод обрати — зустріч із примарою чи нічну кориду. Але на вулиці не зблиснуло жодного вогника. Отже, з примарою будемо розбиратися пізніше!

Я стрімголов помчав через село до лану, де жив Чорний. Добіг туди хвилин за сім. До півночі лишалося зовсім мало часу, але біля паркану я нікого не побачив. Жодної живої душі! Отже, Айрес не прийшла. І, мабуть, не прийде.

Можливо, це на краще, подумав я.

Справді — на краще! Я ж це робитиму не для того, щоб похизуватися перед дівчиною.

Я впритул підійшов до паркану. Роззирнувся — де ти, Чорний? У темряві, яку освітлювали лише зірки і тоненький серпик молодого місяця, побачив його спину. Вона виблискувала в місячному світлі, мов спина дельфіна у хвилях моря. Лілова шкіра бика була такою гладкою і лискучою, що мені здалося, ніби на ній відбиваються зірки.

Мов зачарований, стояв я перед парканом. Легкий нічний вітерець дмухав мені в обличчя, а всередині все голосніше бриніла невідома музика!

Чорний стояв посеред витоптаного майданчика незворушно і теж дивився на мене.

Я ще раз оглядівся, чи немає тут сторонніх? Але довкола було тихо. Більше я про це не думав.

Якась сила піднесла мене на паркан, зроблений з міцних дубових дощок. Моя видожена місячним світлом тінь виросла над загорожею і лягла просто під ноги Чорного. Той роздивлявся її, а потім підвів голову і з-під крутого лоба окинув мене своїм нестерпним поглядом-лезом.

Можу заприсягтися, що в цю мить, коли я стрибнув униз і розпрямився — в мені вже на весь голос лунали всі сурми світу!

Хоча, можливо, то лише хрустіли гілки під ногами. Або... Або просто цокотіли зуби. Не знаю...

Одне слово, я миттю перелетів через паркан і приземлився просто в коло місячного світла — навпроти Чорного.

Кілька секунд ми мірялися поглядами. Чорний здавався мені горою. Його погляд заворожував, ніби він був не звичайним биком, а якоюсь міфічною істотою — нащадком іберійських биків, про яких розповідав нащадок тореадора Василь Петрович.

Пауза тривала. І все голосніше в мені лунали сурми.

Пора, — сказав я собі й скинув сорочку, шелеснув нею перед мордою бика. Чорний перевів погляд на неї, почав наближатися пружним кроком.

Я теж почав наближатися — так, як бачив у кіно. Здавалося, моє тіло напружилося, мов стріла в тятиві. Я переступав з п'ятки на носок, дивуючись, звідки в мене взялася ця постава. Але відчував, що саме в такому напруженні кожного м'яза я не втрачу пильності й рівноваги.

Я ще раз енергійно шелеснув сорочкою. Чорний, загрозливо нахиливши голову, забив по моїй тині копитом, здіймаючи сріблястий пил.

— Ну, вперед! — тихо наказав я.

І Чорний понісся!

За два стрибки він уже стояв на тому місці, де я залишив відбитки своїх ніг. Я ж устиг повернутися, мов в'юн, і пропустив бичка за кілька сантиметрів від себе. Чорний копнув рогами порожнечу.

Я знову шелеснув сорочкою за його спиною. Бик різко розвернувся. Він був готовий до нової атаки. І знову помчав уперед. Я ледве встиг повернутися до нього боком. Чув його важке й гаряче дихання.

Бик знову проскочив повз мене і завмер. Але було помітно, що він добряче розлютився. Нахиливши голову, він пішов у наступ, уже не зважаючи на шелестіння сорочки — просто побіг на мене.

Я встиг вскочити на паркан у ту мить, коли Чорний вдарив по ньому своїми ще малими, але доволі гострими рогами. Рукав сорочки, яку я кинув, застряг на його рогу, мов прапор. Чорний відчайдушно закрутив головою, скинув з рога сорочку і заходився втоптувати її в землю.

Я дивився на все це згори, і в мені все ще лунала музика. Я це зробив!

— Браво! — раптом почув я.

Із-за дерева вийшла Айрес.

— Браво! — повторила вона і двічі плеснула в долоні. — Це було круто!

Я зістрибнув униз. Серце моє шалено калатало. Я не міг зрозуміти, чи вона жартує, чи каже серйозно.

— Не дуже... — відповів я, витираючи з чола краплі холодного поту.

— Принаймні, він нападав на тебе двічі! — сказала дівчина. — І ти витримав. Молодець! Я навіть не очікувала. Але ти лишився без сорочки.

— Це нічого, — махнув рукою я.

— Ти поранений... — мовила Айрес, вказуючи на моє подерте плече.

— Мабуть, зачепився, коли стрибав на паркан, — я посміхнувся.

Айрес дістала з кишені хусточку і приклала мені до плеча.

А потім... Потім вона сказала:

— Дякую за незабутнє видовище, синьоре!

І...

І поцілувала мене.

Таємна вилазка на горище БРТ

Я не міг заснути до ранку.

Чув, як закричав перший півень, за ним — другий. Потім зацвірінькали пташки. Мені здавалося, що всі вони на різні голоси виспівують: «Ай-рес! А-а-а-й-рес!». А ще мені ввижався гострий погляд Чорного і його шалені

атаки. Але все, що пережив кілька годин тому, здавалося сном. Або фільмом, у якому я зіграв головну роль.

Коли я проводжав Айрес додому нічним селом, ми домовилися, що нічна корида буде нашою таємницею. А ще вона згадала про горище, де Яків Степанович зберігає зібраний по хатах архів. Сказала, що проникнути туди можна буде завтра вдень, коли Софія Михайлівна з іншими дітьми піде на дальню ділянку обертати сіно.

— А навіщо його обертати? — здивувався я. — Хіба скрізь мало трави?

— Життя не знаєш... — посміхнулась дівчина. — А взимку чим годувати худобу? Тоді трави не буде. Буде сіно. А його треба заготувати вже зараз.

Виявляється, в кожного з мешканців села була своя «дальня ділянка», на якій вони косили і сушили траву — кожен для своєї худоби. Спочатку косили і розкидали, щоб вона підсохла; тоді обертали, щоб підсохла з іншого боку, — і збирали в стіжки, які ближче до осені, перевозили до своїх обійсть. Я пообіцяв, що наступного разу обов'язково прийду допомагати.

Отже, коли я повернувся до нашої хати, на вулиці вже сірів ранок. Я тихо прокрався до вікна, вліз до веранди, ліг у ліжко...

Завтра, тобто вже сьогодні, ми знову зустрінемося з Айрес. І, можливо, я знайду на горищі

щось цікаве. У мене було дивне відчуття, що я зможу розплутати цей клубок.

Я почав згадувати все, що знав або колись читав про розслідування. І згадав одну фразу — чи то з книжки, чи з якогось кінофільму. А, можливо, це сказав сам великий детектив Шерлок Холмс. Фраза була така: «Перш за все треба подумати, кому це вигідно». Тобто визначити коло підозрюваних.

Мені все одно не спалося, тож я взяв клаптик паперу і написав на ньому кілька імен: «Арсен», «Нійоле», «Ярема», «Невідомий».

І почав міркувати.

Арсен...

З розповідей дідуся Олега він видавався мені сильною і симпатичною особистістю. Хоча це — лише з розповіді... А яким він, цей мій прапрадід, був насправді? З якими намірами повернувся в рідне село після стількох років відсутності? Чи був для нього сенс у вбивстві власного батька? Може, він справді хотів заволодіти скарбом? Від цієї думки мені стало моторошно. І одразу прийшла інша.

Стій! Арсен же не знав про існування скарбу! Так, справді — не знав! Адже, як розповідав дідусь, його мати, Марія, померла до того, як він повернувся в рідну хату. Тобто вона розповіла про глечик із золотом тоді, коли Арсена тут не було! Атож, він нічого про те не знав!

Я аж підскочив на ліжку — закортіло розбудити діда криком: «Арсен не винен!». Але я стримав себе одним простим запитанням: «А хто ж тоді?».

І знову втупився в папірець.

Нійоле...

Що ми знаємо про неї? Вона була чужинкою в цьому селі. Тобто її тут не любили і боялися. Вважали відьмою. І вона боялася селян.

Чи могла вона хотіти повернутися на батьківщину?

Могла...

Чи були у неї на те гроші?

Не було...

Чи могла вона... хотіти заволодіти скарбом?

Ох, яким нелегким було для мене це запитання. Але треба було обміркувати всі варіанти. Всі без винятку. І поставитися до цього з холодною головою. Адже те, що розповіли бабуся з дідусем, могло бути лише родинним переказом — а насправді ж Макар, може, не був для неї рідною людиною. Зрештою, він же спершу не схвалював їхній шлюб з Арсеном.

Чи могла вона відчувати до нього ворожість?

Могла...

Чи могла планувати втечу з ненависного села?

Чом би й ні?..

Арсен довго був відсутній. Могла вона розлюбити його?

Могла...

А чи могла знайти когось іншого, з ким планувала втечу?

Можливо...

Ох... Ця версія хоча й не подобалася мені, але була більш-менш імовірною. Зрештою, Нійоле, на відміну від Арсена, знала про існування скарбу.

Я зробив таке: викреслив з «кола підозрюваних» ім'я Арсена, а навпроти імені Нійоле поставив великий знак питання.

Далі — Ярема...

Він усе життя прожив поруч із названими батьками. Завжди відчував до них вдячність. Завжди намагався, щоб батьки любили його так само, як любили свого власного сина Арсена. Він ніколи не залишав їх, як непосидючий Арсен. І ніколи ні в чому не перечив. Не робив прикросців і не йшов проти їхньої волі. Навіть згодився одружитися з Нійоле, щоб виконати волю матері й зберегти родину. Як розповідав дідусь, був Ярема тихим і хворобливим. Чи міг би він убити людину, якій завдячував своїм життям?

Сумнівно...

Я викреслив ім'я Яреми зі списку.

Отже, переходимо до четвертого підозрюваного, якого я назвав «Невідомий». Тут знову постала низка запитань.

Чи міг бути в хаті хтось сторонній, хто підслухав розмову Марії і Макара про захований скарб?

Міг!

Чи могли б хтось із домашніх — Ярема чи Нійоле, та навіть і сам Макар — розповісти когось цю таємницю?

Могли б...

Кому?

Чи міг би цей «хтось» виявитись спільником Нійоле?

Міг би...

Я обвів слово «Невідомий».

І мені стало легше на душі! Адже тяжко підозрювати рідних по крові.

Тепер варто було з'ясувати, чи був у тій хаті хтось сторонній? А в кого з'ясовувати, якщо свідків давно не залишилося...

Отже, спочатку треба було поглянути на ті речі чи документи, які зберігалися на горищі директора школи, батька великої родини БРТ.

Я встав рано, щоб застати діда Олега вдома. І запитав, чи давав він щось із родинних речей для майбутнього музею Якова Степановича.

— У нас їх було небагато. Хіба що фотографії та листи з фронту від батька... Але цього я не віддав! — сказав дідусь. — А з тих речей, які зберігав мій тато, лишилася заіржавіла коробка з-під якихось заморських сигар.

— І ви її віддали?

— Спробував би не віддати! — посміхнувся дід. — Яків з дитинства хотів писати історію

села. Ходив по хатах і збирав експонати. Листів і фотокарток я йому не дав, а от коробку він таки в мене забрав під «чесне слово», що вона буде в музеї! Довелося віддати. І я тепер про це шкодую. Невідомо, коли той музей буде...

— А що в ній було? — запитав я.

Дід зітхнув.

— Вона була така заіржавіла, що її важко було відкрити! Я заглядав туди лише раз. А потім боявся зламати.

— І що? Що ти там знайшов?! — нетерпляче видихнув я.

— Нічого особливого. Якись папірці. Я намагався їх розібрати, але не вийшло. Текст на них було написано невідомою мені мовою. Частина просто залита чорнилом. Батько мій беріг цю коробку як пам'ять про свого тата, Арсена. Казав, що отримав її від матері. Коли в сорок першому році він пішов на війну, лишив цю коробку мамі. Теж наказав берегти. На війні він загинув зовсім молодим. А мати сховала коробку за ікону. Вона там і пролежала до цього часу. А коли Яків Степанович почав збирати по хатах речі, я віддав її до майбутнього музею. Коробка старовинна. Може, комусь буде цікаво подивитися на неї.

— Так, мені теж цікаво! — сказав я.

— Це добре, — похвалив мене дід — Може, хоч у тебе дійдуть руки до родинної історії.

Звісно, я був трохи розчарований. Сподівався, що в тій коробці може бути план, де заховано скарб, чи ще щось подібне. Ключ... Перстень... Родинний герб... А коробка з папірцями мене мало цікавила, хіба лише тим, що її тримав у руках сам Арсен!

Але я все одно вирішив довести справу до кінця і в призначений час прийшов на обійстя БРТ.

Мене зустріла Айрес.

— Тільки обережно, — попередила вона. — Батько не любить, коли ми лазимо на горище.

Вона повела мене на сходи.

— Ти взяв ліхтарик? — запитала вона. — Наш учора зламався.

Я пошкодував, що не попросив у діда ліхтарик.

Айрес збігала до хати по свічку й сірники.

— Там темно... — сказала вона. — Ти лізь, а я почергую у дворі. В разі чого — буду голосно кашляти. Як закашляю — це означає, що повернулися наші й треба непомітно злізти. Обіцяєш?

Я пообіцяв і почав здійматися високою крутою драбиною до люка в стелі. Відкинув його й опинився в суцільній темряві. Закрив кришку. Чиркнув сірником, запалив свічку.

Оглядів приміщення. Нічого ж собі!

Весь простір було заставлено старими меблями, шафами й шухлядками, двоногими стільцями й етажерками. В кутку навіть

шкірило зуби крісло з обірваною оббивкою. Вздовж стіни виструнчилися в один ряд книжкові полиці. На них лежали стоси старих тек, ящики, наповнені старими речами та заіржавілими інструментами.

Піднявши свічку вище над головою, я помітив на стелі кількох кажанів. Почув, як по кутках шурхотять їхні земні родичі. Мені стало незатишно. Здалося, що я стою посередині закинутого лану, виораного плугом. І цей плуг вивернув назовні все, що таїлося під товстим шаром часу й колись було для людей потрібним і живим. Кожна річ ніби промовляла до мене: доторкнися, дай знову відчути тепло людських рук...

Я в розпачі присів на край крісла. Воно охнуло, зарипіло і мало не розвалилося піді мною. Речей було безліч! Як тут можна щось знайти?

Коли очі звикли до тьмяного світла, я все ж вирішив поритися на полицях. Тим більше, я знав, що шукати: залізну коробку від сигар.

Пробіг пальцями по теках — і вони вмить почорніли від пилу.

Щоправда, придивившись уважно, я побачив, що теки були охайно підписані різними прізвищами і ретельно пронумеровані. Але металевої коробки ніде не було!

Не можна гаяти часу. Я почав уважно переглядати кожну теку, кожну річ і кожен ящик, забитий пожовтілими вишитими рушниками, сорочками, хустками й іншими предметами

побуту, які назбирав Яків Степанович. Пилюка здійнялась така, що здавалось, я стою посеред згарища.

Я чхнув. Котрийсь із ящиків упав на підлогу. Вміст висипався з нього, щось дзенькнуло під ногами. Обпікаючись воском свічки, я нахилився і підняв з підлоги пласку металеву коробку. Вона була рудою від іржі, але на кришці подекуди лишився облуплений малюнок. На ньому було зображено чоловіка в ковбойському капелюсі. А внизу виднілось напівстерте слово, написане англійськими літерами «...а...на». Певно, там було написано «Гавана»...

Так, це була коробка з-під сигарет, а точніше — сигар. Сумнівів не було — та сама!

Я приліпив свічку до полиці й почав крутити в руках свою здобич. Спробував відкрити. Марно! Дід Олег мав рацію — коробка склеїлася від часу й старості, вся взялася іржею. Розкрити її не було змоги, хіба розбити або розпороти консервним ножем, мов бляшанку. А цього мені не хотілось.

Я вирішив забрати її з собою. Хоча це було не дуже чесне рішення. Утім, подумав я, ця коробка не така вже й велика цінність для музею. Тим більше, що вона належить нам. Якову Степановичу вона ні до чого.

Однак мені було ніяково підводити Айрес. Мабуть, вона не дозволила б мені щось виносити звідси...

Щойно я подумав про дівчину, як із подвір'я почувся її голосний кашель. Умовний знак: треба негайно злізати — діти і Софія Михайлівна поверталися з лану.

Я заховав коробку під сорочку. Загасив свічку і засунув її до кишені джінсів. Навпомацки почав вибиратися з горища.

На подвір'я вже входила вся дитяча зграя на чолі з Софією Михайлівною. Побачивши Айрес, яка кашляла, майже складаючись навпіл, вона з тривогою запитала:

— Ти застудилася?

Айрес захитала головою, суворо зиркаючи в бік будинку. Але я вже виходив з-за рогу.

Дітлахи моментально оточили мене. Від них пахло сіном.

— Арсене, пообідаєш з нами? — запитала Софія Михайлівна.

Але моя знахідка, яку я притримував рукою під сорочкою, аж пропікала тіло. Я почувався так, ніби вчинив злочин. А водночас мені не терпілося добігти додому і спробувати розкрити заіржавілу коробку. Тому я подякував за гостинність, підморгнув Айрес і відчалив з подвір'я БРТ.

Покарання втікача

Коли я прибіг до нашого обійстя, мені назустріч вийшли всі — і бабуся, і дід, і Нійоле. Обличчя в бабусі й діда були стурбовані. Нійоле одразу ж підбігла до мене й прошепотіла:

— Телефонувала твоя мама!!! Казала, що ти втік з дому! Зараз тобі влетить...

Добре, що вона мене попередила. Дід уже наближався до мене з суворим виглядом.

— Аресене! — сказав він. — Як це розуміти?

— Арсенчику! — сплеснула руками бабуся, ніби захищаючи мене. — Чому ж ти не сказав, що приїхав сюди без дозволу? Мама хвилюється! Добре, що здогадалася нам потелефонувати. Каже: «Арсен пропав! Написав у записці, що поїхав дихати свіжим повітрям...»

— Ми ж були впевнені, що вона знає, де ти! — додав дід.

Ох! Я почервонів. Я ж збирався сам дзвонити додому. Але за всіма цими справами просто не збагнув, що минуло вже кілька днів! А вона ж там, певно, божеволіє від хвилювання. Мабуть, до міліції зверталася. Як я міг так вчинити? Та ще й з Юлею?! Що я за телепень?!

Я стояв розгублений, збентежений і злий на себе.

Дід суворо сопів, поглядаючи в мій бік. А потім зітхнув і сказав те, що вразило мене, мов кинджал:

— Певно, недарма тебе назвали Арсеном! Ти весь — у свого тезку. Такий же навіжений... — і звернувся до бабці. — Маємо, Лідо, в родині ще одного авантюриста...

Можу присягнутися, це він вимовив зовсім без злоби, навпаки — було в його голосі щось тепле. Я підійшов до діда, і той легенько стукнув мене в плече:

— Негайно телефонуй додому, шибенику! Мати хвилюється. І скажи їй... — дід ніяково покашляв у кулак. — Нехай і сама колись приїде. Будемо раді...

Звісно, я тут же згадав, що цього літа збирався заробити собі на нову мобілку. І зовсім засоромився. Чим я тут займаюсь? Якимись казками давно минулих днів. Треба працювати, а не байдики бити, сподіваючись відшукати міфічні скарби!

Навіть залізна коробка, яку все ще тримав під сорочкою, більше не гріла душу. Я побіг до хати і набрав номер домашнього телефону. Юля одразу ж схопила слухавку, а почувши мене, схлипнула. У мене аж серце зайшлося — я не можу, коли вона плаче! Сто разів подумки вилаяв себе!

— Не сердься, ма! — закричав я. — Зі мною все гаразд! Бабуся і дідусь запрошують тебе в

гості. А ще тут є Нійоле — така кумедна! Ну і свіже повітря... А ти там як? Відпочиваєш від мене?

Я намагався говорити багато і швидко, щоб вона не встигла мене наляпати.

Вона справді не встигла. Лише запитала, чи ми всі здорові, чи допомагаю я бабусі з дідусем, чи не забуваю прати свої шкарпетки...

Я докладно розповів, як ми тут живемо, і пообіцяв, що скоро повернуся.

— Ти вже не сердися? — запитав наостанок.

— Серджуся, — відповіла Юля. — Якщо тобі так кортіло поїхати, я б тебе не тримала.

— Ма, вибач, я не знав... — промимрив я і додав: — Ти ж сказала, що «якось обійдемося»...

— Я помилялася, — сказала Юля. — Перекажи бабці з дідом мої вітання. Я їх пам'ятаю і люблю.

— Добре! — зрадів я. — Обов'язково перекажу!

І поклав слухавку.

Помітив, що біля мене крутилася Нійоле.

— Сварила? — запитала вона мене, киваючи на телефонну слухавку.

Я посміхнувся:

— Обійшлося...

— А це в тебе що? — вказала Нійоле на коробку, яку я тепер тримав у руці.

— Нічого! — злякався я і сховав коробку за спину.

Я хотів спочатку роздивитися її сам. Тому пішов до себе на веранду і заховав її під матрац. Вирішив, що краще роздивитися вміст, коли всі заснуть.

Решту дня ми провели всі разом на подвір'ї. Я аж здивувався, скільки тут роботи! Я носив воду, полов грядки, допоміг збирати порічки, абрикоси й смородину. Потім, згадуючи Юлину настанову, поправ свою білизну і футболки. Хоча бабуся Ліда казала, що все зробить сама. Потім ми з дідом і Нійоле ходили обертати сіно, як це робили мешканці БРТ. Я нарешті побачив, як це робиться. Ми з Нійоле сміялися, обсипаючи одне одного запашним сіном. Дід нас не сварив.

Мені кортіло розповісти йому, що коробка, яку беріг його батько, вже у мене. Але не сказав. Боявся, що він забере її і знову заховає за ікону. Краще вже я сам з'ясую, що там. А потім віддам.

Але я вирішив, що зроблю це лише в тому випадку, якщо там не буде нічого поганого — того, що могло б зашкодити нашій родині. Або пам'яті про наших предків.

Згадав, як Айрес сказала мені: «Легенди мають бути!» Якщо ж знайду там якісь невтійні свідчення, краще я ту коробку знищу! Нехай лишається гарна легенда про кохання Макара і Марії, про мандрівника й вигадника Арсе-на і нетутешню красуню Нійоле, про родинні

скарби і... Білу Даму, душа якої бродить нашим селом.

Ось як я вирішив!

Ми поверталися додому. Дід з вилами попереду, я з косою — за ним, а довкола нас крутилася дзиґа-Нійоле.

Ми віталися з усіма, кого зустрічали на дорозі. І це мені було трохи дивно, незвично, але приємно. Адже вдома я навіть не знав, хто живе поверхом вище чи нижче. Часом, коли вітався (як вчила Юля), мені не відповідали...

На вечерю бабуся зварила чергову смакоту — кукурудзяну кашу. І подавала її з різними смачними добавками: шкварками, грибами, сметаною і навіть — медом. Я скуштував усього по черзі. І все було неймовірно смачно.

А потім настав той час, якого я чекав — ніч. І руки мої аж свербіли від передчуття, що скоро в них опиниться коробка з-під гаванських сигар...

Коробка з-під гаванських сигар

Я сидів на своєму ліжку біля вікна і дослухався, чи всі в хаті заснули.

У вікно світив місяць. І хоча він був доволі яскравим, цього освітлення виявилось зама-

ло. Я згадав, що на горищі БРТ сунув у кишеню свічку, яку мені дала Айрес. Дістав її, знайшов на підвіконні сірники і запалив вогник. Він блимнув і весело розгорівся.

Тепер — до справи!

Я витягнув свою знахідку з-під матрацу і погладив шорстку поверхню рукою — на долоні лишився рудий слід. Разом з іржею з кришки осипався і пил від засохлої фарби. Малюнок, і без того нечіткий, зник у мене на очах. Я спробував піддіти кришку нігтем, але вона не піддавалася — так зсохлися обидві половинки. Довелося взяти ножиці.

Я почав обережно відгинати краї коробки по всьому периметру. Відчував себе варваром, який псує останню родинну реліквію.

Метал піддавався досить легко, буквально кришився. І нарешті я повністю вивільнив покришку з-під шару іржі. Перед тим, як відкинути її, я глибоко вдихнув.

І несподівано подумав про те, що під напівзотілою покришкою може бути чиєсь життя! Життя проминуле. А чи варто ворушити його?

А потім вирішив — варто! Адже Юля любила повторювати, що в житті нічого не буває випадковим. І якщо я вже взявся до справи дізнатися про свій рід більше, — треба йти до кінця. Можливо, ця коробка чекала саме на мене? Недаремно ж мене назвали Арсеном!

Я рішуче зняв покриття з коробки і з хвилюванням зазирнув усередину.

Що там побачив? Стосик паперу, перев'язаний стрічкою. На ньому лежала брошка з почорнілого металу. Я вийняв її і підніс ближче до світла. Це була квітка з непрозорим чорним камінцем посередині. Я протер брошку краєм сорочки. Вона тьмяно зблиснула. Мабуть, вона належала Нійоле...

Відклав брошку і дістав папірці. Стрічка, якою вони були перев'язані, порвалася в моїх руках. Я злякався, що і папірці також можуть розсипатися, тож якомога обережніше почав розбирати їх. Вони справді осипалися по краях і були схожі на сухе листя з гербарію. До того ж, кожен наступний аркуш був ніби склеєний з попереднім — так їх спресував час.

Я прийшов у відчай! Зараз усе знищиться, розтане, розкришиться саме собою. Але мені все ж вдалося розікласти на підвіконні всі п'ять маленьких аркушів. Вони були списані нерівним, незрозумілим почерком. Літери розпливчасті, подекуди просто розмиті. До того ж, я не міг розібрати ані слова. Як і казав дідусь, то була якась інша мова. Але не англійська, не французька. Деякі літери я взагалі бачив уперше.

Вирішив перепочити і ще раз зазирнув до коробки. До дна було щільно припасовано ще один папірець.

Я перевернув коробку, постукав по ній — звідти випала фотокартка! Мабуть, дід Олег її просто не помітив, коли відкривав коробку вперше.

З хвилюванням я розглядав світлину. На ній, мов із туману, проступало дві постаті — юнака й дівчини. Одразу ж упало в око те, що пара була неймовірно красивою. Особливо дівчина. Очі у неї були — не брешу! — майже на півобличчя. Біляве волосся хвилями спадало на плечі. Вона була у світлій сукні й маленькому мереживному капелюшку з бантиком. У тонкій руці тримала гаптовану бісером сумочку. З під складок довгої сукні виглядали такі ж світлі чобітки з бантиками. Дівчина була то-ненькою, мов тростинка. Вона посміхалася.

Юнак дивився серйозно. Його рука лежала на плечі дівчини. Він теж був красивим — високим, струнким, в елегантному чорному костюмі з білою смужкою. З охайно зачесаним назад волоссям. Його риси здалися мені знайомими. Він був схожим на діда Олега і... трошки на мене, якби мені було років двадцять.

Я здогадався: це був знімок Арсена і Нійоле.

Так ось якими вони були! Молодими, гарними, закоханими...

Мабуть, сфотографувалися перед поверненням додому. Ще не знаючи, яка доля їм випаде. Я зітхнув і поклав світлину поруч із аркушами.

Знову взявся до розглядання літер і слів.

І прийшов у відчай. Сидів, втупившись в аркуші, мов очманілий. Нічого не зрозуміло. Суцільні чорнильні плями і невідомі літери.

А потім мене мов струмом вдарило: це писала Нійоле! Вона ж була родом з Прибалтики! З Литви! Ось чому ніхто досі не зміг прочитати цього листа!

Але ж — як його прочитати? Я замислився. Звісно, якби я був у себе вдома, побіг би до книгарні в пошуках словника. Або до бібліотеки.

Тут теж є бібліотека, але навряд чи там знайдеться словник литовської мови. Як бути?

І мені на думку спав... Інтернет. Там є все. Має бути і литовський алфавіт, і програма перекладу. Але де знайти Інтернет у селі? У кого він може бути?

Звісно, у когось із мешканців є комп'ютери. Можливо, навіть, у багатьох. Може, є і в бібліотеці, й на пошті, й у сільській раді. Але хто мене туди пустить? Певна річ, є комп і у Федора. Але ж я з ним посварився. До того ж, треба буде просити — а як попросиш, якщо ми тепер вороги? Або він, судячи з усього, запросить за послуги чималі гроші. Цю ідею я відкинув.

І одразу прийшла інша: комп'ютер має бути в БРТ! Звісно! Адже Яків Степанович — науковець. Мені одразу ж закортіло бігти до БРТ. Я вже навіть скочив і почав збиратися. Але поглянув на годинника і жахнувся — на вулиці глу-

па ніч! Треба дочекатися ранку, піти до Айрес, попроситися до компу. Вона не відмовить — це точно. Але як дотягти до того ранку, якщо переді мною лежить ключик до таємниці? Ох...

Що я знаю про литовську мову, — подумав я? Зовсім нічого. В школі ми вчимо англійську. Отже, поки що ці аркушики, списані нерозбірливим почерком із багатьма чорнильними «сльозинами», для мене суцільна загадка.

Але я мушу її розв'язати!

Шкірою відчуваю, що саме тут і криється таємниця Макарового золота...

Не пам'ятаю, як я провів залишок ночі й ранок! Чесно — не пам'ятаю.

В голові цокав годинник: шоста година ранку, сьома, восьма... На старт!

Із-за столу зірвався, ледь надкусивши налисник, крикнув з порогу бабусі, що повернуся пізно. Навіть мала Нійоле не змогла мене наздогнати.

Мчав до БРТ, мов торпеда. Мало не протаранив хвіртку — аж лобом об неї стукнувся.

— Комп'є?! — задихаючись, кинувся до Айрес.

— Є. А що трапилося? — запитала вона.

— Мені треба годинку-дві посидіти... Дуже треба. Питання життя і смерті!

Вона не стала розпитувати, а одразу повела до кімнати. Чудова дівчина, — ще раз із вдячністю завважив я.

Увімкнула комп. І делікатно вийшла. Чудова, чудова дівчина...

Я набрав потрібне: «Українсько-литовський словник».

І поринув у читання. Якби за цим заняттям мене побачила наша вчителька мови та літератури, впала б зі стільця. «Арсене Іванюк! — сказала б вона. — Певно, щось здохло в лісі — ти вчиш нову мову на канікулах?? Гадаєш, тобі це вдасться?!»

Правду кажучи, я не був у цьому певен. Замислився — з чого почати. І зробив так.

Узяв аркуш паперу (папір та олівець я приніс із собою), вивів на ньому весь алфавіт від «а» до «я» українською мовою. А потім почав виписувати навпроти кожної літери литовський алфавіт. Виписав. Що ж далі?

Я втупився в пожовтілі аркуші. Й заходився виписувати на чистий аркуш кожне слово, старанно копіюючи літери з алфавіту. Слів вийшло багато — три аркуші. А потім заходився «розшифровувати» кожне слово, пишучи переклад зверху. Перші два слова були такими:

«Mielas sūneli!»

Після них стояв знак оклику. Отже, це було звертання. Я поглянув у словник — слова означали таке:

Mielas — «милий», sūneli — «синочок».

Тобто це було звертання до сина: «Милий синочку!».

Коли я зрозумів, як треба діяти — робота закипіла! Я захопився. Нічого не чув і не бачив довкола себе.

Кілька разів до кімнати заглядала Айрес. Мовчки ставила переді мною то склянку води, то блюдечко з малиною — і так само тихо зачиняла за собою двері, відганяючи від них молодших дітей. Я лише з вдячністю кивав їй, захоплений своєю роботою.

Таким чином, витративши більше двох годин, я мав перед собою три аркуші з перекладеними словами. Але прочитати їх поки що не намагався. Надто кострубатим виходив текст. У чому справа?

Знайшов в інтернеті статтю про граматику литовської мови — і мені все стало зрозуміло! Виявляється, побудова речення у литовців дуже відрізняється від нашої. Скажімо, те слово, яке б ми написали першим — у них пишеться останнім. У статті прикладом слугувала вивіска салону чоловічої та жіночої одежі. У дослівному перекладі вона звучала так: «Чоловічої та жіночої одежі салон».

Я зрозумів, що на мене чекає чималий шмат роботи. Ох...

Я так втомився, ніби вантажив цеглу!
Не помітив, як надворі завечоріло.

Мені стало незручно — як я міг так довго користуватися чужою технікою? І взагалі, сидіти тут, мов господар! Я зібрав усі свої папе-

ри, сховав аркуші в коробку і, похитуючись, вийшов у двір.

Там, як завжди, кипіла робота, мов у мурашнику. Софія Михайлівна доїла корову, молодші діти різали буряки свиням, старші прибирали обійстя. Айрес підмітала. Побачивши мене, всі на мить зупинилися.

Уявляю, який я мав вигляд! Очі червоні, мов у кролика, волосся скуйовджене, на вустах блукає дурнувата посмішка.

— Ну як, зробив те, що потрібно? — запитала Айрес.

Я навіть говорити не міг — лише кивнув у відповідь.

— Ну і молодець, — лагідно промовила Софія Михайлівна. — Йди-но сюди, я тобі свіжого молочка наллю. А то в тебе вигляд якийсь нездоровий.

Вона налила молока у великий кухоль. Айрес подала мені його. Я випив, відчуваючи, як повертаються сили.

— Розкажеш потім, що робив?.. — шепнула мені Айрес.

— Тобі — першій! — так само пошепки відповів я і потис їй руку. — Дякую. Ти справжній друг!

І пішов додому. Ноги ледве ворушилися, голова палала.

Ніколи не думав, що розумова праця може бути такою важкою!

Вдома на мене чекав другий етап роботи.
І — ще одна безсонна ніч...

Безсонна ніч, або Минуле має значення!

...Я навіть не сів вечеряти, незважаючи на умовляння бабусі й діда. Давно помітив: щойно ти починаєш займатися чимось важливим — питання їжі чи сну відпадають самі собою! Мене трусило, мов у лихоманці. Мов я стояв на палубі того омріяного човна з моїх книжок і мав вирушити у таємничу подорож.

Отже, дочекавшись, доки в будинку настає тиша, я знову почав працювати. Розіслав свої аркуші на підвіконні. Для натхнення ще й поставив перед собою світлину з Арсеном та Нійоле.

Знову пошкодував, що не полагодив ліхтарик — я про нього взагалі забув. Але ще була свічка Айрес, на три-чотири години її мало вистачити. Я знову запалив її і взявся розставляти перекладені слова в потрібному порядку. Крім того, я ще й доставляв у текст слова, яких там не вистачало. Адже, як я вже казав, деякі з них ховалися за чорнильними плямами.

Часом під ними крилися і цілі словосполучення. Мені довелося здогадуватись, будувати свої версії, зв'язувати початок речення із закінченням, користуючись лише власними здогадками.

Час від часу я поглядав на світлину і завмирав, охоплений дивним відчуттям того, що спілкуюся з минулим, яке відроджувалося перед моїми очима — просто з-під мого пера. Тобто — олівця...

Коли всі слова, речення й крапки (в тих місцях, де неможливо було зовсім нічого розібрати) були на своїх місцях, я спробував прочитати розшифрований текст.

Розбирав його години зо дві. Слова і вирази відрізнялися від сучасних. Їх важко було второпати з першого разу. А ще важче — скласти цілісну картину з того, що прочитав, і зіставити з тим, що почув від діда Олега і бабусі Ліди.

Закінчив, коли за вікном уже сірів ранок, а свічка згасла. Мої очі буквально вилазили на лоба. В голові плуталися думки.

Всю цю ніч мені здавалося, що поруч незримо присутня ця пара зі світлини. Що вони стоять, поклавши руки мені на плечі, ніби справді були привидами. Але привидами добрими, своїми. Вони немов розмовляли зі мною, звертаючись до мене так само лагідно, як було в листі: «Милий синку!»

Доки зійшло сонце, я перечитав написане безліч разів! То стискав кулаки, то скреготів зубами від люті й несправедливості. І навіть ледве стримував сльози! Добре, що в цю мить мене ніхто не бачив.

Раніше я думав, що минуле не має для людини жодного значення. Важливо лише те, що відбувається зараз. Звісно, я ходив до музеїв, де зберігалося чимало реліквій минувшини. Здебільшого під час таких собі культурно-масових заходів у школі. Нас водили в різні музеї на уроках історії чи літератури. Або щоб підкріпити знання з природничих наук. Найбільше мені подобалося розглядати кістяки мамонтів у музеї природи. Одного разу Пашка навіть викарбував на нозі такого велетенського кістяка своє ім'я, за що потім його батьків викликали до директора школи.

Бував і в історичному... Там теж зберігалися якісь старі пожелтілі документи і світлини. Але я ніколи не замислювався над тим, що за кожним документом чи фотокарткою криється чиясь доля. Доля, прожита від початку й до кінця. Доля людини, яка існувала на землі серед безлічі інших людей. І що я теж маю власну історію. Звісно, вона лише починається. Але цілком зрозуміло те, що вона матиме свій шлях, який поки що криється в тумані.

Але ж ця моя особиста доля не починається зненацька, мов злива! Вона має свої витoki. І

що глибше вони занурені в часі, то багатшою може бути людина. Хоча б тому, що знає, хто вона, звідки походить її рід і які люди започаткували його.

Ну, хіба ще кілька днів тому я міг собі уявити, що граф Островершенко і його маленький кріпак Макар — мої прашури?! А цей нав'язаний мандрівник і мрійник Арсен виявиться таким схожим на мене? А якою відданою і відчайдушною постане з глибин часу Біла Дама — ця неймовірна красуня з нетутешнім іменем Нійоле, яку Арсен привіз із берегів Балтійського моря?!

А їхній син Микола, мій прадід! Він із перших же днів пішов на війну, лишивши молоду дружину і маленького сина — мого діда Олега — й загинув! Чи не для мене він усе своє коротке життя зберігав цю коробку? Мабуть, він знав, що його життя продовжиться. Продовжиться в мені!

Усе це виявилось таким несподіваним і цікавим, що я тут же почав малювати своє «родове дерево», як нас учив викладач історії. Але тоді ми поставилися до цього «дерева» несерйозно і малювали на ньому якихось кривих пташок та яблука з кумедними пиками чи ще якихось чортиків. І отримали незадовільні оцінки. Тепер мені закортіло все зробити як слід. І зовсім не на оцінку!

родове
дерево

Унизу я намалював квадратик з іменем графа Островершенка. Поруч із ним — інший, з іменем Макара; до нього підвів рисочку, на якій написав «Марія». Від цих двох імен відвів стрілки з іменами Арсена і Нійоле... Звісно, це «дерево» було ще недосконалим. Мені треба було багато чого з'ясувати і «обсадити» його іншим віттям.

Але я зрозумів одне: це «дерево» було живим! Від землі аж до неба. Адже і від мого імені, і від імені моєї зведеної сестри Нійоле теж будуть розростатися нові паростки. І кожен додаватиме цьому «дереву» свій подих, свою історію, свої досягнення і пригоди...

І лише одній людині не було місця на цих гілках...

Червоний віск

...Я почув, як по хаті пройшла бабуся Ліда.

Вона вставала раніше за всіх.

Треба було негайно прибирати сліди мого нічного розслідування. Я обережно склав аркуші й світлину в коробку і знову заховав її під матрац.

Зібрав і списані мною папірці. Тепер на них був повний текст таємничого листа. Ці папірці більш надійні, цупкі. До них ще дійде черга.

Я поглянув на підвіконня, чи все прибрав? І ледь не зомлів — підвіконня було залите воском догорілої свічки! Ото дістанеться мені від бабусі!

Я почав швидко зчищати віск. Коли остання крихта була зчищена, а підвіконня — чистим, я почав шукати, куди б його сховати?

Вийняв з кишені носовичок, у який загорнув краплю застиглого воску, знайдену в траві біля річки. І заляк.

Цей віск теж був червоний!..

Голова моя пішла обертом. Свічку, яку я спалив сьогодні вночі, мені дала Айрес. Віск, який я підібрав біля річки — від «свити» Білої Дами! Що це могло означати?!

Я почувався страшенно втомленим. Додати до цих хвилювань ще одне не було сил. Я швидко роздягнувся і пірнув під ковдру з головою. Кілька годин ще міг поспати.

Сон мій був тривожний.

Прокинувся одразу, немов мене облили холодною водою. Сонце вже стояло доволі високо. А перед моїм ліжком сиділа мала Нійоле. Я смикнувся, перевіряючи, чи не вчинила вона щось подібного до того, що зробила зі мною кілька днів тому. Але мої руки й ноги були вільні. Я з підозрою глянув на сестру:

— Ти що тут робиш?

— Пильную, — поважно відповіла вона.

— Навіщо?

— Бабця хотіла тебе розбудити. Я не дала. Вона таємничо підморгнула мені:

— Я бачила, що у тебе тут вночі світло було...

— Ну ти й нишпорка! — посміхнувся я.

— А що ти робив? Читав?

— Так, читав.

— А де ж книжка? — продовжувала допитувати вона.

Я знітився. Ну що тут скажеш? І відповів так:

— А я її сам пишу! Тому і не спав!

— Ух ти! — вигукнула дівчинка. — Сам? Справжню книжку? Не брешеш?!

— Так, — сказав я. — Але це поки що секрет. Добре?

— Звісно! Таємниця в слоїку! — підтвердила Нійоле і зробила жест, ніби зачиняє на ключик уста. — А про що твоя книжка?

Я замислився. І раптом зіскочив з ліжка, підхопив дівчинку і закружляв з нею по веранді.

Ура! Вона мала рацію. У мене справді є про що писати!

— Ти — молодець! — похвалив я Нійоле. — Що б я без тебе робив! Ти подала чудову ідею!!! Ти — справжній друг!

Я поставив її на підлогу. Вона була здивована таким моїм поривом і уважно мовчки дивилася мені в очі кілька секунд. А я мало язика не проковтнув!

Очі — величезні, прозоро-блакитні, на пів-обличчя, біляве волосся розсипане по плечах... Точнісінько як у...

— Нійоле... — прошепотів я і заляк, уважніше розглядаючи малу, ніби бачив її вперше.

— Що? — відгукнулася вона.

Я опанував себе і пояснив якомога спокійніше:

— Ти дуже схожа на нашу прапрабабцю. Ту, про яку дід розповідав.

— А звідки ти знаєш? Де ти її бачив? — хитро примружилася вона.

Я ледве втримався від того, щоб дістати з-під матрацу коробку й показати світлину. Але подумав, що ще не час. От доведу справу до кінця — тоді.

— Вона мені приснилася, — сказав я.

Нійоле цілком влаштувала така відповідь.

— Вона була гарна? — запитала дівчинка.

— Дуже... — зітхнув я.

— Така, як я?

— Майже. Тільки ти ще маленька. Коли виростеш — будеш точною копією.

Нійоле задоволено всміхнулася, підійшла ближче. Її обличчя стало дуже серйозним.

— Тепер ти згоден бути моїм старшим братом? — з тривогою запитала вона.

— А хіба це не так? — посміхнувся я.

Дівчинка задоволено кивнула.

Добре, що в цей час до веранди увійшла бабуся Ліда і покликала нас снідати, — а то,

чесно зізнаюсь, мої очі стали б, як кажуть, на мокрому місці.

Снідав я похапцем. Носовичок із воском пропікав мою кишеню. Нові знання, які отримав цієї ночі, рвалися на волю. І я не знав, з чого розпочати цей день.

Але передовсім вирішив іти до БРТ.

Подякував бабусі за сніданок, дістав заповітну коробку з листом і фотокарткою, сунув її в кишеню і вийшов на вулицю.

До БРТ йшов, мов на ватяних ногах. Мабуть, давалася взнаки безсонна ніч. А ще більше терзали думки про Айрес і про ту свічку. Я терпіти не можу підступу. Особливо від тих, кому довіряю...

По дорозі вирішив зазирнути в маленьку сільську крамницю. Там стояла за прилавком наша сусідка, тітка Зоя. Я чемно привітався і почав розглядати полиці. Крамниця була універсальна, в ній продавалося все — від зубних щіток до солі й цукру.

— А свічки у вас є? — запитав я тітку Зою.

— Звісно, хлопче, — відповіла вона. — А хіба злива наближається?

— Злива? А до чого тут злива? — не зрозумів я.

— А-а-а, ти ж не знаєш, — посміхнулась продавчиня і пояснила: — У нас у селі, коли йде велика злива, вимикають електрику. Тоді доводиться сидіти при свічках. Тому я їх багато замовляю.

І вона показала на одну з полиць. Я поглянув туди, і серце моє радісно затріпотіло: всі свічки були червоного кольору!

— А вони у вас всі такі? — з підозрою уточнив я.

— Які? — не зрозуміла тітка Зоя.

— Червоні.

— А яка різниця? — знизала плечима вона. — Ці, червоні, більші й довше горять. Я навмисне такі замовляю. Їх добре беруть. Одного разу були звичайні, жовті, то в них гноти надто тонкі, й горять вони гірше...

Я подякував тітці за інформацію. Отже, свічки з червоного воску можуть бути в кожній хаті! З легким серцем я вийшов на вулицю.

Усі мої підозри одразу відпали! А ноги перестали бути ватяними, і за п'ять хвилин я вже стояв на подвір'ї Айрес. Вона, як завжди, поралася біля гаража зі своїм мопедом.

— Ти вчора знайшов те, що шукав? — запитала вона.

— Знайшов. Дякую.

— Щось важливе?

— Дуже.

— Що саме? — вона витерла руки і присіла поруч зі мною на траву.

Я вагався.

Але відчував, що крім бою з биком, нас мусить зв'язати ще одна таємниця. До того ж розумів, що Айрес — саме та людина, якій я можу

довіритися перед тим, як оприлюднити те, що дізнався цієї ночі.

Власне, Шерлок Холмс завжди впорядковував гіпотези, переповідаючи їх своєму другові, лікарю Ватсону.

— Я дізнався, чому Біла Дама не знає спокою, чому вона досі ходить вашим селом... — сказав я.

Вона напружилася, з цікавістю поглянула на мене, очі її заблищали.

— І чому ж вона... ходить? — запитала з хвилюванням.

— Тому, що хоче відновлення справедливості! — гордо сказав я.

— Але ж ти не віриш в існування привидів, чи не так? — лукаво примружила очі Айрес.

— Не вірю, — згодився я. — З тим привидом я ще розберуся: спіймаю — вуха надеру! А поки що мені треба довести, що мій предок не вбивця!

— Як ти це доведеш? У тебе є докази? — аж підскочила Айрес. — Звідки вони? Минуло стільки часу!

— Ті докази я знайшов учора на вашому горіщі.

Я дістав з кишені коробку.

— Тут зберігається лист, який писала Нійоле своєму сину. Я всю ніч розшифровував його. І тепер бачу картину вповні.

Айрес із захватом вхопила мене за руку:

— Розповідай!

І я розповів їй усю історію. Від того дня, коли малий Макар видоїв на землю панських корів. Ось лише закінчення цієї історії було зовсім іншим. Таким, яке я прочитав, а точніше сказати — розшифрував у листі Нійоле.

Отже, я спробував переповісти все так, ніби вже писав книгу — книгу свого роду...

Що я розповів Айрес...

— Усе розпочалося з того дня, коли десятирічний хлопчик на ім'я Ярема забрався в найдальший закуток горища своєї хати і гірко плакав, уткнувшись обличчям у сухе сіно. Він знав, що не є рідним сином своїх заможних батьків.

Але доти він був у них єдиним. А тепер на світ з'явився інший. І той інший буде найголовнішим, наулюбленішим і — єдиним нащадком. Адже він рідний і довгоочікуваний.

Це стало для хлопця справжньою трагедією. І він вирішив боротися. Як? Дуже просто: він став більш слухняним, намагався хапатися за будь-яку справу і з усіх сил допомагати батькам. Щоб довести — він найкращий.

Майже так воно і сталося. Адже молодший син, Арсен, виріс бешкетником, мрійником і

розбишакою. Батьки часто ставили слухняного і працьовитого Ярему йому за приклад.

Але зовсім заспокоївся Ярема лише тоді, коли Арсен уперше надовго покинув рідну хату. Точно не скажу, але, мабуть, у глибині душі він сподівався, що молодший брат ніколи не повернеться з далеких країв. Особливо після того, як батько не дав йому благословення на шлюб з якоюсь невідомою чужоземкою...

Тоді він знову став у родині єдиним і найголовнішим. Але минуло три роки, і на подвір'я хутора в'їхав «залізний кінь» — автомобіль. Знову ж таки, можна лише здогадатися, що відбулося в душі дорослого Яреми, коли він побачив брата. Брата, сміливості й відчайдушності якого він заздрив змалечку.

А тут ще й автомобіль! І дихання вітру далеких країн, який Арсен приніс у тиху гавань хутора й розмірене життя боязкого та покірного Яреми.

Уявімо цю картину...

Ніч... Сріблясті від інею дерева... Срібні боки найпершого в цій місцині залізного коня посеред великого засніженого обійстя. І — радісно-здивовані обличчя батьків у тьмяному вікні. Вони чекали на Арсена! Він знову був улюбленим і єдиним! А Ярема знову відчув себе десятирічним покинутим хлопчиком, що плаче і стискає кулаки на горищі.

Брат щиро обійняв його, ніжно, як у дитинстві, стукнув у плече, потис руку і... дістав з авто свій найдорогоцінніший скарб — дивовижної краси юну жінку, загорнуту в хутро. У хаті він передав цей дорогоцінний згорток йому в руки, щоб обійняти батьків. Ярема взяв з рук молодшого брата цей згорток, зазирнув у нього і... зацікавився.

Ось так усе й сталося!

Ярема таємно, божевільно і безнадійно закохався в біляву красуню. Він усіляко приходив до неї, борючись з її батьками. Бо ж чудово розумів, що доки Арсен живий-здоровий і поруч з дружиною, його кохання буде неможливим.

Коли прийшла війна, він страшенно злякався, що його заберуть до війська, і прикинувся хворим і немічним. Адже він був старший за Арсена на десять років! Звісно, молодший брат пожалів старшого й пішов на війну сам.

І знову зник на кілька років.

Для Яреми це стало неабияким шансом повернутися до себе увагу Нійоле.

У своєму листі до сина Нійоле змалював цю ситуацію лише кількома гіркими словами. Але можна здогадатися, як надокучав їй Ярема!

Коли мати Марія заповіла йому одружитися з нею, Ярема зробив вигляд, що таке одруження йому не до вподоби. Але душа його, певно, співала пісень.

І знову — тяжке розчарування: Арсен вижив і повернувся додому, пройшовши і війну, і революцію. Це сталося напередодні весілля.

І знову, як в дитинстві, Ярема забився на горіще і кусав лікті від розпачу й люті. Відтоді його ненависть до родини, а зокрема до молодшого брата, почала рости, мов тісто в діжці!

Дві думки не давали йому спокою. Перша — про заповіт матері щодо одруження з Нійоле. Він знав, що так має статися, якщо Арсен знову зникне: заповіт є заповіт! Друга думка, яка гризла його душу — про золото пана Островершенка. І Ярема почав пильно стежити за Макаром — адже лише йому Марія розповіла, де захований скарб!

Потім ці дві думки зійшлися в одну, але підступну: заволодіти скарбом і знищити суперника. Тоді Нійоле здасться і буде належати йому!

Ніхто більше не стане на його шляху!

Однієї ночі він завів з Макаром хитру розмову про те, що варто було б виконати побажання матері й утекти з цих країв. Макар погодився. І тієї ж ночі пішов у ліс, щоб викопати глечик із золотом.

І Ярема, саме Ярема, вистежив батька...

Зранку Макара знайшли мертвим у власній спальні. І Ярема одразу ж побіг до села, щоб повідомити про це владу. На хутір приїхав мілицейський загін. Почався обшук. У кімнаті Арсена було знайдено знаряддя вбивства — закривавлений молот...

Далі Нійоле розповідає синові в листі про те, як Арсена звинуватили у вбивстві, як заарештували і розстріляли без суду й слідства. Адже Арсен давно був у немилості в нової влади. Він не хотів працювати в колгоспі, віддавати майно, яке родина набула важкою працею.

Нійоле була пригнічена і розгублена. Навіть малий син не тішив її. Вона втратила спокій і сон. А головне — не могла повірити, що це зробив Арсен. Селяни ще більше зненавиділи її. І в цій безвихідній ситуації єдиною людиною, яка підтримувала і допомагала нещасній жінці та її синові, був Ярема.

Він завжди намагався бути поруч. Будував плани, як одружиться з Нійоле і як разом з нею втече кудись за кордон. І ось день, а точніше — ніч прийняття рішень настала!

Ярема наважився прийти до кімнати Нійоле і поставив питання руба: чи згодна вона вийти за нього заміж і поїхати в далекі краї.

Молода жінка відповіла категоричне «ніколи!».

Такої відповіді Ярема не чекав. Він нагадав про заповіт матері. Почав залякувати жінку тим, що вона та її син пропадуть, якщо не приймуть його пропозиції. Зрештою, він зізнався, що покохав її з першого ж погляду і все життя мріяв заволодіти нею. І заради цього кохання був готовий на все!

Але й на ці умовляння Нійоле відповідала відмовою.

І тоді Ярема подав останній аргумент, який здавався йому важливим. Він кинув їй на коліна цілу пригорщу золотих царських монет...

І Нійоле все зрозуміла. Перед нею стояв підступний злочинець!

Вона скинула монети з колін і не промовила жодного слова. А наступного ж дня перебралася з хутора в свою сільську хату, подалі від убивці.

Лист Нійоле закінчується так: «Дорогий, єдиний мій синку! Я хочу помститися за твого батька. Якщо мені це не вдасться, це маєш зробити ти. Якщо зі мною щось трапиться — доведи, що наш тато не винен...».

Під листом стоїть дата — саме той день, коли Нійоле замерзла в лісі.

Отже, вона йшла на хутір, щоб покарати кривдника. І, певно, збиралася в такій гарячці, що не одягла на себе щось тепле — вискочила з хати, в чому була!

Після того Ярема зник із села. Можна виснувати, що він просто втік. Можливо, загинув. Можливо, все ж дістався Канади чи Австралії...

Його шлях зник у тумані часу. Проте на Арсена на довгі роки — аж дотепер — лягло тавро злочинця...

Я закінчив розповідати.

Айрес дивилася на мене із захватом.

— Слухай, — сказала вона, — це те, що підійде для музею. Така суперова історія. Справжній роман! Треба розповісти її нашому татові. Він мріє, щоб у музеї були вагомі експонати. Щоб сюди туристи приїжджали. Щоб ми мали свою легенду! Самої примари для цього замало...

— З примарою я ще мушу розібратись, — сказав я. — Хіба це добре — робити з драми комедію? Адже мені шкода Нійоле...

— Але уяви собі, як усе складається, — із захватом почала говорити Айрес. — Цю жінку в селі цькували, вона не могла носа на вулицю виказати. А тепер, навпаки, її лякається все село!

— Нічого доброго я в цьому не бачу, — заперечався я.

— А я бачу! — не здавалася Айрес. — Ти ж сам казав: справедливість має бути відновлена.

— Айрес! — серйозно сказав я. — Я проти того, щоб насміхатися з чийогось життя й любові. Це не жарти. І той, хто робить із цього комедію, дорого заплатить. Я бачив цю «примару» — вона жахлива! Обличчя таке моторошне, потворне. А ти знаєш, яка Нійоле була гарна! Ось, поглянь!

Я відкрив коробку і обережно вийняв фотокартку:

— Хіба такою дівчиною можна лякати людей?!

Айрес вхопила фото і аж поїдала його очима. Навіть погладила пальцем зображення. Мені здалося, що в її очах зблиснула сльозина.

Ми посиділи мовчки кілька хвилин.

Потім Айрес підвелася і зникла в гаражі. Я подумав, що даремно образив її. Можливо, їй усе ж видніше. Вона живе тут і краще за мене знає, що треба, а що не треба... А ще я подумав про те, що... не хотів би сваритися з цією чудовою дівчиною.

У цю мить з темряви гаража вийшла Айрес. Я не встиг спам'ятатись, як на мої коліна впало біле простирадло і... картонне обличчя, тобто маска з дірками замість очей і вуст. Те, яке я бачив уночі перед своїм вікном...

«Легенди мають жити!»

— Ось, — тихо мовила дівчина. — Тепер можеш надерти мені вуха, якщо хочеш...

Я ледь не задихнувся. Захапав повітря ротом, мов риба на піску. Як пишуть у романах — «кров ударила в голову».

— То це ти?... Ти... — ледве зміг вимовити я. Гнів переповнював мене по вінця!

— Ми... — поправила мене Айрес винуватим голосом. — Ліза... Віка... Михайло... Всі діти. Але я поясню...

Я підскочив, відступив на крок. Потворна маска впала мені під ноги. Я наступив на неї й роздушив, ніби це була змія.

— Нічого не хочу чути! — вигукнув я і додав: — Я тобі вірив...

Круто розвернувся і пішов за хвіртку. Далі кинувся бігти.

Мене душила образа. І було боляче. Страшенно боляче десь усередині — ніби там палала свічка. Та сама підступна свічка з червоного воску...

Тікав із того БРТ, мов навіжений.

На узліссі впав у траву і затис її в кулаках. Потім перевернувся назвняк і навмисно сильно потерся спиною об коріння, що стирчало з-під трави — спина озвалася пекучим болем. І мені навіть стало легше — цей біль принаймні був більш зрозумілим, ніж той, що пропікав мене зсередини.

Я заплющив очі, щоб не дивитися на сонце. Згадав, як уперше побачив Айрес на мопеді, як вона довезла мене до села. Як приязно посміхалась. Як плескала в долоні, коли я боровся з Чорним. Як поцілувала...

Виявляється, весь цей час вона робила з мене дурня! Вдень розігрувала справжнього товариша, а вночі лякала потворною маскою. Це було підло.

На моє обличчя наповзла тінь.

Я розплющив очі...

Наді мною стояла Айрес. Вона важко дихала. Певно, бігла слідом.

— Арсене, — сказала вона, задихаючись. — Стривай, не тікай від мене. Будь ласка...

Я і не збирався тікати. Теж мені — примара! Ха!

Я мовчки підвівся і сів. Вона присіла поруч. Спробувала покласти руку мені на плече, але я скинув її.

— Ну не сердься, — сказала Айрес. — Я все поясню...

Я мовчав. Нехай собі пояснює. Мені байдуже.

— Розумієш, — почала дівчина, — ми з дитинства виховувалися на різних казках та легендах. Коли наставала ніч, тато завжди приходив до нас, дітей, і розповідав різні цікавинки, переповідав книжки...

Одного разу кілька вечорів переповідав «Людину, що сміється» Віктора Гюго. Про Гвінплена і Дею... Читав?

Я принципово мовчав, стиснувши зуби. Айрес зітхнула і повела далі:

— Гвінпен з дитинства був потворою — з величезним ротом, який йому навмисне прорізали для того, щоб продати до мандрівного цирку. А Дея була сліпою від народження. Але дуже красивою. Вони любили одне одного. Потім виявилось, що Гвінпен — нащадок багатого роду, і його забрали до королівського палацу, а там у нього закохалася герцогиня Джозіана...

Я точно знав: це вона навмисно заговорює мені зуби. І тому вперто мовчав, ніяк не реагуючи на її слова.

Хоча, скажу чесно, зацікавився, адже в Гюґо читав лише «Собор Паризької богоматері». Хоча Юля казала, що це для мене зарано...

На моє мовчання Айрес знизала плечима, зітхнула і продовжувала свої байки, яким я вже не вірив:

— Тато переповів нам багато книжок. «Айвенґо»... «Робінзон Крузо»... «Та, що біжить по хвилях»... «Пурпурові вітрила»... Потім ми почали читати самі. Але все одно кожного вечора потребували нових казок. І тоді тато почав розповідати реальні історії з життя людства. А потім — про наше село. Він багато чого знав, адже з юності збирав відомості про всіх мешканців. Так ми дізналися і про вашу родину. Її легенда була найяскравішою!

Особливо мені сподобалося те, що розповідали старі люди: колись селом блукав привид Білої Дами. Одного вечора, коли тато вже пішов спати, ми почали говорити про те, що було б добре, якби наше село чимось прославилось! От і вирішили, що варто повернути до життя легенду про привид Білої Дами! Зрозумій, ми ж не знали цієї історії до кінця!

— А Яків Степанович знає про ваші забавки? — порушив мовчанку я.

— Звісно, ні! — сказала Айрес. — Ми з дітьми вирішили, що це наша таємниця!

— І що це вам дало? — зі зневагою запитав я.

— Невже ти не розумієш? — здивувалась дівчина. — Це ж казка! І ми створювали її власноруч! У селі почала існувати власна легенда! Повір мені: всі мешканці пишаються, що у нас живе справжня примара! Це ж круто!

Я не знав, як ставитися до цього. З одного боку, я почав розуміти Айрес і навіть перестав сердитися. З іншого, я все ж вважав, що краще знати правдиву історію, ніж вигадувати казки. Я сказав їй про це.

— Звісно! — погодилася Айрес. — Тому тато і хоче зробити музей. І там історія твоєї родини займе чільне місце! Треба перезняти цю стару світлину, виставити і цей лист, й інші речі. Хіба це погано?

— А як же бути з примарою? — пом'якшав я. — Певно, люди вже до неї звикли?...

— Певно... — зітхнула Айрес. — Але, мабуть, годі. Ти ж сам казав, що привиди — це неспокоєні душі. Тож тепер, коли ти з'ясував правду, привид має зникнути.

Вона помовчала і впевнено додала:

— І зникне! Обіцяю...

Айрес запитально поглянула на мене і простягла руку:

— Мир?

Я трохи повагався.

Тоді взяв її руку і міцно потиснув.
А потім ми побігли до річки...

Що таке «P.S.»?

Здається, це все, що я хотів розповісти.

Та написавши останню фразу: «А потім ми побігли до річки», — я раптом відчув якусь незрозумілу тугу. Невже це справді все?

А як же ціле літо, яке я провів у селі? Інші мої пригоди, знайомства, моя робота, яку я відтак усе ж знайшов?

А моя дружба з Чорним, про яку теж варто написати?

А те, що під кінець літа ми таки влаштували музей! Ще й який — на відкриття приїздили столичні журналісти і мешканці інших сіл!

А про приїзд моєї Юлі — теж урочисту подію для всієї родини!

Одне слово, написавши останню фразу, я впав у відчай. Невже доведеться починати новий зошит? Але ж я і так багато написав. А решта вже буде, як кажуть, «зовсім іншою історією»...

І тоді я згадав, що після закінчення листа або записки, яку Юля пише мені вранці, вирушаючи на роботу, вона іноді ставить у кінці дві літери — «P.S.».

І — продовжує писати. Наприклад, таке: «Не забудь помити посуд!» або «Буду пізно — вечеряй сам!»

Одного разу я запитав у неї, що ті літери означають. І вона пояснила, що це скорочення двох слів — «пост скриптум». Перекладаються вони так: «після написаного».

А простіше кажучи — коротке доповнення до всього, написаного раніше. Те, що не увійшло до головної розповіді.

Згадавши таке, я зрадів і вирішив, що у мене теж має бути це «доповнення».

Отже...

P.S.:

Я провів у селі все літо!

Як міг поїхати, якщо тут закрутилися такі справи?!

По-перше — робота. Саме наприкінці червня добудували конеферму. Як сказав дід Олег, мрія про розведення коней тут визрівала багато років. І конеферму будували давно, а добудували лише цього літа.

І ось тепер батько Федора, Василь Петрович, віддав туди двох своїх коней арабської породи. За цими кіньми треба було доглядати. І не лише доглядати, а й тренувати.

Займатися цим у селі не було кому — кожен мав свою справу. Спочатку доглядати за кіньми призначили діда Микиту. Але на заваді стала його коза Зоряна Петрівна. Вона не давала старому і кроку ступити до коней! Весь час крутилася під ногами, тягала їхнє сіно і мало не захворіла від горя, коли дід приділяв їм більше уваги.

І тоді сталося те, про що я їй не мріяв: Василь Петрович запропонував цю роботу мені!

Але почалося все з доволі тривожної для мене історії. Одного вечора фермер завітав до нашої оселі з... клаптями моєї розірваної сорочки в руках. Тієї, яка залишилася під копитами Чорного, коли я з ним змагався.

— Твоя сорочка? — суворо запитав він.

Дід із бабусяю схвильовано подивилися на мене.

— Арсенчику, що ти накоїв? — запитала бабуся. — Чому сорочка брудна і розірвана?

Довелося розповісти їм про мою нічну пригоду.

— І ти заліз за огорожу? — перепитав Василь Петрович. — Ти хоч знаєш, як це небезпечно — тривожити тварин уночі? Що ти там робив?

Я опустил голову.

— Хотів приборкати вашого Чорного. Як на кориді.

— Яка ще корида, бовдуре?! — здивувався Василь Петрович. — Це ж звичайнісінький племінний бичок...

— Він не «кельтський»? — розчаровано пробурмотів я.

— О, Господи! Це тебе, певно, мій Федько з пантелику збив! — засміявся фермер. — От я вам покажу кориду! Її вже давно скасувати треба!

А потім він звернувся до діда:

— Що ж, Олегу Миколайовичу, ми з вами думали-гадали, кого поставити наглядачем за кіньми, а він тут у вас ховається! — і повернувся до мене. — Ну, як, герою, згоден попрацювати на конфермі?

— А як же Федір? — обережно запитав я. — Хіба він не хоче цим займатися?

— Справа не в тому, хоче чи ні, — сказав Василь Петрович. — У нього своя робота. Нехай поки що корів пасе. З виховною метою. Тож ставай зранку до роботи.

Я від радості мало не підстрибнув до стелі.

А Нійоле справді підстрибнула. А потім хитренько примружила очі:

— І ви будете кидати йому під ноги дві гривні?

— Ну чому ж дві? — посміхнувся Василь Петрович. — За добру роботу і оплата буде доброю.

Звісно, я згодився.

І щоранку почав ходити на справжню роботу. Доглядав за кіньми, годував їх, чистив, розчісував гриви. Але найбільше мені подобалося

вигулювати їх по колу на довгій мотузці, як навчив Василь Петрович.

Це називалося тренуванням. Я по черзі виводив коней і, ставши в центрі витопаного майданчика, ганяв їх довкола себе з півгодини. І милувався їхнім стрімким бігом. Коні звикли до мене, а я до них. Згодом я міг скакати на них без сідла.

Одне слово, Василь Петрович був задоволений моєю роботою. А я, зрештою, заробив собі на мобілку, як і мріяв.

По-друге, після мого розслідування батько родини БРТ, Яків Степанович, усе ж домігся того, щоб у клубі виділили для музею історії села кілька кімнат.

Ми з Айрес і всіма дітьми почали облаштовувати його. Працювали над цим весь липень.

Зі старої світлини, знайденої в коробці з-під сигар, Яків Степанович зробив у місті велике фотографічне полотно — майже на всю стіну. І пара моїх предків — Арсен і Нійоле — постала перед глядачами майже на повний зріст! Вони ніби зустрічали відвідувачів на вході!

А ще Яків Степанович запросив художника, який розмальовував місцеву церкву, і той зробив на побілених нами стінах дивовижні фрески. На них, мов на коміксах, була зображена історія нашого роду і всього села.

Суворий граф Островешенко на коні...

Маленький Макар доїть корів...

Перша зустріч Марії і Макара біля багаття...

Далі йшли сцени з життя Арсена і Нійоле.

Особливо мені подобалася картина, на якій Арсен виймає з автомобіля загорнуту в хутро Нійоле, а за ними спостерігає чорна постать — Ярема... Одне слово, ці фрески на стінах виявилися такими цікавими, що до нашого села почали з'їжджатися туристи і фотографували їх.

А одного разу з Києва приїхав відомий фотохудожник. Він зібрав усіх мешканців села і зробив велетенський — гігантський! — знімок. На всю стіну!

На ньому було видно всіх — і старих, і малих. Дід Микита навіть привів і поставив на передньому плані козу Зоряну Петрівну. Наказав їй лежати, і вона покійно вляглася біля наших ніг.

Жінки тоді гарно вбралися, у все старовинне — вишиванки, намиста, яскраві хустки. Чоловіки теж мали нагоду поодягати краватки і костюми. Все село зійшлося! І кожного було добре видно. Фотограф довго керував зйомкою у великий мегафон. Люди сміялися, рухалися і перегукувалися — виявилось, що вони давно так весело не спілкувалися поміж собою. А коли пролунала команда: «Увага, знімаю!» — всі завмерли, мов у грі. Запала тиша.

Було чутно, як фотограф натиснув на кнопку. Мить зупинилася!

Так само, як колись — давно-давно! — зупинилася вона, фіксуючи моїх молодих предків. А я вирішив, що наступного разу почну заробляти на фотоапарат! І, можливо, стану фотографом...

Цей великий знімок ми теж повісили в кімнаті музею.

...Одне слово, літо тривало.

І тривало так, як я того хотів — у справах і подвигах.

Не забував я і Чорного. Він виріс, перетворився на чудового біссеро і завжди впізнавав мене. Щодня я заходив до коралю і підгодовував його, розмовляв з ним. І мені здавалося, що він мене розуміє.

Ще кілька разів ми побилися з Федором. Так, заради спорту. Бо я більше не мав на нього образи. Навпаки: це він був страшенно розгублений з того, що батько доручив займатися кіньми мені, а не йому. Проте я дозволив Федору приходити на конеферму і «пускати коней колом». Цей дивак навіть хотів мені за це платити! Я лише розсміявся.

Не все ж можна міряти грошима!

А ще — наприкінці липня по мене приїхала Юля...

Уявіть собі: вона мене не впізнала! Зайшла на подвір'я і залякла. Потім розгублено сплеснула руками:

— Арсене, невже це ти?...

Ну звісно ж: вона звикла бачити мене за комп'ютером, з блідою шкірою і охайною зачіскою. Таким собі домашнім хлопчиськом, якому треба щоранку готувати яєчню. А тепер я стояв перед нею чорний від засмаги, з доволі непогано накачаними м'язами і вигорілим до білизни волоссям. В руках у мене тоді був велетенський дідів ніж, яким я рубав кукурудзяні стебла. Юля мало не знепритомніла!

Її радо зустріли і дідусь, і бабця, і Нійоле. Коли Юлю напоїли чаєм і нагодували варениками, вона сказала, що приїхала по мене. Адже настав час їхати на море. Так, як вона мені обіцяла. Але яке море! Я навіть чути про це не хотів. У мене була купа цікавої і невідкладної роботи.

Я повів її до музею, до кінної ферми, до коралю з Чорним, до БРТ.

Від усього цього Юля була в захваті.

— Мабуть, хочеш залишитися? — запитала вона.

Я кивнув.

І вона, як завжди, зрозуміла мене. Поїхала сама. А я подумав, що цього літа з нею теж має статися диво. Ми ж — одна родина!

Трапилося ще чимало цікавенького, про що можна було б написати. Але одна подія схвилювала найбільше: в серпні по Нійоле приїхав мій тато.

Я давно не бачив його — лише отримував листи і фотографії по мейлу.

Зустріч була хвилюючою. Ми немов помінялися ролями — тато був як збентежений хлопець, а я намагався грати спокійного, розсудливого і дорослого. Ми потисли одне одному руку.

— Ось який ти став... — сказав тато. — Зовсім дорослий...

Довкола нас стрибала Нійоле.

Тато розпитував, як ми живемо, як почуватися Юля, які оцінки маю в школі і ким хочу бути.

А потім сказав:

— Добре, що ти сюди приїхав. Це подорослому. Давай-но налагоджувати стосунки — ти ж мій син! І завжди будеш ним!

— Авжеж! — солідно кивнув я.

Правду кажучи, моя образа на нього давно розтанула. Гадаю, через те, що я просто виріс і порозумнішав. Життя є життя. Невідомо, які сюрпризи воно підсуне мені.

Сумно стало тоді, коли мала Нійоле зібрала свої речі в дорогу. Перед тим, як сісти до батькового авта, вона стрибнула на мене, обвила мою шийку руками і прошепотіла: «Ти справжній барбідонець!»

Але я почув у словах сестри те, що вона хотіла сказати: «Ти справжній брат!». Я пообіцяв, що наступного літа ми неодмінно зустрінемося тут же, в бабусі з дідусем. Сказав, що вона — чудова сестра.

І це було ще одним важливим здобутком моєї літньої мандрівки!

Потім таке довге літо стрімко покотилося до завершення. Невдовзі настав день від'їзду. І був він сумним.

А я не хочу писати про сумне.

Тому закінчу так: мені є про що написати в наступному щоденнику.

Це буде зовсім інша історія.

От і все, що я б хотів додати в цьому «P.S.», тобто в «післямові»...

Хоча, відверто кажучи, я трошки лукавлю.
Ще хотів би додати про Айрес.

У день мого від'їзду вона приїхала до нашого обійстя на своєму уславленому «дирчику» і запропонувала довести мене до автостанції.

Я попрощався з рідними, накинув наплічника і сів у сидло.

Все було так, як і в перший день нашого знайомства. Ми мчали звивистою стежкою поміж уже стиглих, схилених голівками донизу соняшників.

І в мене від шаленої швидкості знову цокотили зуби. Лише цього разу я хотів, щоб дорога ніколи не закінчувалася. Нехай собі цокотять!

Я тримав Айрес за плечі. І з хвилюванням думав, що скажу їй на прощання.

Думав майже так, як тоді, коли писав їй записку.

Скажу так: «Айрес, ти справжній друг...».

Ні! Це надто офіційно.

Краще так: «Айрес, а коли ми знову побачимося?...».

Це теж не дуже підходило — надто солодко.

Може, краще сказати так, як є? Що я закохався, що хочу запросити її до себе в гості, що писатиму їй листи і телефонуватиму?

Знову не те! Щось подібне їй мало не щодня пропонував Федір. Мабуть, їй уже набридло це чути і вона, певно, просто розсміється...

Ми домчали до станції за півгодини.

Автобус уже стояв, чекаючи на мене.

— Якщо ти поїдеш до того свого Буенос-Айреса, — буркнув я, — хто ж тоді буде тут зберігати легенди? Може, залишишся?

Айрес розсміялася і сіла на свій «дирчик». Помахала мені рукою і коротко сказала:

— Побачимо...

Іншого я від неї й не чекав.

Літературно-художнє видання

Ірен Роздобудько

Арсен

Повість

Для дітей середнього шкільного віку

Головний редактор *Олена Мовчан*
Випусковий редактор *Іван Андрусяк*
Коректор *Людмила Різник*
Верстальник *Олександр Гончар*
Обкладинка *Ольги Даниленко*

Підписано до друку 19.09.2012.
Формат 84x108/32. Папір книжковий.
Гарнітура Cambria. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 11,7. Наклад 1000 пр.
Зам. № 7364

ТОВ «Видавництво «Грані-Т»

вул. Бориса Гмирі, 2, офіс 10, м. Київ, 02140, Україна
тел./факс: +38 (044) 200-12-57 (58, 59), 227-80-43, 353-60-69
Відділ продажів: +38 (044) 209-16-42, 592-28-27
office@grani-t.info
www.grani-t.com.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 3276 від 10.09.2008.

Віддруковано у ТОВ «Фактор-Друк»,
м. Харків, вул. Саратовська, 51.
Тел. +38 (057) 717-51-85